

„Animus magnus non curat iniurias.”

A kisvárosban mindenki tudta, hogy Romániában lenni bizonyos, így az is egy volt a meglepetés, hogy újra odahaza vannak. A kérésükre azt válaszolták, hogy a román császárság bevezette az ügyeket, és mindenki más azerül fel állnak. – Ezt egyben így is volt -, így szavaztak mindketten.

Talán két hét telhetett el, amikor a rendőrszolgálatok egy reggeli hívtak. Az őrszolgálatoknál Kovács József jól ismertem fiatal legény korából. Ismétlődő gyermek volt. Mivel én is ott születtem, így fiatal koromban gyakran mulattam az unokatestvéreimmel a Gyerekek konyhájában, és a bátyja, Dani is barátom volt. (Ő a honvédségnél lovászként szolgált volt.)

Mindenki nagy boldog volt. Azt gondoltam, hogy néhány dolgot akar látni, amiben ő nem járhat. Kovács József volt az, aki az utat.

Szervusz drágám! Örülök, hogy megérkezett a háború. Egyben, Rághon nem látni egyáltalán. Mi a baj? Hogy vannak a család, barátok és nővérek?

III. rész

Minden a családi dolgok. Azt gondoltam, hogy mi célból akar velük beszélni.

– Figyelj ide – mondta – Azért hívtalak, mert a származás József Kapitánytól parancsot kaptam, hogy igazolás végeztük, reggel egy órát kísérjen be. A vonat reggel 8 órákor van az állomáson. Így készülj fel, hogy nyugodtan kiérkezzetek a vonathoz. A József a lakására fog kimenet. Nem kell idejűdni.

Gondok között mentem bárányokhoz. – Gondoltam, de már is elhatároztam, hogy reggel nem fogok a kapitányhoz kísérni. Amint a katonák belépnek a falukba, az az arány, hogy valami minőségben maradnak. Kérésre elmondtam, hogy mi a helyzet.

– Kérlek egy egészre való minivált, tiszta fehérneműt – mondtam neki -, és még ma minivált Székelyre gyűjts, spadákhoz. Nem veszem igénybe a vonatot, mert adha figyelnek, és az állomáson tartózkodnak.

Vettem a fehérneműt. Felmegem a kerti dolgokat beletartam. Elbúcsúztam tőle, és a kerten keresztül elhagytam a házat. A földet

I. fejezet

A községben mindenki tudta, hogy Romániában letartóztattak. Így aztán nagy volt a meglepetés, hogy újra odahaza vagyok. A kérdezősködésre azt hazudtam, hogy a román csendőrség lenyomozta az ügyemet, és semmi vád nem merült fel ellenem - ami egyben igaz is volt -, így szabadon engedtek.

Talán két hét telhetett el, amikor a rendőrsparancsnok egy reggelén hívatott. Az őrsparancsnokot, Kovács Jóskát jól ismertem fiatal legény koromból, taktaharkányi gyerek volt. Mivel én is ott születtem, így fiatal koromban gyakran mulattam az unokatestvéreimmel a Gyeskőék korcsmájában, és a bátyja, Dani jó barátom volt. (Ő a honvédségnél továbbszolgáló szakaszvezető volt.)

Minden gyanú nélkül mentem hozzá. Azt gondoltam, hogy néhány dolgot akar tőlem kérdezni, amiben ő nem járatos. Kovács Jóska kint állt az utcán.

- Szervusz druzsám! Örülök, hogy megúsztad a háborút épségben. Régen nem látnuk egymást. Mi újság? Hogy vannak a szüleid, bátyád és nővéred?

Miután a családi dolgokat elintéztük, kérdeztem, hogy mi célból akar velem beszélni.

- Figyelj ide - mondta. - Azért hívattalak, mert a szerencsi Járasi Kapitányságtól parancsot kaptam, hogy igazolás végett holnap reggel egy járőr kísérjen be. A vonat reggel 8 órakor van az állomáson, úgy készülj fel, hogy nyugodtan kiérhessetek a vonathoz. A járőr a lakásodra fog kimenni. Nem kell idejönnöd.

Gondok között mentem haza. Megkezdődött - gondoltam, de már is elhatároztam, hogy reggel nem fognak a kapitányságra kísérni. Amint a kapun beléptem, a feleségem látta az arcomon, hogy valami nincs rendben. Kérdésére elmondtam, hogy mi a helyzet.

- Készíts egy évszázadra való ennivalót, tiszta fehérneműt - mondtam neki -, és még ma indulok Szlovákiába gyalog, apádékhoz. Nem veszem igénybe a vonatot, mert hátha figyelnek, és az állomáson tartóztatnak.

Vettem a hátizsákot. Feleségem a kért dolgokat belerakta. Elbúcsúztam tőle, és a kerten keresztül elhagytam a házat. A földeken

keresztül, ahogy mondják, toronyiránt, nekivágtam gyalog a kb. 80 km-es útnak. Sátoraljaújhelynél kellett átlépni a magyar határt.

Egész délután pihenés nélkül róttam a határutakat, gondosan elkerülve a műutat. Mire Erdőbénye közelébe értem, már a nap is leszállt, majd lassan sötétedni kezdett. Ettől kezdve már a vasútvonal menti gyalogutat használtam. Úgy terveztem, hogy kb. éjfélre elérem Sátoraljaújhelyt, majd Újhely és Hosszúláz között éjjel 1 óra körül fogom a határt átlépni, és egy jó óra múlva már Nagytoronya községbe érek apósomékhöz. Ilyen késő éjjel még a bakterok is alusznak. Végardó kis állomás, csupán egy bakterház volt. Ott megálltam, a kúton felhúztam egy veder vizet, és egy félliteres bögrényi jó friss vizet megittam. Közben a kutyaugatásra kijött a bakter. Megkérdeztem, hogy hány óra van.

- Fél kilenc - mondta.

Megköszöntem és indultam tovább. Út közben számoltam az időt és a távolságot. Megállapítottam, hogy rendkívül gyorsan haladtam, és van bőven időm. Ezért Sárospatak előtt elhatároztam, hogy tartok egy kis pihenőt. Leheveredtem a bokrok mellé a dús, kissé már harmatos fűbe, és hanyattfekve figyeltem a csillagok járását. Addig figyeltem, amíg egyszer csak elaludtam. Hogy mennyi ideig aludtam, nem tudom, de a csillagok állásából láttam, hogy legkevesebb egy órát. Gyorsan felugrottam, és erőltetett menetben, csaknem futva folytattam az utam. Sárospatak vasúti állomást magam mögött hagyva még halottam a 3-szor kettő ütésű jelzést, ami a Miskolc felől közlekedő vonatoknak volt a jelzése. Vasutas gyerek lévén, ismertem a vonatjelzéseket. Nem telt bele 10 perc, az éjféli személyvonat megállt Patakon. Pár perc múlva elmelőzött engem is. Kissé elaludtam az időt, mert ekkorra már Újhelyen akartam lenni. Meggyorsítottam a lépteimet. Fél óra sem telt bele, már Újhely külső részén gyalogoltam. Igyekeztem lerövidíteni az utat, így nem mentem ki a főútra. Nemsokára már kint jártam az újhelyi temetőnél. Keresztülvágtam a réteken, és a Ronyva patak parti bokrokba húzódtam be. Ott megpihentem. Hallgatóztam, hogy nem hallok-e valami beszédet, vagy lábdobogást. Kiválasztottam a legalkalmasabb helyet az átkelésre. Bakancsomat lehúztam. Nadrágszáramat felgyűrtem a combom tövéig, és átgázoltam a patakon. Egy jó óra múlva már apósoméék ablakán kopogtattam.

Mikor apósom kapujához értem, láttam, hogy a konyhaablak világos. Mi a fene, gondoltam, csak nem beteg valaki? Hiszen elmúlt éjjel két óra. A kiskapu nem volt becsukva, lépteimre a kutya elke-

dett ugatni. Nevén szólítottam, a hangomat megismerte, elhallgatott. Kopogtattam és máris nyílt az ajtó. Apósom nyitotta ki. Beléptem a konyhába. A lábam csaknem gyökeret vert, és csak álltam, mint aki megnémult. A konyhában a feleségem és Viktor jöttek felém. Végre szóhozjutottam.

- Hát ti, hogy kerültök ide? - kérdeztem.

- Ne kérdezz semmit - mondta a feleségem -, majd elmondunk mindent. Gyere, igyál egy pohár bort, és ülj le, mert teljesen ki vagy merülve.

Míg anyósom elkészítette a vacsorát, addig néhány pohár bor elfogyasztása közben elmondták, hogy mi történt.

2 fejezet

- A dolog azzal kezdődött - fogott Viktor az elbeszélésbe -, amikor Pesten a szigeti zsidó a nyakamra hozta a rendőrt, amit te is láttál. Szerencséd, hogy idejében megléptél, amíg engem igazolt, mert utána téged is keresett, hogy hol vagy. Bekísért a Mosonyi úti rendőrkapitányságra. Ott részletesen kikérdeztek, mert a szigeti zsidók hamis váddal vádoltak, hogy zsidóellenes voltam, annak ellenére, hogy apám kikeresztelkedett zsidó volt. Kb. egy hét után leinternáltak és a balasagyarmati internáló táborba vittek. És mivel meghatározatlan időre voltam internálva, így nem tudhattam, hogy meddig fognak ott tartani. Ezért a nagyváradi szökés sikerén felbuzdulva elhatároztam, hogy megszököm. Amint látod, sikerült is! Gondoltam, hogy a nagybátyámnál fognak keresni. Hogy eltűnjek a láthatártól, hozzátok utaztam Hernádnémetibe, ahol a legnagyobb meglepetésemre csak a feleségedet találtam odahaza, aki mondta, hogy tegnap te is olajra léptél, mert el akartak vinni. Gyorsan összepakolt, és a legközelebbi vonattal mi is eljöttünk. Így kerültünk ide. Mi is most érkezünk, vagy egy jó félórája.

- Igen - vette át a szót a feleségem. - Amikor Viktor délután megérkezett és mondta, hogy ő a Siklós Viktor, akiről te már nekem beszéltél, megijedtem. Azt mondtam neki, hogy a legrosszabbkor jött, mert te úton vagy Szlovákiába a szüleimhez, ugyanis ma reggel jönnek érted a rendőrök, és ha őt ott találják, újra elfogják. Ajánlottam,

hogyan ülünk vonatra, és mi is jöjjünk Szlovákiába a szüleimhez. Így érkezünk meg az éjféλι vonattal. Azt gondoltuk, hogy te már itt vagy, és nagyon aggódtam, hogy valami baj történt, amikor nem találunk itt.

(Ennyit késtem, ha nem pihenek út közben, talán egyszerre léptünk volna át a határt.)

- Viktor, örülök, hogy újra találkoztunk, bár elég kellemetlen körülmények között, de ha a sors ilyet szabott ki a részünkre, vállalnunk kell! Reméljük, nem fog sokáig tartani. Na, igyunk a találkozás örömére, attól függetlenül, hogy pillanatnyilag bujdosók vagyunk!

Még beszélgettünk egy keveset, és mindnyájan elmentünk aludni, mert mindhármunkon meglátszott az előző napi izgalom és fáradtság.

Néhány nap múlva feleségem és Viktor visszamentek Magyarországra. Én még egy hétig ottmaradtam. Csak miután már úgy gondoltam, hogy a veszély pillanatnyilag elmúlt, akkor visszamentem Magyarországra. (Viktor visszautazott B.pestre. Hónapok múltával küldött egy értesítést, hogy Szajolban a Tisza híd építésénél dolgozik, mint ács. És később az utolsó értesítést, hogy megnősült. Egy vasúti pályaoörnek a leányát vette el feleségül.)

Szlovákiából való visszaérkezésem után, egy kis családi összekülönbőzés miatt elköltöztem a feleségemmel a szülői házból, az üresen álló ref.tanítói lakásba, amelyet a prezbitérium ideiglenesen kiutalt számomra.

A lakáskérdés megoldása után a létkérdés megoldása volt a legnagyobb gond. Az elértéktelenedett pengőért senki sem akart dolgozni. A feketepiac felütötte a fejét. Beállt a cserekereskedelem. Néhány hónap alatt csillagászati számjegyek kerültek a szériában nyomtatott pengősökre. A városi polgárság és az ipari munkásság hada megindult a falvakba. Hátizsákokkal a hátukon, ruhaneművel és más ipari cikkekkel megrakva, hogy azt vidéken, a falvakban élelmiszerre átcsereljék. A főváros népe csaknem teljesen élelmiszer nélkül volt. A gyárak munkásai is csak úgy voltak hajlandók dolgozni, hogy munkadíjukat élelmiszerben fizessék ki.

A cserevilág időszakában a feketepiac teljes kapacitással dolgozott. A Teleki téren megjelentek a nepperek. Fontosabb cikket, mint pl. cipőtalpat, bőryanagot és hasonlókat még élelmiszerért se lehetett kapni, csak külföldi valutáért (amerikai dollárért, angol fontért, svájci frankért vagy aranyért). A munkaszolgálatból hazatért, valamint a vé-

dett házakból és a Budapesti gettóból kiözönlött zsidók rátették a kezüket ezekre a fontos cikkekre. Külföldi valutaért és aranyért az UNRA csomagokat méregdrágán árulták a Teleki téren, mert ilyen csomagot csak zsidók és néhány legfejesebb és legnagyobb szájú nemzsidó kommunista kaphatott. Ők lepték el a kulcspozíciókat és a magasabb közhivatalokat.

Mivel a pénz elértéktelenedett, és a lakosság minden rétege cse-
rekereskedett vagy feketézett, én is beálltam a sok-sok feketéző közé,
mert valamiből fenn kellett tartani magunkat. Mivel megvolt hozzá a
bátorságom, átjártam Szlovákiába csempészkedni, ami elég jól jövedel-
mezett, és azt folytattam a forint megjelenéséig. A nagy feketézési
idényben a hatóságok – főleg a vasúti állomásokon – hatalmas plaká-
tokat függesztettek ki, rajtuk öles betűkkel a felirat: „HALÁL A FE-
KETÉZŐKRE !” Leleményes egyének kisebb betűkkel aláírták:
„APÁD, ANYÁD IS KÖZTÜK VAN !” A feketézésnek a jó forint
megjelenése után lassan vége lett.

A munkaszolgálatból és a megsemmisítő táborokból hazajött her-
nádnémeti zsidók ez idő alatt erős tevékenységet fejtettek ki a köz-
ségben. A két Hartman, Béla és főleg Sándor, Kohn Miklós és a ti-
szalúci Klein (aki később a visszatért Rosenberg leányt vette felesé-
gül) kollektíva-szerűen éltek a Kohn féle lakásban. Volt egy minde-
nes fiatal nőjük az Újsiska tanyáról. Odaköltözött H.Mari, aki saját
testével is kiszolgáltatta őket. Az ugyancsak visszatért Welesz Ödön is
szerzett magának nemcsak alkalmazottat, de ágyast is, a Sz. András le-
ányát.

A két Hartman, Kohn és Klein birtokba vették a Dénes Lajos
által elhagyott malmot, mivel Dénes nem tért vissza a deportálásból,
és nagy igyekezettel szedték össze a lakosság birtokában lévő zsidó
származású dolgokat. Ezek a zsidók izgágáskodtak a községben. Rosen-
berg Gyula, aki szintén árvészelt a deportálást, figyelmeztette ezt a
négy zsidót, de azok nem vették figyelembe. Uzsoravámost szedtek az
öröltetőktől, mert az egész környéken csak ez az egy malom üzemelt.
Ők pedig a liszttel feketéztek. Annyira zsarolták a lakosságot, hogy
végül is a gazdák a négy zsidót elkergették a malomból, és egy volt
molnár, Mertinkó Istvánt nevezték ki a malom vezetőjének.

Időközben úgy a Kohn, mint a Klein megmagyarosították a nevü-
ket. Kohnból Kardos Miklós, Kleinből Kertész lett. Miután a malom-
ból eltávolították őket, és az új pénz, a Forint megjelent, a Kohn és
a Klein elköltözött a községből. Kohn Kardos név alatt hentes és mé-

száros üzletet nyitott Miskolcon a Zsolcai kapuban. 1947-ben kiment Izraelba. (Valószínűleg a Klein-Kertész is.)

Rosenberg Gyula és unokaöccse a forint megjelenése után fűszerüzletet nyitottak, a régi Rosenberg üzlet helyén. Ez a két zsidó minden megbecsülést megérdemel, mert ezek nemhogy nem csináltak a lakosságnak semmi rosszat, de igyekeztek a hitsorsúakat csillapítani. (Gyulának a fia ma Révai István néven valahol főorvos.)

Nemsokára beállt a tél. Az emberek behúzódtak a házaikba, és várták haza a férjeket, apákat, fiakat, testvéreket, akikről hosszú hónapok óta nem tudtak semmit. És mintha rólam is elfeledkeztek volna, mert egyelőre senki nem zaklatott. Így néha-néha átruccantam Szlovákiába egy-egy hátizsák csempészárúért.

Elmúlt a tél is, és megérkezett 46. tavasza. A község kommunistái és néhány szoc. dem. nagyban készültek az ország „felszabadulásának” első évfordulójára. Az időközben Moszkvából hazatért sztalinisták és Rákosi (Róth) Mátyás vezetésével megindult a nagyarányú kommunista szervezkedés és propaganda. A helyi pártszervezetekbe először a zsidók léptek be, sőt sok helyen a vezetők is belőlük kerültek ki. A zsidók mellett elsősorban a kisstílű, volt bűnözők (tyúktolvajok, tűzkoárusítók), notórius korhelyek, dologkerülők és cigányok, és sajnos néhány olyan egyén is, aki tudatlansága folytán áldozatul esett a kommunista propagandának. Na még az ország összes prostituált nője (volt bárcások és hasonlóak). Ezek képezték a magyar kommunista párt gerincét. Kis részük később megundorodva otthagya a pártot.

Ilyenek készültek Hernádnémeti nagyközségben megünnepelni a „felszabadulás” évfordulóját. Ők talán felszabadultak, mert azt csináltak, amit akartak, de a magyar népre rászabadult a pokol. Ez a kommunista pokol vért és életek ezreit követelte. Könnyet, verejtéket és szenvedést hozott 9 millió magyar részére. Ezek a hitvány senkik tobzódtak a hatalomban, és elárulták volt barátaikat, iskola- és játszótársaikat.

Hernádnémeti község Alsó-Zemplén Megye egyik leggazdagabb községe volt, ahol kevés szegényember lakott, annak ellenére, hogy határa nagybirtokokkal volt körülvéve. Az őslakosságból – néhány rongy embertől eltekintve – nem csatlakozott senki a kommunista párthoz. Suszter (nem cipész!) Lövei Jóska vette át a párttitkárságot, valamint a Gesztely községbeli volt terménykereskedő munkaszolgálatos fia: Gesztelyi (Grünberger) Imre főjegyző, Csengeri Sándor, az analfabétizmus színvonalán álló diósgyőri munkás, és Szovjet Szendrei Ká-

roly (azért hívták így, mert orosz felesége volt), no meg a lumpenproletár volt cselédek lányai készültek az ünnepelésre. Ezekhez csatlakozott még Cselényi Endre 6-8 holdas szociáldemokrata földmíves is, aki akkor nagyzási hóbortból szinte kiereszkolta a községi bírói tisztség viselését.

Elérkezett a nagy nap, április 4-e. A kommunisták, teljes családi kísérettel, vörös zászlókkal, a tanítónők által kivezényelt iskolás gyerekekkel és a község lakosságának egy kicsiny töredékével - akik inkább kíváncsiságból, mint érdekből - vonultak fel. Az ünnepély az I. világháború hősi halottainak emlékére emelt, Árpád apánk alakját ábrázoló emlékműnél folyt le... Ide vonult fel Gesztelyi (Grünberger) főjegyző és Cselényi Endre bíró vezetésével a kommunista csürhe. Mivel a közelben laktam és kíváncsi voltam, hogy ez a banda hogy ünnepli meg hazánk tönkretételét, én is a nézők közé sompolyogtam, hogy szemtanúja legyek az eseményeknek.

Az ünnepélyt Grünberger nyitotta meg. Majd utána egy Sidlóczki nevű egyén, aki egy időben a Munk György uradalmában volt traktoros és gőzekés, majd később, mint továbbbszolgáló őrmester a honvédségnél - úgy látszik, katonaszökevény volt, mert korán hazakerült - állt fel a szobor talpazatára, és valami kommunista költeményt szavalta el. Amikor vége volt a szavalamak és a Nemzet ezeréves történelme meggyalázásának, hogy „ami eddig volt, az az úri Magyarország volt, és csak az 1919-es parkányforradalom akarta a magyar nép jövőjét kiharcolni. Minden hálánk és köszönetünk a nagy Szovjet-Uniónak, aki felszabadította Hazánkat az elnyomó fasiszta uralom alól, és azoknak a Szovjet hősöknek, akik életüket adták Hazánk felszabadulásáért.” stb., az elhangzott ünnepi beszéd után valaki az ünneplők közül fals, rekedt hangon rákezdett az Internacionáléra, amit én most hallottam először teljes egészében.

Némán és sápadtan, véremben felindulva, vad indulatokkal lelkemben hagytam el a magyar múltat bemocskoló kommunista ünnepélyt. De ezzel még nem ért véget a csürhelék műsora. A Kommunista Párt Ifjúsági Szövetsége a Hangya Szövetkezet előtti téren az úttörő gyerekekkel és különböző kommunista szövetségben tömörített fiatalokkal, Magyar Kálmán, a Fekete és Soltész leányok, valamint a két Szendrei leány vezetésével folytatták a műsort. Szendrei Mancsi és Fekete Jolán kipattantak a sorból a kör közepére, és rákezdték a „zakatolást”:

„Hegyek között, völgyek között zakatol a vonat,

Én a legszebb lányok közül téged választalak.

Egy a célunk, tartós béke, állj közénk és harcolj érte!

Hegyek között ..." stb.

Így ünnepelt 1946. április 4-én az a meglódult agyú kommunista sőpredék. A szomorú és tragikus csak az volt benne, hogy a csürhe banda nagy része magyar vérű volt. Így, ehhez hasonlóan ünnepeltek egész Magyarországon a nemzettől teljesen idegenek és az azokhoz csatlakozott magyar sőpredék, akkor, amikor a nemzet elvesztette a szabadságát és függetlenségét, és szovjet rabszolgatartó uralom alá került.

Csaknem négy hét telt el az emlékezetes április 4-i ünnepléstől, amikor a munkásság másik nagy ünnepe, május 1-e következett. A véletlen úgy hozta, hogy éppen „üzleti úton” voltam, ahogy én a feketézést neveztem, Pesten. A nagy nap reggelén az egész Főváros fel volt díszítve vörös zászlókkal. Ennyi vörös rongyot életemben nem láttam. A katonazenekar zenés ébresztőt produkált. Elhelyeztem a háztársákomat és csomagomat vitéz Illésházi Gábor volt vezérőrnagy lakásán, aki 1939-ben Kassán parancsnokom volt, illetve én neki személyi írtnoka voltam, a Váci utcában. Ezen a napon nem lehetett üzletet csinálni. Igyekeztem a felvonulás és a dísztribün közelébe jutni. Gyűlt a tömeg. Úgy 10 óra körül, karszalagos rendezők, rendőrök és katonaság kíséretében feltűntek az előkelőségek. Egy szovjet tábornok több magasrangú tiszti kíséretében. Követte Veres János vezérőrnagy, vagy vezérezredes (a távolból nem láttam jól a rendfokozatát), az akkori magyar kormány tagjai és más előkelőségek. A katonazenekar eljátszotta a Szovjet Himnuszt és az Internacionálét, majd megkezdődött a díszfelvonulás a már előbb említett előkelőségek dísztribünje előtt. A szovjet és az új magyar honvédség után felsőrakozott Budapest és környéke összes üzemének munkássága, és az iskolás gyerekek tanítóik vezetése alatt. Hatalmas vörös zászlókkal, a sarló és kalapács, valamint Lenin és Sztálin felnagyított fényképeivel. A szoc.dem.párt tagjai vörös zászlókkal és a vörös zászlón a meztelen ember kalapáccsal a kezében. A különböző jelszavakat hirdető tábláktól és vöröscsillagos zászlók erdejétől volt ékes ezen a napon a főváros. (Rövid két év múlva sokan érezték, hogy abba a nagy örömbé üröm is vegyült, mert akik akkor hozsannáztak, sokan rövid idő után az akasztófára, jobbik esetben a börtönbe kerültek.) Az ünnepély után az utcák különböző helyein ingyen italt osztottak, és lehetett inni a magyar nemzet bőrére.

Április 4-ét és május 1-ét a kommunistákon kívül a magyar dolgozó nép hamar elfelejtette, és nekifeküdt a munkának. A falusi lakosság mindent elkövetett, hogy a földet megművelje és bevesse. Bár igavonó jószág és vetőmag hiányában csaknem kálátalannak bizonyult, de a magyar paraszt törhetetlen ereje és földszeretete csodákat művelt, mert úgyszólván alig maradt bevetetlen terület. A gyári munkásság teljes erőbedobással dolgozott, hogy a romokban heverő gyárakat és üzemeket rendbehozza, és az ipari termelés is megindulhasson. Nem a rendszernek és nem az új gazdáknak, hanem saját maguknak és az egész nemzetnek. Amíg a magyar nép (munkás, paraszt, értelmiség) éjt nappallá téve dolgozott, addig a pártok, de főleg a kommunista párt, demagóg propagandával végeztek agymosást a becsületesen dolgozó nép között. A népbuító propagandában a kommunista párt járt az élen, tudva, hogy a magyar nép irtózik a kommunizmustól, tanulva az 1919-es kommunista patkányfőrtadalomból. Mindent elkövetett, hogy valamennyire a kommunizmust népszerűsítse, és ezért a hazugságoknak minden fajtáját állította a propaganda szolgálatába, amit a törtető opportunisták és a naiv egyének elfogadtak. A másik a szoc. dem. párt volt, amelynek valóban voltak érdemeik és tömegeik. Elköverték azt a hibát, hogy nem határolták el magukat élesen a Kommunista Párttól. Amikor pedig a régi vezetőség átlátott Rákosiék taktikáján, már késő volt. A Veres Péter bátyánk és Kovács Imre, a falukutató által életrehívott Nemzeti Paraszt Párt is erőteljes szervezkedésbe kezdett, ellenkező előjelű jelszavakkal, mint a már említett másik két párt. Eleinte tömegesen csatlakoztak hozzá, főleg a szegényebb parasztság és az újonnan földhözjutottak, akik a sebtében végrehajtott földreform következtében minden igavonó jószág nélküli földművesek lettek. Veres Péternek, mint parasztúrónak, neve is volt. És a szegényebb parasztság - mert most már megszűnt a földnélküliség, legalábbis papírforma szerint - bízott benne és az általa megalkított Nemzeti Paraszt Pártban. De elköverték azt a hibát, hogy nyíltan kijelentették: „minden párttal együttműködnék, de különösen a Kommunista Párttal”. Ez volt az oka, hogy a kezdetben olyan jól induló párt - annak ellenére, hogy a nemzeti jelszót használta - megtorpan és elvesztette népszerűségét.

Július vége volt, az aratás már befejeződött, amiben természetesen én is részt vettem, bár nem a saját falumban, hanem Szlovákiában, aposóméknak segítettam. A régi gazdáknak - ahogy a komcsik mond-

ták: a kulákoknak -, nem volt szabad kizsákmányolni az arató munkásokat, és maguknak kellett learatni a kalászos terményt.

Nemsokára azután, hogy Szlovákiából hazamentem, az egyik hajnalon valaki megkopogtatta az ablakot. Az ajtónyitásra szinte suttogó hangon közölte velem, hogy azonnal meneküljek, mert reggel jönnek értem. Azzal eltűnt. Feleségem, aki 9 hónapos állapotos volt, kenyeret és szalonnát tett a hátizsákomba. Még a hajnali szürkület alatt a kerten keresztül elhagytam a lakást, és irány ismét vissza Szlovákiába! Ez volt az egyedüli biztonságos hely részemre abban az időben.

Ahogy később tudomásomra jutott, a helyzet az volt, hogy Grünberger főjegyző, Cselényi Endre bíró és Lövei József kommunista párttitkár éjjel a községháza irodájában megbeszélést tartottak és elhatározták, hogy a községből a részükre nemkívánatos személyeket a Szovjetunióba deportálják. Ezt a beszélgetést véletlenül Göndöcz László reflektérsz, tart. tábori lelkész szds. kihallgatta, és azonnal üzenetet küldött nekem és Gulyás Sándor volt cső titts.-nek, hogy tünjünk el azonnal. Így a rendőrfőnök minket már nem talált reggel odahaza.

1946. augusztus 1-ét írtak a Gergely naptár szerint Magyarországon. Ezen a napon bocsájtották ki Rákosiék az Imrédi Béla által a börtönben kidolgozott új forintot. Én ezidőben Szlovákiában apósoméknál kuksoltam. Utolsó hónapban lévő feleségemnek be kellett menni Miskolcra, ahol egy asztalosnál 25 kiló cukorért meg volt rendelve egy konyhabútor, és amelyet át kellett venni. A bútor el is készült, és a szomszédomban lakó Lövei László (nem rokona a kommunista Löveinek) vasutast kérte meg, hogy segítsen neki az állomásra kivinni. Az asztalos vonakodott kiadni a bútort, mivel az új pénz már forgalomba jött. De addig érveltek, hogy végül is kiadta. Laci bácsi valami küsszékéren kivitte a bútort a vasútállomásra. Feleségem pedig, mivel utolsó hónapos volt, egyedül, lassan ballagott a Széchenyi utcán az állomásra.

Alig ért azonban a Széchenyi u. és Búza tér sarkához, óriási tömeg zárta el az utat. Minden irányból gyári munkások, bányászok, civilek, rendőrök és szovjet katonaság végeleáthatatlan sorokban vonultak. Az üzletek kirakatai csörögve hulltak a járda kövezetére, mert a munkásság tört-zúzott. A szovjet katonaság géppisztolyt előre szegezve állt az utca két oldalán; ahol a munkásság felvonult. Egyszer nagy ordítózás közepette, a Zsolcai kapu felől, ahol az István malom volt, egy nagy társzeker jelent meg. A társzeker után két ember volt kötözve, és húzta őket végig az utca kövezetén. A két zsidó, a két

Frenkel testvér akkor már halott volt. Ezek hazatértük után birtokba vették a volt István malmot, és amíg a munkásság nélkülözött, éhezett és dolgozott, ők a lisztet külföldi valutaért elfekettették. A forint csak augusztus 1-én lett forgalomba hozva, de ők már előtte való napon forinttal fizettek. A felháborodott nép elégtételt követelt és vett is magának.

Csodálatosképpen sem a rendőrség, sem a szovjet katonaság nem avatkozott bele a népitéletbe, és a két Frenkel testvér halálán kívül senkinek a haja szála se görbült meg. Csupán a zsidó üzletek kirakatai tanúskodtak a népharagról. Az eseménnyel kapcsolatban Rákosi és vezérkara is kiszállt a helyszínre, és az ügyet igyekeztek hallgatásba burkolni, azonban bármennyire is titkolták, az ország népe tudomást szerzett róla. Az eset után annyi történt, hogy a miskolci rendőrségnek egy részét – mint megbízhatatlant – elbocsájtották.

En az eset után néhány nappal tértem meg Szlovákiából. Örültem, hogy feleségemnek az ijedtségen kívül nem történt semmi baja.

A miskolci események elvonták a figyelmet rólunk, és úgy látszott, hogy pillanatnyilag nem fenyeget bennünket veszély. Göndöcz Laci és Gulyás Sándor is hazaszállingóztak. Végeztük a munkákat, de az óvatosságról azért nem feledkeztünk meg.

Szeptemberre a ref.egyház új tanítót választott, aki nős volt, és a tanítói lakásra igényt tartott. Így nekem át kellett az egyházi épületet adnom a részére. Sok utánajáráásra a Feivég utcán Bényei Sámuel 30-40 holdas idős gazdálkodó, aki idős feleségével egyedül lakott, adta bérbe az első szobát és a konyhát. De az első szoba használhatatlan állapotban volt, mert a padlózata fel volt szedve, ugyanis az oroszok fürdőszobának használták. Azt én rendbehoztam és lakhatóvá tettem. Augusztus 20-án itt született meg első fiú gyermekünk.

A forint forgalomba bocsájtása után a cserekereskedelem is megszűnt. Ezért nekem is valami munka után kellett nézni. De hol? Hol kaphat egy ilyen ember, mint én, munkát? Megpróbáltam mindent, még a vasúthoz is elmentem, mint pályamunkás. A régi pályamester ismert még az őrházból, ahol laktunk, de ő nemsokára nyugdíjba ment, vagy nyugdíjba küldték, és helyette a volt úrnoka lett a pályamester. Így nem sok jövőre volt kilátásom, hamarosan leléptem a vasúttól.

Elmúlt a cséplési időszak is. Annak ellenére, hogy elég gyenge munkát kaptak az őszi vetések a talaj előkészítését illetően, azonkívül sok esetben a vetőmag későn került a földbe, és a tél beállta előtt

nem tudott kellőképpen megerősödni, mégis tűrhető termést hozott. De már életbe léptették a beszolgáltatási rendszert is. Mivel ekkor még főleg magáncséplőgépek dolgoztak, az ellenőrzés még laza volt, bizonyos mértékben ki lehetett játszani. Később nagyon megszigorították és börtönbüntetéssel sújtották a legkisebb csalást is.

Az őszi betakarítási munkák a befejezéshez közeledtek. Elmentek már a fecskék is, gólyák is, csak a ruszlik maradtak itt.

Esős novemberre fordult az idő. Az emberek behúzódtak a lakásukba. Én is télenül töltöttem az időmet odahaza. Ekkor értesültem róla, hogy a volt Hangya Szövetkezetet meg akarják nyitni. Meg kellene pályázni a boltkezelői állást! Igaz, hogy ebben a szakmában semmi gyakorlatom nem volt, de gondoltam, hogy Nagy Andrásnak se volt, amikor a háború alatt átvette a Hangya korcsma vezetését. Gondolatomat feleségem is osztotta. Így mentem el az elnökhöz, Békési Andrásához, akinek előadtam a tervemet. Békési meghallgatott, de kijelentette, hogy ő a régi korcsmakezelőt ajánlja, mivel a háború alatt az vezette a korcsmát. Nagy Andrást jól ismertem családjával együtt, és valóban érdemes is lett volna a boltkezelői állásra, de ő, mint szegény családnak a gyermeke, könnyebben tudott álláshoz, vagy munkához jutni, mint egy volt csendőrmester. Így én is beadtam a pályázatomat. Mivel a részvényesek főleg a jobbmódú gazdálkodók voltak, akikkel én jó viszonyban voltam, és bennem, mint volt csendőrből jobban bíztak, ezért a választáskor az igazgatósági tagok engem választottak meg boltkezelőnek.

Így érkezett el 1947 január közepe, amikor is egyezer forint óvadék lefizetése után a teljesen kifosztott és a patkányok főhadiszállásává vált Hangya Szövetkezet helyiségében megkezdtem a működésemet. Az épületet úgy-ahogy rendbe hoztuk az én ezer forint óvadékból, amihez a miskolci Hangya Kirendeltség is adott egyezer forint hitelt. (Úgy, hogy azt a hitelt minden hónap végére ki kellett egyenlíteni, hogy a következő hónapban ugyanannyit megkapják.) Bevásároltam az üzlet részére az árut, már amit kapni lehetett, és azt rendszerint a hátamon, hátizsákban hordtam haza Miskolcra. Kivéve a bort a korcsma részére. Nehéz idők voltak, de bíztam leleményességemben, és teljes erőbedobással dolgoztam, hogy a belém helyezett bizalomnak megfeleljek és ígéretemnek eleget tegyek, hogy ezt az üzletet talpra fogom állítani. Az italvásárlást a Kirendeltségnél megszüntettem, és Mád, Tállya, Bodrogkeresztúr és Liszka-Tolcsván vásároltam közvetlen a termelőktől, olcsóbban és jobb minőségű bort. A vásárlásnál két hor-

dó bor helyett csak egy hordóról készítettem számlát, és ugyanennyit jelentettem be forgalmi adó alá. E manipuláció által komoly összeget spóroltam meg az üzlet részére, így a szövetkezet tőkéje gyarapodott, és fokozatosan versenyképes lett a Rosenberg és a kommunista vezetés alatt működő Földműves Szövetkezet üzleteivel.

Ez időben órási szerepet játszott a petróleum. A háború alatt a villamos energiát szolgáltató Gíbárti Villanytelep súlyos kárt szenvedett, az áramszolgáltatás teljesen szünetelt. A lakosság csak petróleumlámpát tudott használni, ha lett volna petróleum. Ennek hiányában a lakosság benzint használt, amelynek robbanékonyosságát szózással csökkentette, azonban még így is nagyon veszélyes volt a használata, és sok szerencsétlenséget okozott. (Ilyen esetnek lett az áldozata Rosenberg Lenke, akinek a férje a malom vezetője volt. Olyan súlyos égési sebet kapott a lámpa robbanása következtében, hogy sérülésébe belehalt.) A Hangya Szövetkezet sohasem kapott petróleumra kiutalást, csak Rosenberg Gyula és a Földműves Szövetkezet. A forgalom szempontjából fontos volt, mert a vásárlók odamentek vásárolni, ahol petróleumot is kaptak. Még a Hangya igazgatósági tagjai is ott vásároltak. Nem lettem volna méltó csendőri múltamhoz, ha azt csak úgy tétlenül néztem volna. Egyik este Rápácss János pénztárossal és Balogh Lajos ügyvezetővel megbeszélést folytattam, és tervemet a petróleum kiutalással kapcsolatban előadtam nekik.

Tervem a következő volt: a háború előtt a Szövetkezetnek volt egy petróleum meghajtású traktora. Bár a kommunisták már elkomunizálták a traktort, de papíron még mindig a Hangya Szövetkezet tulajdonát képezte. Erre a traktorra kértünk a Földművelési Minisztériumtól kiutalást. Balogh, mint adóügyi jegyző, megcsinálta a kiutalási kérelmet 600 liter petróleumra, községi pecséttel ellátva, és azzal személyesen mentem a Minisztériumba. Bár én traktort soha nem láttam, és fogalmam sem volt, hogy annak üzemeltetéséhez mennyi petróleumra van szükség. Sikerült megkapnom a kiutalást, és a kiutalási papírral a zsebemben mentem haza. Rövid időn belül meg is kaptuk a petróleumot. Miskolcra kellett menni érte. Még a petróleum otthon se volt, már a nép tolongott az üzlet előtt. Mindenki petróleumot akart, de mi 600 liter petróleum egy nagyközség lakosainak? Mint csepp a tengerben. Mikor megkezdtem a mérést, illetve a kiszolgálást, a nép törte, taposta egymást. Sokszor be kellett szüntetnem a kiszolgálást, amíg rendet csináltam, sorba állítottam őket és megnyugtattam, hogy mindenki fog kapni petróleumot. Volt olyan eset, hogy egy

családból kerten is sorbaálltak. Az ilyeneket elküldtem haza, hogy egy családból csak egy kaphat.

A petróleumosztás jól sikerült és emelte a Hangya Üzlet tekintélyét. Fábián főjegyző közreműködésével a Hangya kapta meg az olcsó kiutalást is, így komoly versenytársa lett a másik két üzletnek.

Feleségem a gyermek miatt nem tudott az üzletben segíteni, amire akkor volt szükség, mikor nekem Miskolcra kellett menni bevásárolni. Ilyenkor az egyik szlovákiai sógornőmet hívtam segíteni. Ekkor ismerkedtem meg Dr.Bojtos Lászlóval, aki a miskolci Pénzügyi Igazgatóság vezetője volt, és ő járt ki adóügyi ellenőrzésre. Egy alkalommal éppen a déli zárórai időben jöttek be, Fábián, Balogh és Dr.Botos. Fábián bemutatta Botost. A zárt ajtók mögött kezdtük a jó hegyaljai bort iszogatni. Jó fél óra múlva Fábián Pista bá' rákezdte a Székely Himnusz.

„Ki tudja merre, merre visz a végzet,
Göröngyös úton, sötét éjjelen.

Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi, csillag ösvényen.

Maroknyi székely, porlik, mint a szikla,
Népek harcától zajló tengeren.

Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,

Ne hagyd elveszni Erdélyt, Istenem!”

A zárt falak között fenségesen hangzott a Himnusz. Mindhárman erdélyi származásúak voltak. Az ének végeztével mindnégyünknek könnybelábadt a szeme. Szoros barátságot kötöttünk egymással.

A háborús romokon kívül, az üzletek előtti sorbanállás mutatta legjobban a nyomort, a bevezetett jegyrendszer: cukorért, zsírért, lisztért és kenyérért való sorbanállás. Ahol valamit osztottak, ott hosszú, végeláthatatlan sorokban álltak az emberek. Sokan már hajnalban odaálltak, hogy első legyenek és kapjanak valamit, mert rendszerint megtörtént, hogy a sor vége felé állók nem kaptak semmit. Ugyanez állt fenn a tüzelővel kapcsolatban is. Egy mázsa szénért vagy fáért fél napot kellett sort állni, és legtöbb esetben a sorban állók második felének már nem jutott se fa, se szén. Ez velem és feleségemmel is számtalanszor előfordult.

A falusi termelők egyébként csak cukorjegyet kaptak és arra fejadagot. A fejadagon és a következő évi vetőmagon kívül minden terményt a cséplés után hatósági áron be kellett szolgáltatni. Így zsákmányolta ki a megváltást és paradicsomi helyzetet ígérő és hír-

dető kommunizmus már az első időszakban a magyar parasztságot. Később pedig még fokozta a kulákadóval és az adó többszöri behajtásával, egészen a lerongyolódásig és a nyomorig, úgy, hogy már megváltás volt számukra, ha a földjeiket beadhatták a tsz-be. De leginkább csak úgy fogadták el, ha ő maga is beállt tsz-tagnak. A leleményesebbjei egy ideig még megpróbáltak ügyeskedni, mert ragaszkodtak földjeikhez, amelyet részben apáiktól örökölték, részben pedig kemény, verejtékes munka árán maguk szereztek. De az idő nem nekik dolgozott. Végül is betörték azokat is.

1947 április vége felé járt az idő, amikor az egyik nap délelőttjén futórúzként terjedt el a hír a községben, hogy a szomszédos kis községben, Hernádkakon a rendőrök egy családból három személyt lőttek agyon. A község megbolygatott méhkashoz volt hasonló. Mindenki az eseményeket tárgyalta, miért és hogyan történt az eset. A szemtanúk és a kiírtott Krupla család egyetlen életben maradt tagja a történeteket egybehangzóan a következőképpen beszélték el. A háború alatt nagymennyiségű magyar, német és orosz katonai fegyver maradt szanaszét. Ezek közül az elhagyott fegyverek közül a két legidősebb Krupla fiú szerzett egy magyar Manlicher puskát a hozzávaló töltényekkel, és éjszakánként elmentek a közelben lévő erdő szélére nyulat vadászni. Valaki besúghatta őket a rendőrségnek, és ezen a késő áprilisi reggelen két rendőr megjelent a lakásukon. A két fiút őrizetbe vette, hogy a közeli gesztelyi őrsre kísérje, de csak úgy vékony nyári kabátban, ahogy a lakásban voltak. Az édesapja a két fiúnak a nagykabátokkal utánuk szaladt, hogy odaadja nekik, de a rendőrök azt megakadályozták. Az apa erősködésére az egyik rendőr durván nekitámadt az apának, mire az idősebb fiú az apja segítségére kelt. Erre az egyik rendőr (gesztelyi lakos, Simon nevezetű) lekapta válláról a puskát, és előbb a fiút, majd az apját lelőtte. A fiatalabb fiú, amikor látta, hogy az apja és a bátyja elterültek a földön, futásnak eredt, és egy deszkapalánk kerítésen próbált átrugni, amikor a harmadik halálos lövés is eldördült. A fiú holtan esett vissza a kerítésről. A két fiú a helyszínen, az apa pedig a kórházba szállítás után meghalt.

A környező községek óriási részvétele mellett temették el a halottakat. A temetésen úgy én, mint a feleségem, résztvettünk. A három halálos kimenetelű fegyverhasználatért a demokratikus rendőrt mindössze hat hónapi börtönre ítélte Rákosi Mátyás bírósága. (Az esetnek

még az a pikantériája, hogy a rendőrnek a bátyja, aki abban az időben még internáló táborban volt. M. kir. csendőrőrmester volt.)

A kommunista rendszer propaganda céljából, felnagyítva, úton-útfélen, szóban és írásban hirdette a pacsai és endrődi esetekben a csendőrök által rájuk kényszerített fegyverhasználatot. Különösen az endrődi esetet, ahol a kisgazdapárti képviselő Andaházi-Kasnya Béla választási beszédével a tömeget felizgatta, és a gyűlésen résztvevő csendőrpárti, akik a választási biztos védelmére keltek, megtámadta a nép. A csendőrpárti a saját testi épsége védelmére, miután többszöri felszólítás után a tömeg nem hagyta abba a támadást, használta a fegyverét. A hernádkaki esethez hasonló eset a csendőrség történelmének folyamán nem fordult elő.

Ami késik, nem múlik, mondja a magyar közmondás. Az én esetemben is így történt. A helyi kommunista párt nem nézte jó szemmel, hogy a Hangya Szövetkezetben egy volt csendőrőrmester legyen az üzletvezető. Lövei József párttitkár vezetésével a párt elhatározta, hogy el fog távolítani a Hangyából. Csak az alkalmat várták, hogy mikor csapjanak le rám. Minden lépésem, minden kijelentésem egy notórius korhely, Szovjet-Szendrei Károly által figyeltették, aki a reggeli nyitástól az esti zárásig csaknem mindennap ott lebzelt az üzlethelyiségben. Jól ismertem Szendreit. Az ő jelenlétében semmilyen rendszer- vagy kommunistaellenes kijelentést nem tettem. De ahhoz ebben az időben nem kellett bizonyíték, hogy valakit letartóztatásnak. Hamis tanú volt elég. Ha nem, az ÁVH gondoskodott róla, hogy legyen.

1947 nyarán Hernádnémeti községben is megalakult a Szabadság Párt helyi szervezete. Kiss István tanító (jelenleg Kanadában él, édesapja úttörő volt) alakította meg. Az alakuló gyűlésre meghívtak engem is. Bár én már akkor titokban tagja voltam a pártnak és szoros kapcsolatban voltam a Szabadság Párt Miskolci Szervezetének vezetőjével, Fiala József volt rendőrfőhadnaggal, de ezt a községben nem tudták. Az alakuló gyűlésen a község férfi lakosságának a java vett részt. Természetesen ott volt a Kommunista Párt helyi titkára, Lövei József is, mivel a gyűlésen bárki részt vehetett. A gyűlés után megválasztották a helyi vezetőséget, közöttük engem is. Bár én nem óhajtottam nyilvánosan szerepelni, nem tudtam magam kivonni alóla. Úgy gondoltam, hogy részben ezzel indult el ellenem a lavina.

Közeledett az 1947. évi választás. A választást megelőzően talán egy hónappal, egy autó állt meg az üzlet előtt, és abból legnagyobb

meglepetésemre Bonta István lépett ki. Bonta sajóhidvégi születésű volt, és Pesten egy lakatos műhelyt tartott fenn. Az 1930-as évi időközi választáskor ismertük meg egymást, amikor a Bajcsy-Zsilinszky Endre-féle Nemzeti Radikális Pártnak volt az egyik ifjúsági vezetője, és én is tagja voltam ennek az ifjúsági csoportnak. Egyébként a Radikális Pártnak komoly szervezete volt Hernádnémetiben. Így ismerkedtem meg személyesen Zsilinszkyvel, Dr. Erős János nyíregyházi ügyvéddel és Féja Géza középiskolai tanárral. Örömmel üdvözlőnk egymást Bontával, mint rég nem látott harcostársak.

- Mi járatban vagy itt? - kérdeztem. Elmondta, hogy a Szabadság Pártnak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei lajstromos listán egyik képviselőjelöltje, és szeretne itt programbeszédet tartani. De csak abban az esetben tudja megtartani, ha három egyén felelősséget vállal érte. Ez ügyben kérte a segítségemet. Mondtam neki, hogy én nem vállalhatok felelősséget, de régi barátságunkra való tekintettel szerzek három embert, akik vállalni fogják. Így is történt. Ugyanakkor megkért, hogy a hozott választási plakátokat, röpiratokat szeretné nálam elhelyezni.

- Itt a fáskamrában el lehet helyezni. Ott senki nem látja.

A választási gyűlés azon az estén nagy sikerrel zajlott le. Így csöppentem bele a választási hadjáratba, amelyből aztán az események miatt nem lehetett visszakozni, mert a gyűlésen a község minden valamirevaló, becsületes polgára részt vett. A Barankovics István által vezetett Demokrata Néppárt a 6. számot kapta a választási listán, míg a Pfeiffer Zoltán által vezetett Függetlenségi Párt, amely tulajdonképpen a Szabadság Párt volt, a 7. kockát kapta.

A választások előtti héten mindegyik párt a rendelkezésére álló eszközökkel hívta fel a figyelmét a szavazó közönségnek. Természetesen a Kommunista Pártnak volt a legtöbb lehetősége a propagandára. Hatalmas plakátok mindenfele kiragasztva. A Barankovics- és a Pfeiffer-pártnak nem volt pénze az ilyen propagandára, ezért a sokkal olcsóbb, tartósabb és egyszerűbb taktikához folyamodtunk. Titokban oltottuk a meszet, ami a Hangya üzlet fáskamrájában volt raktározva, és este záróra után onnan indultunk el a község különböző részeibe a meszesvedrekkkel és a meszelőkkel. Az egész község falait hatalmas 6-7-es számokkal és jelszavakkal festettük tele. Többek között ilyen jelszavak voltak „6-7 győz, az 1 bög!” A választást megelőző nap egész éjjelén jártuk a községet. Az előttünk járó kommunista ügynökök plakátjait felszedtük, és a miénket raktuk a helyére. A

község palánkjait, de főleg a kommunista párt titkárának a házfalát remekül kipingáltuk a 6 és 7 számokkal.

Elérkezett a választás napja. Remek, napfényes idő volt. Megegyeztünk a Barankovics-párttal, hogy a szavazóhelyiségekben a bizalmi egyének mindkét pártnak a bizalmijai. A szavazóhelyiségekben a bizalmiakat a mi részünkről Kovács Mihály és én ellenőriztük, mert megbízólevelünk a Párt központja részéről csak nekünk volt. Ezen a reggelen értesültünk, hogy a Választási Bizottság az előző éjjel ülésezett (Kommunista, Szoc.dem., Paraszt- és a Kisgazdapárt), és azon az éjszakán több mint négyszáz szavazót töröltek a listáról – közöttük engem is –, akikről tudták biztosan, hogy a Barankovics-, vagy a Pfeiffer-pártra fognak szavazni.

Amint Kovács Mihállyal a szavazóhelyiségeket sorbajártuk, azt vettük észre, hogy a kékcédulások minden szavazóhelyiségben leszávtak. Ott mindjárt kifogást emeltünk a csalás ellen. Amikor az egyik szavazóteremben ez ellen tiltakoztam, az ott lévő kommunista párttitkár Lövei és a Szoc.dem. párt részéről Cselényi Endre parancsot adott az ott lévő rendőrnek, illetve rendőrjárőrnek, hogy azonnal távolítsanak el bennünket a szavazóhelyiségből. Felmutattuk a megbízólevelünket, de a járőrvezető kijelentette, hogy amennyiben nem hagyjuk el a helyiséget, letartóztatnak és megbílnicselnek bennünket. Azonban a csalás és annak ellenére, hogy több, mint négyszáz szavazónak elvonták a szavazati jogát, a 7-es listán bekerült képviselőnek Acsai László, a Kisgazdapárt részéről pedig Fésüs László, régi kisgazda. Bonta István nem került be, mert az országos, illetve a megyei listán is csaltak a kommunisták.

Röviddel a választások után Rákosiék a Függetlenségi Pártot likvidálták, majd utána a Barankovics által vezetett Demokrata Néppártot. Megindult a hajsz a Függetlenségi Párt vezetői ellen. A vezetők nagy része idejében elmenekült Ausztriába. Kiss Pista is, aki a helyi szervezetet megalakította. Mi, a kisebb töredék otthon maradtunk. Még Fiala József is, aki a Szabadság Párt Borsod-Abaúj-Zemplén megyei titkára volt, akit később kivégeztek.

Rákosi szalámitaktikája jól dolgozott, a Pfeiffer- és Barankovics-párt után feloszlatták a Schlachta Margit Keresztény Női Tábor Pártját. Utána a Kisgazda Pártból vagy 20 képviselőt kizártak. Megkezdődött a menekülés Nyugat felé. Miután a Nemzeti Paraszt Párt is kapitulált Rákosiéknek, nyitva állt az út az otthonmaradottak teljes likvidálására. Most már sor került mindenkire, akiben a magyar öntu-

dat még élt, lett legyen az munkás, paraszt, iparos, kereskedő, vagy értelmiségi. A végre beteljesedett a magyar nép felett. Rákosi és bandája ura lett Magyarországnak. A börtönök és internálótáborok zsúfolásig megteltek becsületes és ártatlan magyarokkal.

(Én is éreztem, hogy rövidesen velem is fog valami történni, és hogy eltűnjek szem elől, az Abaújszántói Hangyát - ahová éppen boltkezelő kellett - akartam átvenni, de miután szemrevételeztem és beszéltem a boltvezetővel, tervemtől elálltam.)

Október közepe felé egy napon arra lettem figyelmes, hogy a szembenlévő Roseberg-féle üzletbe két jól öltözött egyén ment be. Gyanús volt nekem az a két egyén, és ezért megfigyelés alá vettem az üzlet bejáratát. Közöltem sógornőmmel is az észrevételemet, és mondtam neki, hogy ha a két egyén, jön ide, én eltűnök. Ha kérdezik, hogy hol vagyok, mondja azt, hogy elmentem haza. Kis idő múlva láttam, hogy a két egyén Rosenberg Lászlóval az üvegajtón belül állnak, és a Hangya üzlet felé néznek. Nemsokára a két civilruhás kilépett, és egyenesen a Hangya üzlet felé tartottak. Én pedig ugyanakkor a hátsó kijáraton elhagytam az üzletet. A két egyén a sógornőmtől érdeklődött felőlem. Anélkül, hogy valamit is mondtak volna, eltávoztak. Ettől kezdve nappal már nem tartózkodtam az üzletben. A bevásárlást is úgy intéztem, hogy lehetőleg senki ne lássa, mikor megyek haza. A könyvelést pedig már a szomszédban végeztem.

De meddig mehet ez így? Tudtam, hogy egy napon le fogok bukni. A feleségemmel megbeszéltük, hogy én is kimegyek Nyugatra. Egy volt csendőr kollégám már jóval a választások előtt hívott magával, mondván: „Jóska, ez az ország már nem a mi hazánk. Nekünk itt már nincsen semmi keresnivalónk!” Ő elment, én maradtam, mert nekem családom volt, és nem tehettem ki a létbizonytalanságnak. És most mégis hajlandó lettem volna. De hosszas töprengés után mégis maradtam.

Továbbra is alkalmaztam a nem-mutatkozás taktikáját, azzal a gondolattal, hogy mint azelőtt, idő múlásával meg fognak feledkezni rólam. Bár éjszaka odahaza aludtam, de külön szobában, amelynek ablakai két irányba nyíltak, készen arra, hogy ha éjjel a ház előtt dzsipzúgást hallok, az ablakon keresztül ki tudjak menni a lakásból, amíg az ÁVH-sok az ajtón a lakásba bemennek.

Elmúlt a karácsony és az 1948-as újév is csendben. Már kezdtem hinni, hogy valóban elfeledkeztek rólam, amikor is január 6-án.

Vízkereszt napján, kora hajnalban ajtózörgésre ébredtünk. Rosszat sejtve kiugrottam az ágyból, ruháimat gyorsan magamra kapkodtam. Közben a feleségem, aki a gyermekkel és a sógornőmmel a konyhában aludtak, kérdezte, hogy: „ki az?”

- A rendőrség - felelték kintről.

- Mit akarnak? - kérdezte a feleségem újra.

- A szerencsi kapitányságtól parancsot kaptunk, hogy a húgát, Szöllősy Ilonát kísérjük el Szerencsre, mert tartózkodási engedély nélkül van itt, hogy a tartózkodási engedélyt megkapja - válaszolta a rendőrfőnök vezetője. Így nem távoztam el a szobából.

Sógornőm, mit sem sejtve, mivel a rendőr azt mondta, hogy a déli vonattal már idehaza is lesz, elment a rendőrökkel. Valóban nem gondoltunk semmi rosszra.

Hetek óta először nyitottam ki én az üzletet. Egyúttal elintéztem a fuvarossal, hogy a vasúti állomásról a megérkezett két hordó bort hozzák be. A Szerencs felőli déli vonatról az utasok már bejöttek, de a sógornőm nem érkezett meg. Feleségem, rosszat sejtve, a gyereket elvitte a szüleimhez, és a következő, egy óra múlva érkező vonattal elment Szerencsre. Közben a déli záróra alatt a fuvaros is megérkezett a két hordó borral. Az állandóan az üzletben lebzselő Szendrei Károlyt és Szabó Gyulát megkértem, hogy segítsenek a hordókat leengedni a pincébe. A két notórius szesztestvér kapott az alkalmon, mert tudták, hogy utána kinéz egy kis kóstoló. Az egyik hordót fel is bontottam, és kiszívtam belőle egy literes üveggel, és megkínáltam őket.

A záróra leteltével kinyitottam az üzletet. Tóth Mihály fuvaros éppen indulni akart haza, amikor az üzlet ajtaján belépett a rendőrfőnök. Egyenesen hozzám fordulva mondta:

- Szendi úr, a szerencsi Járási Kapitanyságról telefonon parancsot kaptunk, hogy önt tartóztassuk le és kísérjük be Szerencsre. Készüljön, mert az idő a vonat érkezéséig rövid.

- Tizedes úr - szóltam a rendőrhöz -, én ezért az üzletért anyagilag is felelős vagyok, és az üzletet valakinek hivatalosan át kell adnom.

Szóltam Szabó Gyulának, hogy siessen és hívja ide Répási János pénztárnokot, hogy az üzletet lezárjuk.

- Szó se lehet - mondta a tizedes. - Azonnal csukja be az üzletet, és induljunk az állomásra. A felelősséget mi vállaljuk.

- Én engedelmeskedem az önök parancsának - feleltem -, de a lakásom felé kell mennünk, hogy nagykabátot vegyek fel magamra.

Becsuktam az üzletet, és elindultam a két rendőrrel a lakásomra. Az üzlet kulcsait egy borítékba tettem és leragasztottam. Az egyik szomszédomat elküldtem a szüleimet értesíteni. Felvettem a nagykabátomat, zsebébe tettem egy szelet kenyeret, lőpörtyűt és elindultunk az állomásra.

Szerencsre érve a kapitányság kapujában találkoztam a feleségemmel, akit, miután a húga keresésére indult, szintén letartóztattak, és csak miután engem elfogtak, engedték szabadon. Beszélni nem engedtek egymással. A volt csendőrségi laktanya épületébe fészkeltek be magukat a kommunista rendőrök. A helyiségben, ahová bekísértek, három rendőrtiszt várt (a kapitányság vezetője Pelsőci László szds., Zsornánszki Pál fhdgy. és egy Pintér nevezetű alhadnagy). Megvetően néztek rám, majd mikor a járőr eltávozott, megszólalt Pelsőci:

- Na, tudod-e, miért vagy itt?

- Nem tudom - válaszoltam -, majd megmondják az elvtársak.

- Nem tudod, hogy ki festette a Lövei párttitkár falára a 7-eseket, te rohadt, fasiszta csendőrpribék? - szólalt meg Zsornánszki és elém lépett. Teljes erőből arcul ütött, ugyanakkor a bőrkabátomon a helyettesítő koronás gombot megfogta és leszakította, a következő szavak kíséretében:

- Te rohadt Horthy-fasiszta, még mindig kedveled a régi gombokat?

A hatalmas pofontól meginogtam, de mikor egyensúlyomat visszanyertem, megszólaltam:

- Vegye tudomásul a főhadnagy úr, magamért tovább felelősséget nem vállalok.

Összenézett a három pribék. Valószínűleg meglepte őket a kijelentés.

Arról kérdeztek, hogy milyen kapcsolat van közöttem és a szlovák fasiszták között, hogy a kapott híreket kiknek közvetítem, milyen kapcsolatom van az Ausztriában élő fasisztákkal? Természetesen ezek mind csak kitalált vádak voltak. Majd a sógornómról kérdeztek, hogy kiktől hozza nekem a híreket Szlovákiából. Ezek mind nevetséges vádak voltak. Ezt ők is tudták. Nem is jegyezték semmit. Aztán újra csak a választásokkal kapcsolatban kérdeztek, hogy kik voltak, akik rajtam kívül a 6-os és 7-eseket festették a falakra. Ezeket tagadtam, mert biztos voltam benne, hogy nincsen bizonyíték a kezeik között.

Azt beismertem, hogy a választásokban részt vettem és rölapokat osztogattam, és hogy azokat a Hangya üzletben tároltam, mert arra volt elég bizonyítékuk. De azzal érveltem, hogy a Függetlenségi Part törvényesen engedélyezett pártként vett részt a választásokon, tehát így törvénybe ütköző cselekményt nem követtem el.

Meglepett, hogy az egész kikérdezés alatt az említett pofon kivételével nem bántalmaztak. Pedig a máramarosszigeti tapasztalatok után fel voltam készülve rá. Időközben besötétedett, és egy rendőr bekísért egy jéghideg zárkába, ahol mindössze egy deszkapriccs volt. Leültem a priccs szélére és elgondolkodtam, hogy nem lett volna-e jobb, ha elmentem volna Ausztriába. Azóta már a család is megnyugodott volna. Így pedig most újra nyakig vagyok a slamasztikában, és hogy ki fogok-e tudni mászni ebből, és ha igen, mikor, azt csak a jó Isten tudja.

Később éreztem, hogy kezdek fájni. Összébbhúztam magamon a bőrkabátot, alsó széleit magam alá gyűrtem, hogy a test melegét minél jobban felfogja. De fokozatosan mindig jobban fáztam. Le próbáltam feküdni a deszkapriccsen. Lábaikat felhúztam, hogy a bőrkabát a combjaimat is takarja, és megpróbáltam elaludni, de nem sikerült. A hideg már a csontjaimig hatolt. Felkeltem és hozzákezdtem tornászni, hogy elgémberedett tagjaimat kissé felmelegítsem. Végül is a ki-merültségtől mégiscsak elaludtam.

Kulcszörrenésre riadtam fel. Egy rendőr kinyitotta az ajtót és kérdezte, hogy fádom-e. Valami ismeretlen hang azt felelte, hogy igen. Éreztem, hogy minden testrészem meg van gémberedve. – Jöj-jön, szólta a rendőr. Felálltam, de meggémberedett lábam nem akart engedelmeskedni. Láta a rendőr is, hogy valami nincsen rendben, azért várt, amíg néhány mozdulat után a vérkeringés megindult a lábaimban, és el tudtam indulni.

A rendőr az örs konyhájába kísért, ahol a sógornőmet találtam egy széken ülve. Őt egész nap és éjjel a konyhában őrizték. A törzsőrmester egy széket adott, hogy arra üljek le. (Ő még valószínűleg a Horthy-érából maradt vissza.) A falon lévő óra fél hetet mutatott. Tehát reggel volt. Nemsokára kezdett is világosodni, és a rendőrök is megjelentek a konyhában. Sógornőmmel nem beszélhettem. Egy fiatal rendőr gúnyosan kérdezte, hogy érzem magam? Válaszra se méltattam, láttam, hogy nincsen kinek válaszolni. – Mi az – kérdezte –, elállt a szava? Ugye most nincsen olyan nagy pofája, mint csendőrkorában volt?

Elnéztem a nyomorult felett.

Később mondták, hogy üljek az asztal végéhez, és ha van valami ennivalóm, egyek. Kivettem a kabátom zsebéből a kenyeret és a tőpörtyűt, számba vettem a falatot, de a torkomon akadt, alig tudtam lenyelni. Sógornőmnek mondtam, hogy egyen, de ő se volt képes enni.

Kilenc-tíz óra felé egy rendőr kivitt fát aprítani. Ezt szívesen csináltam, mert a test visszanyerte normális állapotát. A munka elvégzése után a rendőr visszakísért a konyhába, és estig, amíg a vonattal el nem vittek mindkettőnket Sátoraljaújhelybe a Megyei Rendőrfőkapitányságra, ott voltunk.

Sátoraljaújhelybe érve külön-külön zárkába helyeztek el bennünket. Itt is csak egy deszkapriccs volt, semmi más. Próbáltam a falon sógornőmnek kopogni, de nem kaptam rá választ, így tudtam, hogy nem a mellettem lévő zárkában van.

Egy ideig ültem a priccs szélén, de a fáradtság erőt vett rajtam és elaludtam. Lépések zajára ébredtem. Majd kulcszörgés és beszéd-foszlányok ütötték meg a fületem. Felkeltem és fületem az ajtóhoz tapasztottam, hogy a beszédből valamit meghallhassak. Csak annyit állapítottam meg a lépésekből, hogy a sógornőm elhagyta a helyiséget, és nem jött vissza. Azt gondoltam, hogy a sógornőmet kikísérték a határta, és átadták a szlovák csendőrségnek.

Délelőtt 11 óra körül lehetett az idő, amikor egy rendőr benyitott a zárkámba.

- Jöjjön velem! - szólt, és szótlánul megindultunk az udvaron át az irodákba.

Egy nagyobb irodán mentünk keresztül, ahol három-négy rendőr dolgozott. Engem a rendőr az ajtó mellé állított, és bement a másik irodába jelenteni, hogy előállított. Amíg a rendőr bent volt, az ajtón lévő névtáblára esett a tekintetem, ahol három név szerepelt. Az első Solymosi (Sloimovics), a kapitányság vezetője, utána Végvári Lajos fhdgy. és még egy név, amelyiket már nem volt időm elolvasni. Egy főhadnagy lépett ki a rendőrrel, és a lábam csaknem a földbe gyökerezett, mert a főhadnagy nem volt más, mint Weinstock Lajos honvéd, borbélysegéd, akivel 1938-ban Szerencsen a 21/III zászlóalj 8. századánál együtt szolgáltunk, és egy szobában is voltunk elhelyezve. Ő volt a század főlógója, mert sohase vonult ki, mindig volt valami kifogása, hogy most a szds. urat kell nyírni, most a főhadnagy urat és így tovább. Semmi kétségem nem volt, hogy a névjegyzéken

szereplő főhadnagy Végvári név őt takarta. Ugyanis a zsidók jó és szép magyar hangzású neveket vettek fel, némelyik még ipszilont is.

Hogy a főhadnagy Weinstock Lajos volt, hamar meg is győződhettem, mert a következő percben kinyílt az ajtó, és beszólítottak a pazar, főúri eleganciával berendezett irodába. Két fotelben két szds. rendfokozatban lévő rendőrtiszt ült. Sohasem láttam azelőtt őket, de rögtön megállapítottam, hogy mindkettő zsidó.

- Ül le - mutatott egy székre Slomovics. - Látod, mi udvariasak vagyunk, nem olyan brigantik, mint ti voltatok.

- Köszönöm - válaszoltam -, egész éjszaka ültem eleget, és jobban esik állnom.

- Ismered azt a főhadnagy bajtársat, aki az előbb elhagyta a helyiséget?

- Ismerem - válaszoltam.

- Ki az? - kérdezték.

- Weinstock Lajos, egy században szolgáltam vele Szerencsen.

- Jó memóriád van - válaszolta Slomovics. - Ismered-e a néger szalámit? - kérdezte Slomovics. - Mert ha nem, megismerheted! - és az asztalon lévő gumibot felé nyúlt. - Ha nem köpsz, akkor meg fogod ismerni.

Ugyanazokat a kérdéseket adták fel, mint Szerencsen. Kibővítve azzal, hogy kik voltak a parancsnokaim, hol szolgáltam amikor a zsidók deportálása volt? Hány zsidót vertem meg, vagy végeztem ki? Teljesítettem-e szolgálatot a zsidó gettón? Hol, melyik örsökön teljesítettem szolgálatot, hol estem fogságba, mikor és milyen, szovjet, vagy amerikai fogságba? A kérdések zöme a zsidókkal volt kapcsolatos. A budapesti ostrom alatti tevékenységemet nem tudták, mert mindig azt mondtam, hogy a 24.gyalogezred kötelékében harcoltam. és ott sebesülten estem szovjet fogságba, de súlyos térdsebesülésem látva az oroszok hazaengedtek. Ezt el kellett nekik fogadni, akár akarták, akár nem, mert másra nem tudtak bizonyítékot szerezni.

Állandóan fenyegettek, de nem nyúltak hozzám, és amikor rendőrt hívtak, hogy kísérjen vissza a fogdába, nem akartam elhinni, hogy verés nélkül megúsztam. (Nincsen kizárva, hogy Végvári szólhatott valamit a másik két társának, hogy Szerencsen egy században szolgáltunk.)

A kihallgatás csaknem két óra hosszat tartott. Amikor a fogdában a priccs szélére fáradtan leültem, előkotortam a zsebemből a megma-

radt pár falat kenyeret és töpörtyűt. A gyomrom már korgott az éhségtől, mivel sem előző nap, se aznap semmi ennivalót nem kaptam.

Talán egy-két óra telhetett el a kihallgatás óta, amikor kinyílt az ajtó, és egy rendőr kíséretében Ilonka néni, Dr. Kovács Béla jóbarátunk felesége jelent meg.

- Jóska - mondta -, hoztam neked egy kis ennivalót. A kapitányságon van egy jó ismerősöm, Pílisi Pista fogalmazó, és ő elintézte, hogy adhatok be neked ennivalót. Edd meg, és én kint megvárom az edényeket. Ilonkát, a sógornődet Miskolcra kísérték - sügta - Téged az esti vonattal Budapestre fognak kísérni. A feleségednek, Böskének üzentem, hogy melyik vonattal fognak vinni, hogy várjon a hernádnémeti vasútállomáson. Tehát figyeljed a vonatablakon, amikor ott megáll a vonat!

Még se tudtam köszönni, mert a rendőr rám zárta az ajtót, és az üres edényeket már ő vitte el.

Tehát a sógornőmet nem adták át a szlovákoknak. És vajon miért? Engem pedig valószínűleg az Andrássy útra, vagy a Katonapolitikai Osztályra visznek, és azért nem bántottak, hogy útközben ne lássák rajtam a bántalmazás nyomát. Leültem a priccs szélére, és vártam az időt, amikor értem jönnek. Még nem tudtam, hogy milyen idők következnek, minek nézünk elébe, én és családom, s az egész ország.

1948 és az azt követő évek a magyar történelem legszomorúbb lapjaira tartoznak. Rákosi és bandája elérkezettnek látta az időt, hogy a kommunistaellenes frontot teljesen felszámolja. Egyszerre két fronton indítottak támadást, miután az ellenzéki pártokat megsemmisítették. Egyrészt a kommunistaellenes egyének teljes likvidálását és az egyházi iskolák felszámolását tűzték napirendre. Az egyházak körömszakadtukig védték iskolájukat. De Rákosiékat semmi sem akadályozta terveik végrehajtásában: annál is inkább, mert a megszálló szovjet hadsereg a hátuk mögött állt. Megkezdődött a magyar történelemben egyedülálló magyarüldözés, amelynek sok-sok tízezer ártatlan és becsületes magyar esett áldozatul, a nincstelen napszámos és uradalmi cseléd-től kezdve a csendőrség, rendőrség, honvédség tagjainak, valamint a papoknak, tanítóknak és az állami tisztviselőknek a tömeges letartóztatása, kivégzése, bebörtönzése, internálása. A börtönök és internáló táborok rövid idő alatt zsúfolásig megteltek. Péter-Auspitz Benjámin munkaszolgálatosokból ÁVH-s tisztekké avandzsált bandája, és az őket teljes mértékben ki-

szolgáló magyar sőpredék az ország egész területén teljes erővel irtotta a magyarság színe-javát.

Sötétedett, amikor a zárka ajtajában csikordult a kulcs, és egy rendőr jött értem. Átkísért a rendőrség irodájába, ahol Dombóvári (Dudovics) István főtörzsőrmesterrel találtam magam szembe. Kissé meglepődtem. De ő is! Dombóvári régi jó barátom volt. Együtt szolgáltunk Szerencsen, egy században. 1939 nyarán együtt voltunk Kassán csendőrségi felvételi vizsgán. Tállyai születésű és lakos volt, mielőtt katonai szolgálatra Szerencsre bevonult. Valószínűleg meggondolta magát, és inkább a rendőrséghez ment. A háború előtt és alatt Sátoraljaújhelyen teljesített szolgálatot. Csendőrkoromban több ízben találkoztam vele Újhelyen. És most ő mint őrsparancsnok, én pedig mint fogoly! Milyen a sors szeszélye!

Dombóvári már tudta, hogy én vagyok a fogdában. Az iratok már nála voltak, és amikor a rendőrrel az irodába léptünk, szinte bocsánatkérően nézett rám. Valószínűleg neki köszönhettem, hogy a legjobb rendőrtizedest adta hozzám kísérőnek. Miután a tizedest kioktatta, hozzám lépett, és a szokásos figyelmeztetés után, amelyet nem olyan régen én is nagyon sokat alkalmaztam, a bilincset a csuklómra helyezte. Úgy láttam az arckifejezésén, hogy ezt az alkalmat szívesen elmulasztotta volna. Utána parancsot adott a tizedesnek, hogy induljunk.

Szótlanul haladtunk a város főutcáján a vasúti állomásra. Útközben egy még nyitva lévő borbélyüzlet előtt haladtunk el. Megálltam és kértem a tizedest, hogy kísérjen be az üzletbe, hogy borotváljanak meg, mert a szakállam lassan egy hetes volt. A tizedes valóban rendes ember volt, mert bekísért az üzletbe, és mondta a borbélynak, hogy soron kívül borotváljon meg. A tizedes ki akarta fizetni a díjat, de a borbély nem fogadta el. Megköszöntük és kimentünk a vasúti állomásra.

A vonat elindulása után a tizedes, aki szemben ült velem, hozzám fordult és azt mondta halkán:

- Nekem parancsom van, hogy magát megbilincselve kísérjem, mint volt csendőrt, mert veszélyes és szökésétől tartani lehet, de én tudom, hogy maga családos ember, és ha megígéri, hogy nem kísérel meg szökést, leveszem a bilincset magáról.

- Nézze - mondtam a rendőrnek -, ígérni lehet mindent, de betartani nem muszáj. Ismeri azt a közmondást, hogy cél szentesíti

az eszközt, de megnyugtatom magát, hogy a jelen esetben nincsen szándékomban, hogy szökést kíséreljek meg.

Ezek után a tizedes leverte kezemről a bilincset.

A hernádnémeti állomáson feleségem tényleg várt. Egy hátizsákba a fehérnemű mellé hurkát, kolbászt, tőpörtyűt és némi pénzt is tett, hogy az úton el legyek látva mindennel, s feladta az ablakon keresztül.

Rengeteg ember szállt fel a vonatra, köztük sok ismerős is. Amikor megláttak, odasereglettek hozzám, és mindenki akart adni mindent, főleg pénzt, de én visszautasítottam, mondván, úgyse tudom használni.

Korán reggel érkezünk meg a Keleti pályaudvarra. A Baross térenél megláttam egy korcsmát, amely már nyitva volt. Mondtam a tizedesnek, hogy szeretnék megreggelizni, és ha nem utasítja vissza, egy kis finom hazaival megkínálnám, mert gondolom, hogy nemcsak én, de ő is megéhezett útközben.

- Jól van - mondta a rendőr -, úgyis korán van. Gyerünk be ide a vendéglőbe, és reggelizzen meg!

A vendéglőben egy félreeső sarokba ültünk. Mondtam a korcsmárosnak, hogy hozzon két féldeci barackpálinkát. Aztán kiraktam az asztalra az ennivalót, és a féldeci után hozzáfogtunk a reggelizéshez.

Csak úgy véletlenül evés közben, mintha most jutott volna eszembe, megkérdeztem a rendőrt, hogy tulajdonképpen hová is megyünk. A Központi Internáló Táborba, mondta ő. Egy mélyet sóhajtottam. Tehát nem az Andrássy útra, vagy a KatPol.Osztályra! Ez annyira felvidított, hogy megkértem a rendőrt, hogy megengedne-e még egy féldeci barackot, mert egyhamar úgyse fogok inni. Utána összepakoltam a cuccomat, és felültünk a villamosra.

A „Buda-Déli” Internáló Tábor a Sashegy alatt volt, a régi Károly laktanyában. Odaérve a rendőr csuklómra tette a bilincset, és most már szabályosan kísért be az Internáló Táborparancsnokság irodájába. Átadta a papírokat az ügyeletesnek. Velem kezét fogott és eltávozott. Ettől kezdve internált lettem. Még néhány hasonló sorsra ítélt egyént hoztak be, majd valamennyiünket átkísértek egy másik épületbe, ahol egy rendőr őrmester nyilvántartásba vett bennünket, aki egyébként a 4.ezred parancsnoka volt. Felkísértetett bennünket a kijelölt szobákba.

Nagy, tágas legénységi szoba volt, amelyet részemre kijelöltek. Az oldalsó, kartonpapírokkal beragasztott ablakai a Sashegy felé néztek, a

szoba végében lévő pedig a belső udvar felé. A háborús viszonyok miatt egyetlen ablaküveg sem maradt épen. Az ablaküveget kartonpapírral és funérlemezzel pótolták. Fűtés egyáltalán nem volt. Az internáltak még nappal is – akinek volt – nagykabátot hordtak. A fal mellett a padlón feküdtünk. Akinek volt egy szalmazsákja és takarója, amit a családtagok küldtek be, azon aludt. Sokan voltunk, akiknek semmink se volt.

Harminc-harmincöten lehattunk abban a szobában, ahová engem is beosztottak, a társadalom minden rétegéből. Egytől-egyig politikai internáltak voltunk. Más szobában voltak nem politikai internáltak is, az úgynevezett gazdasági internáltak, de ezek kevesen. Nappal a szobában nem volt szabad lefeküdni. A fekhelyet reggel rendbe kellett hozni, és a fal mellett szépen összerakni, már akinek volt mit. A hátizsákot, vagy bőröndöt, amiben a tisztálkodási dolgok voltak, a fal mellett kellett elhelyezni. Ha a szobába rendőr lép, a szoba parancsnok vigyázz kiált, és mindenki, ahol van, vigyázzba áll. Hetenként kétszer fehérmű vizsga. Ha valakinek a fehérműjében tetűt találtak – mert az is megesett –, azt azonnal vitték a fertőtlenítőbe.

A fekvőhelyem egy idősebb egyén, Török Károly ügyvéd mellett lett kijelölve. Bemutatkoztam neki, mint volt csendőr őrmester.

– Ne titulálj! Szólítsál csak egyszerűen Károly bátyádnak!

Mindenkivel kezet fogtam és megmondtam a nevem. Később a szobaparancsnok hozott a részemre egy viharvert, összehorpadt csajkát és egy pléh kanalat. Ez volt az összes felszerelésem.

Az internáltak négy ezredre voltak osztva. Az I.ezred volt az, amelyül dolgozott. Ezek közül sokan kijártak csoportosan a városba az állami, vagy a kommunista párt részére dolgozni. Ez volt a legmegbízhatóbb csoport. A II.ezred volt a női ezred. Köztük Szálasiné, Hubayné és Hain Péterné. Azonban ők a többiektől el voltak különítve, és a reggeli sétát is hárman külön végezték. A III.ezred a belső udvari munkákat végezte. A IV.ezred volt a büntető ezred, amely semmilyen munkát nem végzett, és az épületet a reggeli séta kivételével nem hagyhatta el, sőt a folyosón is csak addig tartózkodhatott, amíg a WC-ig végigment. A kijárat ajtójánál éjjeli és nappali őr állt. És végül az V.ezred: férfiak, nők, gyermekek vegyesen, a kitelepítésre ítélt svábok, akiket ott gyűjtöttek össze és onnan deportáltak Ausztriába, illetve Németországba.

A tábor parancsnoka egy szadista, féllábú, részeges, volt tetőtőlrendőr alezredessé avandzsált Hruscsák Lajos volt, akit egy-

szerűen csak „Drájfusz”-nak tituláltunk. Ez a szadista, minden emberi mivoltából kivetkőzött lény volt az élet és halál ura a táborban. A nyomorékok minden indulatával gyűlölte az internáltakat. Rettegtek tőle, és ahol csak lehetett, mindenki igyekezett kerülni, mert ha valaki közel került hozzá, a mankójával agyba-főbe verte. Ugyancsak ott teljesített szolgálatot a veje is, mint rendőr százados.

A IV. ezred parancsnok-helyettese egy rőszakaszvezető, Szabó Károly volt, egy másik kegyetlen, rosszindulatú, szadista hajlamokkal rendelkező egyén, aki minden lehetőt elkövetett, hogy az internáltak amúgy is sanyarú helyzetét megnehezítse. Nem riadt vissza a tertleges bántalmazástól sem.

Az internáltaknak napközben meg volt engedve a sakkozás. Akik sakkozni tudtak, ezzel töltöttük napjainkat. Könyvek és újságok bevitele tilos volt. Én vagy sakkoztam, vagy Károly bácsival beszélgettem. Egy ilyen beszélgetés alkalmával Károly bácsi elbeszélte, hogy a háború alatt ő is Garanyba volt internálva, de ott az internáltak szabadon járhattak, kártyázhattak, látogatókat fogadhattak, szabadon vásárolhattak Garany községben bármit. A különbség csak az volt, hogy nem odahaza voltak. A beszámolójából a nagypörkölt sohase maradt el. Az volt a kedvenc étele, és utána egy nagyfröccs.

- Károly bácsi, terád úgy látom, állandóan rád jár a rúd! Mindkét rendszerben megkóstoltad az internált életet. Ha valaki, te tudsz különbséget tenni a két internálás között.

- Mi ott Garanyban - mondta befejezésül - nyaraltam. Ma is jó érzéssel gondolok arra az internálásra.

Azán az egyik szombaton a szabadulók névsorában Károly bácsi neve is szerepelt. Összeszedte a cuccát, kezét fogott és elköszönt mindenkitől.

- Károly bácsi - mondtam neki búcsúzás közben -, ha hazaérsz, szabadulásodat ünnepeld meg egy nagypörkölttel és egy nagyfröccsel! Vigyázz, nehogy visszakerülj ide újra!

A napok egyhangúan teltek. A régi internáltak minden szombaton reménykedtek, hogy a nevük benne lesz a szabadulók jegyzékében. Senki nem tudta, hogy mikor szabadul, mert az internálás meghatározatlan időre szólt. Lehetett 6 hónap, de lehetett többszöri is, mert minden 6 hónap után megújíthatták. Hogy kik kerültek szabadlábra, az a BM-től függött. Javaslatukat államtitkári minőségben lévő egyén bírálta felül, s a kommunista párt részéről Szebenyi Endre, a

szoc. dem. részéről egy Balassa nevű, míg a Kisgazdapárt részéről Németh József államtitkárok.

Olykor-olykor közülünk is szabadult valaki, de helyettük sokkal többen jöttek. Így került egy napon közénk, illetve a mi szobánkba három szoc.dem. ifjúsági vezető: Gyarmati János (Miskolc, Szendrei utca 7.sz. alatti lakos), egy Berecz nevű, és még egy másik, a putnoki szoc.dem. ifjúsági vezető. Ugyancsak a mi szobánkba került a pincérszakszervezet két vezető főmuftija is: Sreijer Pál félzsidó, a szakszervezet elnöke és Kiss Sándor, a szakszervezet titkára. Mindkettő korupcióval volt vádolva. Sreijer Pál kivételezett internált volt. Ő gyakran kapott látogatót és könyvet is. A három szoc.dem. fiatal rá volt bízva, hogy ideológiailag oktassa őket.

Ugyanebbe a szobába került egy szintén idős egyén, aki az 1919-es „forradalomkor” Szeged város rendőrkapitánya volt. Kérdésünkre elmondta, hogy ők nem ilyen kommunizmusról álmodtak.

Közben az én részemre is megérkezett egy szalmazsák és egy takaró, amit a feleségem küldött. Így az éjszakai pihenés kényelmesebb volt, mint a hideg, kemény padlón. Szerencsémre a poloskáktól nem szenvedtem, mint sokan a többiek közül.

Lassan tavaszodni kezdett, és a fűtellen épületben is elviselhetőbbé vált az élet. Már a reggeli sétákra is nagykabát nélkül tudtunk az udvarra lemenni. Egy ilyen séta alkalmával találkoztam egyik volt iskolatársammal, Pongó Béla őrmesterrel. Együtt végeztük a járőrtársi iskolát Makón, és később Buda védelmében is együtt vettünk részt. Ő a műhelyben dolgozott. Majd később Dely Benő hadnaggyal is találkoztam, aki szintén segédoktató volt Makón.

Az internált papok eleinte velünk együtt sétáltak. A falumbeli kath.lelkész, Kovács József is, akivel valamikor együtt rúgtuk a labdát. Később a papokat elkülönítették tőlünk.

1948.május 1-e közelgett, és parancsot kaptunk, hogy mindegyik ezred valamilyen szerepléssel vegyen részt az udvaron tartandó ünnepségen. A mi ezredünk énekkart alakított. A Rajkó zenekartól leintértünk Néma Jóska primással és Steiner Iván cimbalmossal, akik a mi szobánkban voltak, megalakítottuk az énekkart. A karmester Steiner Iván lett, és naponta gyakoroltuk az éneket Kodály Zoltántól, amelyet a kommunisták is kedveltek. A szöveg a következő:

„Drága föld, szülőhazánknak földje,

Drágakőnél drágább kincset ad.

Nincs a földön gazdagabb, szebb ország,

Minden ember érzi, hogy szabad.
Harsonánk zúgása messze szálljon,
Égen, földön, Óceánon át,
Mert a jog és szabadság közénk jött,
Megszereznük nehéz harcokon ... stb.

(Minden ember érzi, hogy most rab! - gondoltuk mindannyian.)

Elérkezett május 1-e. Szép napos meleg idő volt. A III. Lezred internáltjai elkészítették az asztalt és székeket, ahol a Drájfusz családtagjaival és a beosztott rendőri előkelőségek (kanászokból és házonszörűekből összeverbuváltak) ültek. Mi pedig félkörben a földön ülve hallhattuk a Drájfusz ünnepi beszédét, amely a szovjet és a kommunizmus egeket csapkodó dicsőítése volt. Beszéde után megkezdődött a különböző, mókás és énekes program. A Drájfusznak és környezetének nagyon tetszhetett a program, mert megtapsolták. Természetesen mi is. Utána mindenki fel a körletébe, és napjainkat egyhangúan folytattuk tovább, mintha semmi se történt volna.

Nem sokkal a nagy ünneplés lezajlása után az egyik napon egy rendőr jött a szobánkba, és a nevemet kiáltotta. Rosszat sejtve kövertem az irodába, mert előzőleg már voltak olyan esetek, hogy az illetőt lehívták, és az Andrássy úton kötött ki, és soha nem tért vissza közénk. Az irodában közölték velem, hogy az éjjeli vonattal Miskolcra kísérnek, a másnap megtartandó népbíróági tárgyalásra. A közlés nem lepett meg, mert az engedélyezett levélben a feleségem közölte velem, hogy Népbíróság elé fognak állítani.

Egy rendőr tizedes, Imre Béla volt a kísérőm, egy rosszindulatú senki. Megbilincselve kísért Miskolcig. Az utazás alatt egy szót se szóltam, és senkivel nem engedtem beszélni. Reggel 7 óra körül ért Miskolcra a vonat, és egyenesen a Járásbíróságra kísért, ahol a feleségem a kisfiammal a folyosón vártak. Azonban a rendőr egyetlen szót se engedett váltani velük. Sőt a tárgyalás után, amelyet a bíróság elnapolt, semmiféle élelmiszert, amit a feleségem hozott, nem engedett átvenni. Aznap este, anélkül, hogy a feleségemmel beszélni tudtam volna, visszakísért az internáló táborba.

Június 7-én újra lehívtak az irodába, de akkor már egy másik internált társam a szomszédos szobából, Dr. Terge József miskolci lakos is ott volt. Terge József a háború előtt és alatt a Miskolci Járásbíróság jegyzője volt. Miután én is megérkeztem a rendőrrel, a szokásos figyelmeztetés után együvé bilincseltek bennünket, és egy rendőr kíséretében elindultunk a Keleti pályaudvarra.

A vonat elindulása után a rendőr mondta nekünk, hogy bár neki parancsa van, hogy megbilincselve kísérjen bennünket, de ő megbízik bennünk, hogy nem fogunk megszökni, leveszi rólunk a bűncset. A rendőr nem is ült mellénk, hanem átült egy másik ülésre, ahol egy fiatalasszony vagy leány ült, és egész éjjel vele szórakozott. Minket teljesen figyelmen kívül hagyott, mintha nem is tartoznánk hozzá. Később egy csoport telepedett le az ellenkező oldalon lévő két ülésre. Ahogy a beszélgetésükből megtudtam, szobafestők voltak, akik Pesten dolgoztak és mentek haza Miskolcra.

Hangosságukból ítélve, már a felszállás előtt felöntöttek a garatra, és a közben megjelent italárustól egyre-másra rendelték az italt. Egyszer csak az egyik felénk fordult és mondta a vasutasnak, hogy adjon nekünk is két féldeci barackpálinkát. Mi megköszöntük és elhárítottuk magunktól, mondván, hogy nekünk nem szabad inni.

- Miért? - kérdezte az.

- Mert mi foglyok vagyunk.

- Foglyok? Milyen foglyok?

- Politikai foglyok - válaszoltam. - Az a rendőr kísér bennünket Miskolcra, tárgyalásra.

- Mi is Miskolciak vagyunk - felelte. - Rónai vagyok. Rónai Sándor miniszter rokona. Ő intézi, hogy Pesten dolgozhassunk.

Odament a rendőrhöz, hogy megengedi-e, hogy nekünk fizessen egy-egy féldeci. A rendőr megengedte. Így aztán mikor ők ittak, mink is ittunk. Amikor hajnalban megérkeztünk Miskolcra, éreztük, hogy kissé nekünk is a fejünkbe szállt az ital.

A rendőrkapitányságra mentünk, ahol egy zárkába egy már ott lévő előzetessel együtt bezártak bennünket. Lefeküdtünk a deszkapriccsra, hogy kissé pihenjünk a tárgyalásig. Ajtónyitásra ébredtünk fel. Az ajtóban egy rendőrtiszt és egy rendőr állt. Az előzetes felugrott és vigyázzba állva jelentkezett. Mi ügyet se vetettünk rá, mivel mi nem tartoztunk oda.

- Maguk miért nem állnak fel? - rivalt ránk a százados.

- Mi internáltak vagyunk és tárgyalásra kísérték ide.

Közben felkeltünk a priccsről.

- Akkor is, ha egy rendőrtiszt belép a zárkába, kötelesek jelentkezni! Hogy hívják magát? - kérdezte a százados, és tetőtől talpig végigmért.

- Szendi József - feleltem.

- Hová való lakos?

- Hernádnémetűbe - válaszoltam újra.

A százados mégjobban végigmért, és csak annyit mondott:

- Maga az a Szendi? - és azzal megfordult, és ránkzárták a zárkaajtót.

Ahogy szemben álltunk egymással, a százados nagyon ismerősnek tűnt, mert én is jól megnéztem őt. Az életemet merem rá tenni, mondtam Tergének, hogy ezt a századost valahonnan ismerem. Ezzel már valahol találkoztam. Csak az nem jut eszembe, hogy hol?

A bíróság folyosójára érve a rendőr levette rólunk a bilincset, amelyet csak lazán rakott a csuklónkra, és az ott várakozó feleségemnek megengedte, hogy beszéljünk. A tárgyalóteremben az első padsorba ültetett le bennünket, ahol már Bodroghalom községből a volt bíró, Zádor János ült. A három vádlott ellen felsorakoztatott tanúk és a vádlottak hozzátartozói a hátuk mögött lévő padsorokban helyezkedtek el. Én már előzőleg a folyosón beszéltem az ügyvédekkel, Dr. Barna Zoltánnal. Csak néhány kérdést tett fel, hogy a zsidók deportálásában részt vettem-e. Mire megnyugtattam, hogy nem, mert egyébként ő is zsidó volt.

Miután az ügyész, Farkas Sándor és a védőügyvédek elfoglalták a helyüket, 9 órakor bevonult a terembe a Debreceni Népbíróság ötös tanácsa, élén Becker József tanácselnök. Beosztott bírók: a kommunista párt részéről Fazekasné, piaci árus, a szoc.dem.részéről Nagy Mihály, a Paraszi Párt részéről Makkai Mihály, Labancz András és Uj Pál. Elsőnek Zádor János ügyét tárgyalták. Azzal volt vádolva, hogy egyszer a lovaskocsijával forspontba volt kihajtva, hogy három kommunista funkcionárust vigyen be a sátoraljaújhelyi vasúti állomásra, és ez alkalommal azt mondta volna, hogy „majd ad nektek Frankó”. Zádor tagadta a vádat, hogy ő nem Franco tábornokra gondolt, hanem a szomszédjára, mert azt is Frankónak hívják. Tárgyalását elnapolták.

A következő vádlott Dr. Terge József volt. A vád ellene, hogy a Szabadság Párt újságját, a Holnapot, mint bányász felolvasta a bányászoknak, és a cikk tartalmát („Miért él az ember a földön?”) megmagyarázta, ezzel az izgatás büntetést követte el. A bányászok felvonultak ellene tanúskodni. Ő beismerte, hogy felolvasta a cikket és megmagyarázta, de nem izgatás céljából. Védőügyvédje magyar volt, és bizony nagyon vérszegény védőbeszédet tartott mellette. Terge Jóska-t izgatás büntette miatt 2 évi fegyházra ítélte a bíróság. Az ügyész

megnyugodott az ítéletben. Terge enyhítésért folyamodott, illetve fel-
lebbezett.

Következtem én. A vád ellenem az volt, hogy az 1947-es választások előtt és alatt, mint a Hangya üzletvezetője, az üzlethelyiségben többek jelenlétében hangoztattam, hogy „rövidesen felveszem a csendőr őrmesteri egyenruhám, és megmutatom a piszkos kommunistáknak, hogy ki lesz itt az úr!” Az üzletben megjelenő nyomozótisztre, annak távozása után azt a kijelentést tettem, hogy „nem valók ezek csak csizmatörlőnek!” Tanúk voltak erre: Szendrei Károly, köztudomású kommunista, ifj. Dobai András és Imre Sándorné, volt csendőr özvegye. Dobai volt az első tanú. Kérdésre azt felelte, hogy ő nem emlékszik semmire, mert ő bolond, nem beszámítható, és most is a községi előjáróság egy embere kísérté. (Ügyes fogás volt, mert nem akart ellenem tanúskodni). Következő tanú Szendrei Károly volt. Ő is kezdte magyarázni, hogy őt a nyomozók kényszerítették a jegyzőkönyv aláírására. Mire az ügyész, Farkas Sándor (szintén zsidó) látta, hogy az ügy veszve van, felugrott és megfenyegette, mondván: „Vegye tudomásul, rögtön elfogattatom!” Mire Szendrei megijedt, és vallotta, hogy a vádban felsoroltakat hallotta. Imre Sándorné, aki szintén kommunista volt, gyűlöletből, minden kényszer nélkül vallotta, hogy a vádakat hallotta, amikor az üzlet előtt elment. Mert ő az üzletben sohasem volt.

A tanúk kikérdezése után az ügyész emelkedett szólásra, mondván, hogy a vádlott köztudomású jobboldali beállítottságú, fasiszta volt csendőr stb., és kérte a bíróságot a legsúlyosabb ítélet kiszabására. Utána a védőügyvédem, Dr. Barna Zoltán (szintén zsidó, 1956-ban Montréalba emigrált) következett. Bár kirendelt védő volt, de a feleségem 300 Ft-ot adott neki a védelemért. Ez volt a szerencsém, hogy zsidó ügyvédem volt, zsidó ügyéssel szemben. Barna Zoltán visszautasította az ügyész vádját, és csendőri mivoltomat azzal védte, hogy „ha a mi rendszerünk a vádlottat alkalmazta volna, éppen olyan hűséggel szolgált volna a mi rendszerünket, mint szolgált a múlt rendszert.” Az ügyész és az ott megjelenő párttitkár, Lövei József sárgultak a remekül összeállított védőbeszéd alatt.

A bíróság ítélethozatalra visszavonult. Néhány perc múlva újra elfoglalták a helyüket, és a népbíróság elnöke kihirdette az ítéletet: „Szendi József volt csendőr őrmestert, Hangya üzletvezetőt a Népbíróság az 1946. évi III. t.c. 2. paragrafusa alapján izgatás büntetésében bűnösnek találta, és ezért a vádlottat 8 hónapi súlyosbított fegyházra,

mint főbüntetésre, és fellelhető vagyona 20 %-os elkobzására, és politikai jogának 10 évi felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítéli.”

Az ítéletet tudomásul vettem. A védőm enyhítésért fellebbezéssel akart élni, de én leintettem, hogy megnyugszom az ítéletben, mert meg voltam győződve, hogy ettől kevesebbet nem, de inkább többet kaphatok. Farkas Sándor az ítélet ellen semmisségi panasszal élt és súlyosbításért fellebbezett, amit később a Népbírószágok Országos Tanácsa 1 évre emelt fel. Én kértem a bíróságot, hogy büntetésemet meghajtom kezdeni, mert nem akartam, hogy az internáló táborba visszavigyenek. Gondoltam, így a BM hatása alól kikerülök. Tévedtem, mert a BM nem szüntette meg az internálásomat.

Zádor Jánost hazaengedték, Terge Jóskát visszakísérték a Buda-Délre. Én pedig megkezdtem a büntetésem letöltését Miskolcon. Ez alkalommal tudtam feleségemmel is beszélgetni.

A börtönben szigorúbb volt a helyzet, de nyugodtabban viseltem, mert akkor már 6 hónap a hátam megett volt. A börtön parancsnoka nem volt egy szadista, és a börtönőrök is, egy-kettő kivételével, szigorúak, de megértők voltak a politikai foglyokkal szemben. (A parancsnok, illetve a börtönfelügyelő egy fogolyszökés miatt nemsokára az Internáló Tábor lakója lett. Amikor újra visszakerültem az internáló táborba, ott találkoztam vele.)

A börtön meg volt telve politikai foglyokkal. Közöttük több volt csendőr és három halálra ítélt. Latorczay (Szin) Lőrinc ezredes, Réz Miklós és Gyarmati Miklós. Ez a három halálraítélt külön sétált. Másnap, amikor a sétáról mentek fel a zárkába, mi pedig menünk le, pillanatra találkozunk a lépcsőházban. Latorczay megkérdezte, hogy mi újság van odakint. (Mert ezek mindég vártak valami változásra, ami a kivégzésüket megátolja.) Én csak annyit tudtam mondani neki, hogy „ezredes úr, minden reménynek vége, a végzet beteljesedett”.

Egy hetet töltöttem a miskolci börtönben, amikor egyik délután tizenkettőnk - mint Jézus tanítványait - lekísérték a börtön udvarára, és ott megbűlincseltek. Füzöláncra fűzve, két börtönőr kíséretében gyalogmenetben kivittek a miskolci pályaudvarra, és onnan a debreceni fogházba szállítottak. Az állomásra való kíséret közben az utcai járókelők megálltak, és szomorúan tekintettek ránk. Egy falumbeli is a leányával. Simon Lajosné ott volt közöttük, és mikor megláttak, hogy én is összeiláncolva a foglyok között vagyok, sírva fakadtak.

Debrecenben egy meglehetősen nagy közös zárkába kerültem. A zárka parancsnoka Juhász Sándor gyulai lakos, egykori keretlegény volt, de még nem ítélték el, mert nem gyűlt össze elég vád vagy hamis tanú ellene. Ott volt már akkor Muzsai Ferenc ezredes, Laczai Barna tánctanár Szikszóról, Cseri József csendőr, Fadgyas István kath. lelkész, Uri Sándor kovács Derecskéről, Tóth András hungarista Hajdúsámsonból, Dr. Batha Zoltán ref. lelkész Mándokról, és még néhányan a törzsgárdából. Később érkezett Huszár László huszár szds. Keller László és egy Jutasi nevű Rakamazról, Kovács Sándor kántor tanító Pócspertriből, Drótos István Kisvárdáról, Tóth László Debrecenből és Porkoláb Sándor gazdálkodó Sajókesznyétenből. Majd később Bánki István Kisvárdáról, akinek az öccse Debrecenben helyettes ügyész volt. Mindenesetre szép kis vegyes társaság volt az ország minden rétegéből.

Itt a bánásmód kezdetben enyhébb volt, mint Miskolcon. De csak addig, amíg a fogház igazgatóját, aki a Horthy-rendszerben is igazgató volt, le nem váltották. A fogházőrök nagyrésze is szimpatizált velünk, politikai foglyokkal. Mi a közbüntényesektől hermetikusan el voltunk különítve. Amikor a fogház igazgatóját leváltották, és helyette egy Tóth nevű alhdgy., vad kommunista jött, minden megváltozott. A csomagküldés lecsökkent havi 5 kilóra. Látogatás egyszer egy hónapban. Az ügynevezett hipis sokszor hetente kétszer is volt, amikor is a szalmazsákokból mindent kiforgattak. És sok más, ami felett addig szemet húnytak, most megszűnt. Eleinte a politikai foglyoknak nem kellett dolgozni, de később kötelezővé vált. Én is a kosárfonó műhelyben dolgoztam. Időtöltés céljából csak a malomjáték volt megengedett. Az egyedüli szórakozás az volt, amikor új rab érkezett, éjjel megügyésztük. Ez abból állt, hogy az új rabot kikérdeztük részletesen, és takarodó után az új rab a kimerültségtől azonnal mély álomba merült. Az ajtó mellett fekvő rab a csizma szárába beszélt, ami úgy hangzott, mintha az ajtón kívülről beszélne valaki. „Csizmadia ügyésznek” hívták ezt a műveletet. Az új rab, álmából felriasztva, azt se tudta, hogy hol van, és gépiesen mindent csinált, amit a csizmadia ügyész mondott neki. Végül is, amikor a rab társaság a takaró alatt jól kikuncogta magát, és a csizmadia ügyész is megunt, elküldte aludni azzal az ígérettel, hogy reggel szabadulni fog. Csak másnap reggel mondták meg neki, hogy vicc alanya volt. Ezeket az ügyészelő eseteket a barátságosabb fogházőrök is végighallgatták az aj-

tón kívül. A küblit, amit mi elneveztünk Rákosi kupának, a szegény rabokkal körülhordoztattuk a sötét zárkában, és felesketünk rá őket.

Uri Sándor, mint kovács lejárt az irodaépületekbe bizonyos javításokat végezni. Az ágyak sodronyait is ő poloskátlanította a petróleumlámpával. Ő és Tóth András valahogy nem bírták egymást, és állandóan huzakodtak. Az egyik napon Uri Sándor az irodák javítása közben italhoz jutott, és már kissé ittasan jött be a zárkába ebédelni. Vadzabbal bőven ellátott lencsefőzelék, amelybe a húst a zsiszikek adták, volt az ebéd. Ez alkalommal is egymásba kötöttek, és addig ingerelték egymást, míg végül Uri felkapta a vadzabos lencsefőzeléket a csajkával, és zsupp! Tóth felé repítette. Tóth idejében észre vette és elugrott. A csajka nekirepült a falnak, és a finom kincstári lencsefőzelék végigfolyt a falon. Lett erre nagy riadalom. Mindenki a lencsefőzelék nyomainak az eltüntetését szorgalmazta, mert ha azt valamelyik fogházör észre vette volna, az egész társaságot a sötétre vágják, és kedvezményelvonás lett volna az eredmény.

Minden második vasárnap egy nagyobb zárkában istentisztelet volt. Az egyik vasárnap katolikus, a másik vasárnap református. Ezt abban az időben még megengedték.

Ilyen körülmények között telt el a két hónap, amikor szabadulnom kellett. Közben Cseri Jóskának is megvolt a helyszíni tárgyalása, aminek az eredménye: büntetése – halál! Cseri a mátészalkai gettónál teljesített szolgálatot, és a zsidók azzal vádolták, hogy a zsidó gyermekeket és csecsemőket a vasúti sínekhez verte. Mátészalka község előjárósága hivatalosan bizonyította, hogy azok a zsidók, akik ezzel vádolják, abban az időben mind valahol munkaszolgálaton voltak, tehát hamisan tanúskodtak. Minden hiábavaló volt. Cserit később a Markó utcai fegyházban kivégezték.

Szabadulásom ideje elérkezett. Reggel vártam a fogházőrt a szokásos ajtónyitáskor, hogy mondja: Szendi, szedje a cuccát és jöjjön le az irodába! Hiába vártam, a felszólítás elmaradt. Akinek már volt valami jártassága a dologban, azt mondta: meglátod, hogy te nem szabadulsz! És igazat mondtak. Dél felé jött egy fogházör törzsőrmester, Molnár, nagyon rendes ember volt. Az Uri mindég viccelt vele, mondván neki, hogy „Törzsör, nem szédöl?”, mert két méternél is magasabb volt. Azt mondta, hogy készüljek fel, mert ő fog átkísérni a debreceni ÁVH laktanyába. Így történt, hogy szeptember közepén már újra a Buda-Dél-i internáló tábor lakója lettem. (Ekkor találkoztam a miskolci börtön volt parancsnokával.)

Újra ugyanabba a szobába kerültem, ahol azelőtt is voltam. Persze az internáltak nagy része már új internált volt. Ekkor ismerkedtem meg a két Sáfrányos testvérrel, Végardó községből. Nagyon összebarátkoztunk. A fiatalabbik Sáfrányos a konyhán szakácskodott, és amikor én tartottam a csajkám, akkor mindég úgy intézte, hogy a sűrűjéből kapjak, és ne a lötyedéket. Így teltek a napok, és már lemondtam róla, hogy hamarosan szabadlábra kerüljek. Csak a családomért aggódtam nagyon, hogy miből élnek, mert a Hangyában megbuktatták őket, és az óvadékom is odaveszett. De a feleségem levelében megnyugtatót, hogy varr, és abból el tudja magát és a gyereket tartani. Még Rosenberg Laci felesége is vitt neki egy halom varrnivalót, mondván, hogy ő tudja, hogy mi az, amikor valaki a segítségre rá van szorulva.

Egyik délelőtt újra rendőr jött értem, és kísért le az irodára, majd utána a főépületbe, ahol a Drájfusz főhadiszállása volt.

- Hát ez meg mi lesz? - gondolkoztam. - Most biztosan az ÁVH-ra visznek!

De amikor bekísért a rendőr egy irodába, rossz érzésem örömbé csapott át, mert az irodában Fésüs Laci bácsi kisgazdapárti képviselő várt, aki falunbeli volt, és gyermekkorom óta ismert. (A 47-es választáson a kisgazdapárt listáján egyedül ő került be képviselőnek.)

- Laci bácsi! - szóltam hozzá - mit keres itt?

- A parancsnoktól kaptam beszélőt. A feleségednek, Erzsikének mondtam odahaza, hogy megpróbálok valamit tenni az érdekedben. De kár, hogy nem hoztam egy kis kisüstit! Van egy nagyon jó régi kisgazdapárti barátom, Németh József államtitkár. Ő egyik tagja annak a bizottságnak, akik az internáltak ügyeit felülvizsgálják. Megkértem, hogy a következő felülvizsgálatnál a te aktád is tegye a többi közé, és intézze el a másik kettővel, hogy a következő szabadulásnál te is szabadulj. Szeretnék néhány dolgot kérdezni tőled, hogy ügyedet meg tudjam beszélni.

Így történt, hogy a következő szabadulók listáján az én nevem is szerepelt. Laci bácsinak ezért a cselekedetért örök hálával tartozom.

Hazatértemet családom nagy örömmel fogadta. De nem úgy a kommunisták, főleg Lövei, a helyi kommunista párttitkár! Továbbra is rendőri felügyelet alá voltam helyezve, és hetente kétszer kellett jelentkeznem a gesztelyi rendőrőrsön.

A rendőri felügyelet abból állt, hogy engedély nélkül nem hagyhattam el a községet, akkor is csak munkavállalás céljából. Sötéte-

déstől világosodásig lakásomon kellett legyek, nyilvános helyeken nem jelenhettem meg, s.r.b.

Újra munkanélküli voltam. A szerencse csupán az volt, hogy a feleségem varrással a mindennapra valót megkereste. Végül is véletlenül találkoztam Baranyi Józseffel, aki másik két társával a volt Lóvy-féle kavicsbányát megnyitotta. (Mielőtt a Hangyából letartóztartak volna, kivételesen adtam neki 5 liter petróleumot.) Felajánlotta, hogy alkalmaz a kavicsbányában. Elfogadtam. Másnap elmentem a telepre, ami a Hernád folyó szélén volt. Ott bemutatott a munkásainak, összesen négy fiatal egyénnek, akik egyébként mind a községben laktak, és kivétel nélkül ismertek. Így lett belőlem kavicsbányász. Kemény, nehéz munka volt. Már az első nap mindkét tenyeremet feltörte a lapátnyél. Égett a tenyerem, amikor másnap a lapát nyelét megfogtam, kirázott a hideg, de nem lehetett lazsálni. A fizetést egyformán kaptuk, mivel teljesítményben dolgoztunk. Nem akartam, hogy azok a fiatal fiúk, akik Józsi bátyámnak szólítottak, rossz véleményvel legyenek rólam, hogy rám dolgoznak. Alig vártam a szombat estét, amikor a fizetést megkaptuk. Keményen dolgoztunk, de megérte. Szép pénzt kerestünk. Meg voltam elégedve. A fiúk is hamar megszerettek, mert ugyanolyan jó munkás voltam, mint ők.

Így teltek a hetek és a hónapok. Reggeltől estig csak egy klott-nadrág volt rajtunk. Úgy lebarapultunk, mintha Bermuda szigetén éltünk volna. Ha nagyon leizzadtunk, úsztunk egyet a Hernád vizében. 1949. április végén, az egyik nap dél táján, amikor ebédezni akartunk, arra lettem figyelmes, hogy a folyó túlsó partján a bokrok közül valaki nagyon figyel bennünket. Mondtam a fiúknak, hogy ez engem figyel. Valami történni fog. Ugyanakkor észrevettem, hogy a bokrok mögött két rendőr is van. A dereglyét megrakva leúsztattuk a kirakodó helyre, de akkorra már a két rendőr is a parton volt. Még a dereglyében álltam, amikor két kezem felemelésére szólítottak fel, és a partra lépve azonnal megbilincseltek, mondván, hogy a tisztalúci rendőrsre kísérnek. Úgy, ahogy voltam. Nem engedtek haza a lakásomra. A lapátomat és az üzenetet a feleségemnek a fiúk adták át. Tisztalúcon tudtam meg, hogy Debrecenbe kísérnek, mert a Népbíróságok Országos Tanácsa a büntetésemet 4 hónappal súlyosbította, és azt kell letöltenem. Így léptem át 1949. április 27-én újra a debreceni fogház küszöbét, ahonnan 1949. augusztus 6-án szabadultam.

Amíg én a büntetésemet töltöttem, a kommunisták Lövei József párttitkár vezetésével nem voltak tétlenek. Ahogy megtudták, hogy mikor kell szabadulnom, elhatározták: mielőtt hazamegyek, a feleségemet vitetik el. Hamis vádat kovácsoltak ellene, és pedig azt: „megálljaitok kommunisták, elvitettétek az uramat, most nem, de ha megváltozik, leszámolunk veletek!” Erre a hamis vádra akadt két tanú (természetesen hamis tanú), az egyik a szomszédunkban lakó Bukszár Gyula, aki a háború előtt jómódú gazdaember volt, de addig perelt mindenki, amíg nemcsak a saját, de a felesége vagyonát is elpereskedte, és amikor a II. világháború kitört, már földnélküli szegényember volt. A Nemzeti Paraszt Pártnak volt a helyi vezetője. Ma, több mint 40 év után sem tudom elképzelni, hogy az öreg Bukszár hogy vállalhatta a hamis tanúságot. A másik hamis tanú egy fiatal, megesei lány, F. Magda volt. Munk György birtokán cselédek voltak, így csak természetes, hogy az egész család kommunista volt. A sors iróniája, hogy a Bukszár és Fekete család egy épületben a szomszédunkban laktak, de mi velük soha nem érintkeztünk.

Július legvégén egy nap estefelé Szücs Laci, a kisbíró zörgetett a kapun. Feleségem kérdésére, hogy mit akar, azt mondta:

– Szendiné asszony, azonnal tessék bemenni a község házára (akkor még község háza volt, később lett tanács háza), a gesztelyi rendőrség parancsnoka hívatja!

Feleségem kocsiba tette a hároméves gyermeket, és elment a község házára, ahol az őrsparancsnok várta. A terembe lépve látta, hogy Lövei párttitkár halank, de nagyon magyaráz valamit a rendőrnek. (Akkor már két gazda/kulák/ ki volt kérdezve, Nagy Sándor és Szikszai Lajos, akiket azon az estén már el is vittek. A feleségem hamis tanúi is ki voltak már kérdezve, de az egyik, Fekete Magda még ott volt.) A rendőr parancsnok felolvasta a feleségemnek, hogy mivel van vádolva. Alig hogy megkezdték a feleségem kikérdezését, a vilány az egész községben kialudt. Elküldték a kisbíró, szerezzen valahonnan egy petróleumos lámpát, hogy a kihallgatást be tudják fejezni, mert úgy volt eltervezve, hogy a feleségemet a két kulákkal együtt fogják elvinni. A kisbíró visszament, hogy sehol sem tudott szerezni. Így az őrmester, aki egyébként a Horthy-rendszerben is rendőrőrmester volt, a kihallgatást másnapra halasztotta, és a feleségemet elküldte haza, azzal, hogy másnap reggel jelenjen meg, de már nem a község házában, hanem a rendőrpihenőn (azelőtt csendőrpihenő volt).

Másnap reggel a feleségem a megadott időben ott is volt. Lövei, a párttitkár sem hiányzott onnan. Természetesen a feleségem tagadta, hogy ő a vádat képező kijelentést megtette volna, de a jegyzőkönyv már el is volt készítve, és az őrmester mondta a feleségemnek, hogy írja alá. A feleségem az aláírást megtagadta. Bár az őrmesteren látszott, hogy tudja, a vád koholt, mégis addig beszélt a lelkére, amíg aláírta.

A községben órák alatt szétfutott a hír, hogy Szendinét viszik. Amikor hazafelé ment, az utca mindkét oldalán az emberek a kapunál a palánkon álltak. Amint kifordult az egyik utcasarkon, a Rosenberg-háznál (ma Tsz-iroda) szembetalálkozott az öreg Bukszárral. Megállította és mondta neki:

- Bukszár bácsi, miért csinálják velem ezt a piszkosságot?

Az öreg Bukszár sajnálkozva mondta:

- Szendiné asszony, magam is szégyellem ezt az ügyet. Tessék hazamenni és mindjárt otthon leszek!

Úgy is történt, percekkel belül otthon volt. Feleségem már várta a kapuban. Az öreg Bukszár odament a feleségemhez és mondta neki:

- Szendiné asszony, itt van a telefonra a pénz, tessék elmenni a párttitkárhoz és megmondani neki, hogy hívja fel a rendőrsöt, hogy a vádat semmisítsék meg.

A párttitkár mindössze 200 méterre lakott tőlünk. A feleségem egyenesen ment az öreg Bukszár üzenetével és a pénzzel. Lövei párttitkár az utcasarkon beszélgetett Hartman Sándorral. Amikor a feleségemet meglátta, gúnyosan mosolygott. Odaérve hozzájuk a feleségem azt mondta Löveinek:

- Lövei úr! Bukszár bácsi küldött és adta a pénzt, hogy legyen szíves, hívja fel a rendőrsöt, hogy az ügyet szüntessék be.

A párttitkár gúnyosan felelt:

- Mit gondol? Ez nem egy tyúklopás! Ez egy politikai ügy!

A feleségem szó nélkül megfordult és visszament, ahol Bukszár már várta. A feleségem mondta neki, hogy Lövei hallani se akar róla.

- Tessék várni, Szendiné asszony! - mondta Bukszár. - Írok egy levelet, és azt tessék felvinni Gesztelybe az őrsre, és a parancsnoknak átadni.

Mire Bukszár a levelet megírta, a feleségem is felkészült, és elindult a 3 km-re lévő őrsre. Út közben találkozott egy rendőr

járőrrel. Kérdezték a feleségemet, hogy hová megy. Ő mondta, hogy az őrre a pk-nak visz Bukszártól egy levelet, s hogy mi áll benne.

- Bitangok! - mondta az egyik rendőr. - Tessék feljelenteni őket, de tessék sietni - tette hozzá -, mert a parancsnok készül hazulról.

A feleségem csaknem futva tette meg a hátralévő utat.

A rendőrnek igaza volt, mert amikor benyitott az irodába, a parancsnok már fel volt szerelve. Feleségem a sietéstől és a sírástól elfúlva, egyetlen szót se tudott szólni, csak átadta a levelet az őrmesternek. Az őrmester felbontotta és elolvasta. Csak ennyit mondott:

- A bitangok! Szendiné asszony, nem tudom miért, minden ügyet leadtam telefonon a kapitányságnak, csak ezt az ügyet tartottam vissza. Tessék megnyugodni és tessék nyugodtan hazamenni, az ügyet megsemmisítem.

Így történt, hogy amikor augusztus 6-án Debrecenből szabadultam, a feleségemet otthon találtam. A sors iróniája, hogy ez az őrmester feleségül vett egy gesztelyi asszonyt, kinek a férje hősi halált halt, és ezután nemsokára elbocsájtották állásából.

Újra otthon! Újra otthon a családdal! Az első napok örömeinek elszállta után rá kellett ébredni, hogy valamiből élni is kell, vagyis munka után kell néznem, de hol? A rendőri felügyelet még mindig fennállott. Annyit sikerült elintéznem, hogy nem kellett feljárni a gesztelyi őrre, hanem helyben, a községi főjegyzőnél kellett jelentkeznem. Így hetente kétszer Fábián Pista bácsi írta alá a papíromat, amivel jelentkeznem kellett. Ahol lehetett, alkalmi munkát vállaltam. Közben beállt a tél. Falun minden munkalehetőség megszűnt. Az egyedüli jövedelem a feleségem varrásából származott. Így telt el a tél.

1950. március körül egy este Fábián Pista bácsi hívatott a lakására. Rosszra gondoltam. Két ismeretlen egyén volt vele együtt a szobában. Először ÁVO-soknak gondoltam, de miután kölcsönösen bemutatkoztunk egymásnak, megnyugodtam. A két idegen két mérnök volt a Nemzeti Betonút Építő Vállalattól, akik raktárnokot kerestek, és Fábián Pista bácsi engem és Oláh József volt tűzér főtörzsőrmestert ajánlott. Csupán azt kérdezték, hogy milyen iskolai végzettségem van?

- 4 polgári és két hónap kereskedelmi - válaszoltam.
- Miért csak két hónap? - kérdezték.
- Mert amikor 1944. őszén Máramarosszigeten megkezdtem a kereskedelmi, októberben visszavonultunk.

- Bizonyára tud köbözni.

- Valószínű - válaszoltam -, de ha óhajtják, próbáljanak ki és győződjenek meg róla.

- No, annyira azért már mégse megyünk! - válaszolta az egyik Vargányi Géza - Elvállalja a központi raktár kezelését?

- Ha önöknek megfelelek, természetesen, örömmel.

- Nekünk pontosan ilyen emberre van szükségünk, mint ön. Holnapról fel van véve. Egyelőre az anyagok útban vannak. Az irodánk itt van a községházán egy helyiségben. Holnap reggel itt jelentkezik. A továbbiakat holnap megbeszéljük.

Így lettem egy rövid ideig központi raktárkezelő. Másnap mindent megbeszéltünk. Legelőször a cement érkezett, amit a volt Simai féle uradalom raktárában tároltunk. Naponta 3-4 vagonnal érkezett. A falu gazdái fuvarozták be az állomásról, sokszor este 10 óra után is hozták, mert a vagon ki kellett rakni, hogy ne essen fekbér alá. Így nekem még az éjszaka is, amikor otthon aludtam, el volt számolva. Ez az állás egy aranybánya lett volna, ha a kommunisták megtűrték volna ott.

Az építésvezető Sárdy főmérnök volt, akit az internáló táborban ismertem meg. A háború után ő is le volt internálva, de mert a tudására szükség volt, ő lett az építésvezető. Így tulajdonképpen sorsársak voltunk. Eleinte minden jól ment, amíg a kommunisták nem figyeltek fel, főleg a legnagyobb ellenségem, a párttitkár. Az irodába a párttól egy személy volt beülterve, Szakácsi Ferenc, aki mindent figyelt. Ő elemi iskolai végzettségével a háború előtt a családjával Göndöcz István ref. lelkésznel volt arató munkás. Most egyszerre bizalmi személlyé avandzsált. Felkunkorodott orrú csizmával, gacsaj pipaszár lábszárral, kétségkívül ráillett Vargányi Géza elnevezése: „Csizmás kandúr”.

Mivel a szállítás vasárnap is folyt, nekem vasárnap is a raktárban kellett lennem, a cementet, a fa- és deszkaanyagot árvenni. Az egyik vasárnap dél felé az egyik ismerősöm mondja:

- Tudsz róla, hogy a cigányság felvonult az utcán, kiabálva, hogy a raktárkezelő egy volt fasiszta csendőr, és ilyen reakciós nem lehet bizalmas pozícióban?

Mondtam, hogy én nem tudok semmiről.

- No majd fogsz tudni! - mondta az illető. Hazafelé menet a raktárból már többen megállítottak az utcán és közölték a hírt. Lövei, a párttitkár a cigányokat felheccelte és felvonultatta ellenem, de ez

még eredménytelen maradt. Az eredménytelenség láttán Lövei a járási párttitkárhoz fordult. A járási párttitkár megfenyegette az építésvezetőt, hogy amennyiben el nem bocsájtanak ebből a pozícióból, kellemtelensége lehet. Így Sárdy főmérnök behívatott az irodájába, és bizalmasan közölte velem, hogy kénytelen a párt nyomására az állásmat megszüntetni, de nem akar a vállalatától elbocsájtani, hanem áthelyez Onga községbe, egy másik telepre, ahol nem leszek szem előtt. Egy nagyon rendes ember a telepvezető, Majthényi Ádám, repülőőrnagy, így jól megleszünk ott. Bérlek magamnak lakást, a vállalat kifizeti. Így kerültem Ongára.

Az ördög nem alszik, de a kommunisták se! Nemcsak szálla, de gerenda voltam a szemükben. Az ongai telepen volt még rajtunk kívül egy harmadik személy is, a kis puklis Szabó, olyan küldönccféle és irodatakarító. Kommunista volt és rendkívül rosszindulatú. A háború előtt a szüleinek volt egy vízimalma. A részletes sztorit nem sikerült megtudnom, de annyit tudok, hogy egy szép napon a vízimalom kigyulladt és leégett. A malmot a kis puklis szándékosan gyújtotta fel, de előtte az értékes gépszíjat levette és elrejtette, hogy a biztosítást felvehessék. Igen ám, de a csendőrök nagyon gyorsan nyomozták, és a kis puklist gyűjtogatásért bekasztlították. Amit mi ketten Majthényival beszélünk, igyekezett kihallgatni, így hamarosan tudomására jutott, hogy ki voltam én és Majthényi a háború előtt.

Az egyik nap az üzemi háromszög (párttitkár, személyzeti vezető és szakszervezeti vezető) kijött a munkahelyemre. Természetesen a mi irodánkhoz is. Amikor megláttam, hogy hozzánk jönnek, mondtam Majthényinek:

- Ádám bátyám! Nem akarom, hogy ezek engem itt lássanak. Elmegyek, és a vagonok számát felírom, és a fuvarleveleket egyeztetem.

Nem tudom, mit mondhatott Majthényi, csak kis idő múlva ő is követett, úgyhogy amikor a három kommunista mufti az irodába ért, csak a kis puklis Szabó maradt ott. Hogy leadta rólunk a drótot, az biztos, mert a következő héten engem újra leváltottak, és nemsokára Majthényit is. Engem viszont még ezután se engedett el a főmérnök, hanem elmentem a vagonokból a követ kipakolni. A raktárosi állásnak vége szakadt mindörökre. A körakásnak is hamarosan. Még annyit sikerült elérni, hogy Lakatos Pistával, aki a főmérnök mellett dolgozott, közösen el tudtuk intézni, hogy Taktaharkányba Jakabos István volt csendőr alezredest - aki nekem Makón 1942-ben iskolaparancsnokom

volt, később az unokabátyám fia elvette a hugát, így rokoni viszonyba is kerültem vele - be tudtuk hozni a vállalatához, mint vagonkierakodó munkást. Később a mérnökök mellett segédkezett, és a legutolsó hírvételkor már előmunkás volt a pécsi repülőtér építésénél.

A vagonkipakolás nem könnyű munka. Aki valaha is próbálta, bizonyára egyetért velem. De minden munkának van egy könnyebb, és van egy nehezebb oldala. Csak meg kell találni a könnyebbet. Így történt, hogy az első nap a vagonkipakolásnál rájöttem, hogyan lehet könnyebben többet teljesíteni, és ezt közöltem a csoporttal. Rendszerint minden vagonban két ember dolgozott. Megmutattam nekik a szisztémát, és másnap már egyhangúan brigádvezetőnek választottak. A sors még mindég úgy hozta, hogy fiatalokkal dolgoztam, és ezek a fiatalok megbíztak bennem. Ment is minden simán. Én ugyanúgy dolgoztam, mint ők, de a fuvarleveleket is kezeltem, és a teljesítményt én adtam be a bérelszámolónak. Úgy megszerettem azokat a fiatalokat, hogy már szinte el is felejtettem az előző, sokkal jobb munkahelyemet.

A fizetési napon a bérelszámolási lappal együtt adták ki a pénzt egy összegben, és én osztottam szét mindenkinek a munka arányában. Amikor felvettem a pénzt, meglepve láttam, hogy az sokkal kevesebb, mint amit én beadtam. A pénztáros mondta, hogy ő ezt kapta a bérelszámolótól. Kimegyek a csoporthoz és közlöm velük, hogy mi a helyzet. Ők mondják, hogy Józsi bátyám a brigádvezető. Józsi bátyámnak kell intézni! Rendben van, fiúk, mondtam és visszamentem a bérelszámolóhoz. Magamhoz vettem a vasúti fuvarlevelek egy példányát. A bérelszámoló egy volt nyugdíjas volt, Bede nevű. Böcs községből, természetesen kommunista. Mondom neki:

- Bede elvtárs, itt nagy hiba van, mert maga sokkal kevesebbet számolt el, mint amit teljesítettünk. Maga megkapta a fuvarlevelek egy példányát, amikor én a teljesítményt beadtam magának. A fuvarlevél és a bérelszámolása között óriási különbség van. Legyen szíves és csináljon egy pót bérelszámolási lapot, és a különbözetet számfejtse!

Felugrott az asztal mellől, hogy vegyem tudomásul, ő hibát nem csinált, és ő annyit számfejtett, amennyit mi teljesítettünk.

- Rendben van - válaszoltam. - Vegye elő Bede elvtárs a fuvarleveleket, én is előveszem a nálam lévőket, és egyeztessük.

Erre azt mondta, hogy vegyem tudomásul, én őt nem számoltathatom el, és hozzákezdett engem pocskondiázni. De erre aztán ben-

nem is felrobbant a benzin! Rávágtam az öklömmel az íróasztalra. A tintatartó repült az egyik, a ceruzák, itatós a másik irányba. A tinta széjjelfolyt az íróasztalon és székeken. A nagy dörrenésre a szomszédos irodából beszaladt a főmérnök titkárnője, hogy mi történt. Pár szóval elmondtam, hogy mi történt és miért. Kis idő múlva Sárdy főmérnök behívatott az irodájába, és bizalmasan közölte velem, hogy menjek haza. Ő az ügyet személyesen vizsgálja ki. Ki is vizsgálta. A különbözetet a vállalat kifizette, mert nekem volt igazam, de egyidejűleg a munkakönyvemet is megkaptam, hozzájárulással. (A helyemre Balogh Lajos, volt adóügyi jegyzőt helyezte a párt, aki egyébként Berkesi főjegyző alatt mint írnok dolgozott, de a háború után adóügyi jegyzőnek avandzsált elő. Fábián Pista bácsi öngyilkossága után Pálházi Dezső lett a tanácselnök, és úgy Pálházi, mint Balogh sok tízezer forintot sikkasztottak. Mindkettő börtönt ült, de a párt az mondta, hogy ilyen jó kommunistákat nem szabad állás nélkül hagyni. Pálházit az ivászat nemsokára a túlvilágra küldte, Baloghtól a felesége elvált, és a községből eltűnt. Nyoma veszett, mint Petőfinek a rozsban.)

Ez idő tájban indult meg a Hernád folyó keleti oldalán az árvízvédelmi gátépítés. Éppen kapóra jött. Jelentkeztem én is kubikos munkára. Az a típusú ember voltam, és vagyok ma is 75 éves koromban, amikor ezeket a sorokat írom, aki a munkától, a legnehezebb munkától se irtóztam. A családom megélhetése megkövetelte, hogy a szükséges pénzt meg kell keresni, és azt csak ilyen munkák elvégzése árán tudtam biztosítani, annál is inkább, mert közben a család 4 főre szaporodott. A gyermekek nem ismerik azt, hogy nincsen.

Tehát jelentkeztem én is. Igen ám! Amikor az igazgató meglátott, közölte velem, hogy a párttitkártól kell hoznom egy írást, hogy vállalhatok munkát, illetve alkalmazhatnak-e. Természetesen a párttitkár azt mondta, hogy az ilyen fasiszta, reakciós a családjával együtt dögöljön meg éhen! Csalódottan álltam a tömegben. De Simon igazgató (később öngyilkos lett) magához hívott, hogy a saját felelősségére munkába állít. Tíz, vagy tizenkét fős csoportok alakultak. Már mind megalakult, de engem egyik se akart bevenni. Álltam egyedül, mint számár a hegyen. Simon igazgató ezt látva mondta, hogy menjek be Berta Balázshoz a műhelybe, és ott fogok neki segíteni a talicskák javításában. Ekkor jött hozzám a fiatal Berecki Barna, hogy: Józsi bátyám, jöjjön ide az én csoportomba! Ez a csoport egy kivétellel

mind fiatalokból állt. Én voltam a második legidősebb köztük. Nem csalódtak bennem a fiatalok, mert én is ugyanannyi talicskával toltam fel a töltésre, mint ők, sőt egyeseknél sokkal többet. A hérvégi teljesítmény felmérésnél Berecki Barna, mert ő volt a csoportvezető, engem vitt magával. Ő tudta, hogy én középiskolát végeztem, és jól tudok köbözni. Az első fizetésnél már a mi csoportunk kapta a legnagyobb fizetést. A következő hétfőn a csoportnak kijelentette, hogy névleg ő a csoportvezető, de valójában én leszek, és a munkát én irányítom. Volt kettő, akinek nem tetszett, de a többség helyeselte. Amíg a munkát be nem fejeztük, az a két egyén állandóan próbálta ellenem lázítani a többi, persze eredménytelenül. A mi csoportunk kapta a legnagyobb fizetést. Simon igazgató négy szemközti megkért, legalább egy héten engedjük, hogy más csoport legyen az első, mert a többiek fel vannak háborodva, hogy minden héten a mi csoportunk az első. Ősszel fejeződött be a munka, de időközben, amíg mi kubikoltunk, megkezdtek a Hernádon a vasúti híd másik szárnyát építeni. Amikor a közelben dolgoztunk, átmentem az igazgatóhoz, hogy nekem van egy fiatalokból álló csoportom, és ha szükség van munkaerőre, pár nap múlva az egész csoport hajlandó átmenni. Így mindnyájan a hídépítőkhez kerültünk. Ott dolgoztunk addig, amíg a hídépítés be nem fejeződött. Az utolsó időszakban a bérelszámoló mellett dolgoztam, mint kisegítő bérelszámoló. A híd befejezése után sem én, sem a csoport tagjai nem mentünk a vállalattal tovább. (Csupán egy ember, Gulyás Sándor, volt csendőr tiszthelyettes, akit egyébként én vittem be a vállalathoz, mint kovács megmaradt a vállalatnál, amíg egy operáció következtében meg nem halt.)

Időközben a felszabadulás 5 éves évfordulójára amnesztiát adtak, és abba én is beleestem, mint Pilánus a crédóba. Így mozgási területem kibővült, és nem kellett tovább jelentkezni a rendőrségen. Időközben a lakásomat - amelyet béreltem - kiutalták egy tanítónőnek, majd amikor ez nem sikerült, a Kommunista Ifjúsági Egyesületnek, de az sem sikerült, mert a Miskolci Járási Tanácsnál volt egy nagyon jó ismerősöm, aki a kiutalást mindég megsemmisítette, azzal, hogy további fellebbezésnek nincs helye. Így menekültem meg minden egyes alkalomkor, hogy az általam bérelt, nagyon jó kinézésű lakásból kilakoltassanak. De nem csak én jártam a rúd, hanem a magángazdálkodókat is egyre erősebben nyomták. Az adóknak a különböző fajtáját rótták ki rájuk, és a beszolgáltatást termény, hús, baromfi, tojás, tej és minden más. A terményt már a gépléskor be

kellett szolgáltatni, csak a kiszabott fejadagot és a vetőmagot lehetett megtartani. A cséplőgépekhez ellenőröket állítottak. A határba dűlőfelelősöket neveztek ki, akik állandóan járták a határt, és ha valamelyik gazda valami oknál fogva késett a munkával, szabotálás címén súlyos büntetést mértek rá. Mindent elkövettek a kommunisták, hogy a magyar parasztságot megsemmisítsék. Egy ideig bírták, de lassan-lassan kimerültek, teljesen leszegényedtek, és végül is már megváltás volt a számukra, ha a földet beadhatták a közösbe.

A budapesti kitelepítések után a vidéki városokra is sor került. Én ezidőben már a Miskolci Autóbusz Vállalatnál dolgoztam, mint segédmunkás. Azt bizalmasan közölték velem, hogy Hernádnémeti községből az én családom van kiírva deportálásra, de az egymásnak elmentendő hírek bizonytalanná tették az embereket. Mindenesetre az óvintézkedéseket megtettük. Feleségem a két gyermekkel éjszaka a szüleim borházában aludt. Én nem messze a lakástól a földeken a kukoricásban aludtam. (A deportálásokat mindig éjszaka hajtották végre. Ez volt az a bizonyos csengőfrász, amikor éjjel a csengő megszólt.) Reggel a család hazajött, és én pedig elmentem munkába. Így ment ez egy darabig. Kb. május végén korán reggel, mielőtt munkába mentem volna, kimentem a lakásunktól nem messze lévő temető földre, amit az egyháztól béreltem, krumplit kapálni. Közelemben a műút kereszteződésnél egy teljesen felszerelt katona állt. Nem vettem figyelembe és tovább kapáltam, gondolván, hogy katonai gyakorlat van, és útbiztosításra áll ott a katona. Időközben leponyvázott teherautók haladtak el a vasúti állomás felé. Feleségem kihozta az ebédemet, mielőtt a vonathoz kellett mennem, és ő hívta fel rá a figyelmet, hogy a leponyvázott tehergépkocsik nem katonákat, hanem polgári személyeket szállítanak, mert ő a leponyvázott tehergépkocsik hátulján a nyíláson belátott a ponyva alá. Miskolcra akkor deportálták ki a kommunisták szemében nemkívánatos egyéneket, családjaikkal együtt. Feltűnés elkerülése végett nem Miskolcon vagonírozták be őket, hanem a Miskolctól 15 km-re lévő Hernádnémeti vasútállomáson. Ezután már vártuk, hogy mi következünk, de szerencsénkre valamilyen oknál fogva a további deportálásokat megszüntették. Ezután egy ideig nem nyugalmas, csak nyugalmasabb idő következett, ameddig a község élére egy tróger kommunista, Szögeczki József nem került. Ekkor kezdődött újra saját és a családom kálváriája.

Ki volt ez a Szögeczki? Én úgy 16-17 éves koromban hallottam róla először. Ugyanis mi az 1930. év őszi a vasúti őrházban lak-

munk, mivel apám vasutas volt. Onnan jártam iskolába is. Aztán szüleim 1930-ban Hernádnémetében házat építettek, a sajátunkba költöztünk. Így ismerkedtem meg a körülöttnk élő, hasonló korú fiatalokkal, köztük a Mezei családdal. A Mezei család nagy család volt, egy leány és öt fiú. Szorgalmas, munkás család volt. A két legidősebb fiú báró Harkányi János újsiskai birtokán nyáron aratási munkát vállalt, de tavasztól őszig az uradalomba jártak dolgozni mint napszámosok. Velük is baráti viszonyba kerültem. A nyári szabadsága alatt az apám is aratómunkát vállalt, és cséplésnél etetői munkát, az aratáskor én mint marokszedő dolgoztam. Így korán megszoktam a kemény munkát. Amikor elértem a 17-18. évemet, a Mezeiek révén én is jelentkeztem, mint elsőéves kaszás, Szögeczki Józsefnél, aki Báró Harkányinál arató (kepés) gazda volt. Így kerültem Szögeczkivel kapcsolatba, és ettől az időtől ismertem őt. Szögeczkinek kora tavasztól késő őszig, sőt még télen is adtak munkát, illetve alkalmazták. Ő soha nem dolgozott. Tavasszal pallérkodott a munkások felett. Aratáskor is csak a keresztsorokat jelölte ki, és hasonlót. Tehát ha valakinek, neki igazán nem lehetett panasa a kapitalistákra, vagy a nagybirtokosokra. Katonai szolgálatot nem teljesített. Mint sokan mások, ő is felfedezte magáról a háború után, hogy ő tulajdonképpen kommunista volt akkor is, amikor jól ment a sora. Olyan településen lakott, ahol túlnyomóan volt uradalmi cselédek az 1920-as években kaptak házhelyeket és építettek maguknak házat. Ezt a települést bitangtelepnek nevezte el a község lakossága. A háború után ezek nagyobb része beállt a kommunista pártba, és ők lettek a községben a hangadók. Így került Szögeczki is a tanácselnöki pozícióba. Mint nincstelen cselédember, aki soha nem álmodott pozícióba került, akin csak lehetett és tudott, bosszút állt. Rajtam is, mint volt csendőrön, akiről köztudott volt, hogy kemény antikommunista voltam. Engem vett célba legelőször, természetesen Lövei párttitkárral szorosan közreműködve.

Rajtam kívül még másik három hernádnémeti is dolgozott a MÁVAUT-nál (Az egyik az igazgató titkárnöje, Bogdán Margit volt.) Mindhárman jól ismerték a múltamat és a körülöttem zajló eseményeket. Később üzemanyagkiadónak avandzsáltam, ami fizetésben ugyan keveset jelentett, de könnyebb munkaheosztás volt, és váltóműszakban dolgoztunk. Ilyen politikailag rovttmúltú egyén a vállalatnál rajtam kívül más nem volt. Talán éppen ezért az idősebb szerelők, mint a garázmester vagy az autóbuszvezetők, szerettek. Bármire kértek, rögtön és szívesen csináltam. Még a párttitkárral és a szakszervezeti ve-

zetővel is barátságos viszonyban voltam. Ezek az emberek valahogy más típusú emberek voltak, mint a falumbeli hatalmasságok. Így érkezünk el 1952 karácsonyához és 1953 év újesztendejéhez, ami a helyzethez képest csendesen és békességesen telt el. Közben mindkét gyermekem szamárköhögésbe esett.

Január közepe táján, délutános műszakból mentem haza Miskolcra az éjszakai vonattal. Éjjel 11 óra után értem haza a lakásomra. Feleségem várt. Ahogy beléptem a lakásba, mondta, hogy a kisbíró ott volt, és azt mondta, hogy Szőgeczki, a tanácselnök üzente, bármikor jövök haza, menjek be a Tanácsházára, ő ott fog várni. Ez rossz jel, mondtam a feleségemnek, ha éjjel kell a Tanácsházára mennem. A táskámat letettem, visszafordultam és lementem a Tanácsházára. Szőgeczki várt.

- Jó estét, Józsi bácsi - köszöntem.

Nem fogadta.

- Hívatott, Józsi bácsi, hát itt vagyok.

Mint ítélőbíró, aki a vádlottnak a halálos ítéletet kihirdeti, szólalt meg:

- Azért hívattalak, hogy 48 óra alatt családdal együtt hagyd el a községet. Ellenkező esetben a családnak gondoskodj meleg ruházatról.

- Józsi bácsi - szólaltam meg. - Mindkét gyermekem szamárköhögésben van. Amikor a gyermekek átmennek a szamárköhögésen, fogok keresni valahol egy lakást, és el fogok költözni.

- Amit mondtam, azon nincsen változtatás - felelte kihívóan.

- Rendben van. Vegye tudomásul, jöjjön aminek jönnie kell, nem távozom el a községből!

Azzal sarkon fordultam, és szó nélkül otthagytam.

Hazaérve mondtam a feleségemnek, hogy mi a helyzet. Mit akarnak velünk ezek a bitangok? Hova menjünk télnek idején, két beteg gyermekkel? Nem tudtam választ adni rá. Szótlanul ültem le a tűzhely mellé a karosszékre, és gondolkoztam a helyzeten. Ez pénteken éjjel volt. Másnap, szombaton reggel valaki üzenetet hozott, hogy Marosi Györgyné, aki a tanácsházán dolgozott, és a volt főjegyzőnek, Fábián Pista bácsinak a sógornője volt, akar velem beszélni. Elmentem a lakására. Ő már értesült az előző éjszakai eseményről. Amint leültem, megszólalt.

- Szendi úr! Az Isten szerelmére kérem, hagyják el a községet, amilyen gyorsan csak tudják, mert ezek a gazemberek már eldöntöt-

ték, hogy Szendi úrékat a Hortobágyra deportálják. Már igényelték a katonaságtól egy tehergépkocsit. Most csak az a kérdés, hogy a katonaság mikor fog nekik gépkocsit adni. Én kihallgattam őket. Ezek eldöntötték, Szendi úrékat el kell távolítani a községből, mert Szendi úr jóban van a gazdákkal, és azt gyanítják, hogy Szendi úr biztatja őket, hogy a Tsz-be ne álljanak be.

Megköszöntem Marosinéak az értesítést, és hazamentem. Otthon a feleségemmel meghánytuk-vetettük a helyzetet, hogy mit lehet, vagy mit tudunk csinálni. Azt tudtuk, hogy ha most télnék idején a két gyermekkel deportálnak a Hortobágyra, a két gyermek azt nem éli túl. Tehát tenni kell valamit. Házigazdánk leánya, Posta Ferencné jött a szüleihez, és a feleségem elpanaszolta neki a helyzetünket.

- Erzsike - mondta ő -, jöjjenek le az én lakásomba, odaadom az egyik szobát.

- Róza néni! Hiába mennénk Róza nénihez, az nem segít. Nekünk el kell hagyni a községet!

Másnap, vasárnap reggel elindultam a szomszédos községbe, a csupán 1 km-re lévő Hernádkákra, hogy ott valami lakásféliét szerezzek. A tanácselnök, Zsoldos Pista fiatalkori jó barátom volt, s arra gondoltam, hogy az ő segítségével révén valaki ideiglenesen befogad bennünket. Sajnos nem tudott segíteni. Végül is az egyik Máryus család (a Máryusok voltak a leggazdagabb családok) egy nyári konyhát felajánlott. Ezzel az eredménnyel mentem haza. Mondtam a feleségemnek, én idehaza maradok a gyermekekkel, te pedig eredj és nézd meg, hogy megfelel-e? Megebédeltünk és ő elindult. Kak községbe. Még nem ért ki a mi utcánk végére, amikor egy kerékpáros egyén ért mellé. Szentgyörgyi Zoltán volt, a feleségem barátnőjének, Koszti Albert feleségének az öccse. Zoli leszállt a kerékpártól és Erzsike elpanaszolta, hogy milyen a helyzetünk. Zoli gondolkozott egy pillanatig és azt mondta:

- Erzsike! Én az Ongaújfalusi Állami Gazdaság főkönyvelője vagyok. Ha Jóska el tudna jönni az Állami Gazdaságba dolgozni, a László tanyán van egy lezárt, üres szoba, konyha, spájk. Azt Erzsikéék meg tudnák kapni.

- Zoli! - szólt a feleségem. - Az Isten hozta magát ide! Már nem is megyek tovább!

Megbeszélték, hogy másnap, hétfő este engem várni fog az irodán. Meglepett, hogy a feleségem visszajött, de örömmel mesélte el a Zolival való találkozást.

Most ért be a gyümölcse annak, hogy mindenkinek mindég örömmel segitettem. Hétfő reggel egyenesen a személyzeti vezető, Fadgyas Bertti irodájába mentem. Fadgyas Bertti Szikszón lakott. Nagyon jó kapcsolatba kerültünk egymással. Elmondtam a helyzetemet és kértem, hogy a munkakönyvemet hozzájárulással még a mai nap adja ki. Én kiadom, mondta, de beszélj a párttitkárral és a szakszervezeti vezetővel, utána az igazgatóval, ha ezek beleegyeznek, hogy itt hagyod a vállalatot, én kiadom. A párttitkárt és a szakszervezeti vezetőt hosszas érvelés után sikerült meggyőzőm. Hátra volt a neheze, az igazgató. Bogdán Magda, a titkárnő bejelentett az igazgatónál. Előadtam neki a helyzetet. Meghallgatta, de azt mondta:

- Sajnálom, nem adhatom ki a munkakönyvét, mert a vállalat nem átjáróház. Ha ön el akar menni a vállalattól, csak önkényesen távozottként mehet el!

Lehangoltan hagytam el az igazgató irodáját. Magda láthatta az arckifejezésem, hogy valami nincs rendben. Lehalkított hangon közöltem vele, hogy az igazgató nem járul hozzá az eltávózásomhoz. Magda láthatta az elkeseredésem, és mondta:

- Szeretnék Józsi bácsinak segíteni. Megpróbálok az igazgatóval beszélni, hátha megváltoztatja az elhatározását.

Valószínű annak volt köszönhető, hogy délután az igazgató hívott, és azt mondta, hogy gondolkozott a helyzetemen, és elhatározását megváltoztatta. Hozzájárul, hogy munkakönyvem „hozzájárulással kiegészített” bejegyzéssel megkapjam. Menjek Fadgyas elvtársához, és mondjam meg neki, hogy munkakönyvemet állítsa ki, és vigye be neki aláírásra. Így kaptam meg a munkakönyvemet, és az estéli vonattal egyenesen utaztam Ongaújfaluba.

Kezdett sötétedni, amikor bekopogtam a Szentgyörgyi Zoli irodájának ajtaján. Zoli már várt.

- Jóska - mondta -, most meg kell keresnünk az igazgatót, Veres elvtársat. Nem ismerjük egymást, érted!

Veres Sándor igazgatót a lakásán találjuk. Zoli bocsánatot kért, hogy késő este zavarjuk, de én már csak őt találtam az irodában, és az elvtárs, mármint hogy én, szeretnék a gazdaságban munkát kapni.

- Milyen munkát akar? - kérdezte az igazgató.

- Bármilyet - feleltem -, amilyen munkásra szükség van.

- Jól van, elvtárs, nekünk szükségünk van munkaerőre - felelte.

- Szentgyörgyi elvtárs, ültözd el az elvtárs felvételét!

Egy pillanatig úgy tettem, mintha gondolkoznék és megszólaltam.

- Igazgató elvtárs! Én Hernádnémetűben lakom, és családos ember vagyok. Onnan nagyon körülményes nekem mindennap ide kerékpárral járni. Ha lenne egy üres volt cselédlakás, kérném az igazgató elvtársat, hogy utalják ki a családom részére.

- Lakást nem tudok az elvtársnak kiutalni, mert nincsen üres lakásunk.

Ekkor jött ki Zoli a nagy aduval.

- Veres elvtárs! - szól Zoli. - Én úgy tudom, hogy a László tanyán van egy lezárt üres lakás, gondolom, az megfelelne az elvtársnak.

- Hát, Szentgyörgyi elvtárs, ha te tudod, akkor semmi akadály, hogy az elvtárs megkapja - szól az igazgató. - Intézkedjél, Szentgyörgyi elvtárs, hogy az elvtárs beköltözhessen!

Ilyen fondorlatos úton jutottam lakáshoz a Szentgyörgyi Zoltán segítségével. Megkerestük, hogy kinél van a kulcs, és még azon az estén elmentem a László tanyára megnézni a lakást. Sötétben ugyan sokat nem láttam, de a lakás egy tágas, padlóval ellátott szoba, kőves konyha és spájz volt. A kulcs már a birtokomban volt. Másnap már beálltam dolgozni. Kerestem egy asszonyt, aki kimeszelte. Vasárnap kora reggel kaptam egy vontatót pótkocsival, és mielőtt a párttitkár és a tanácselnök tudtára jutott volna, családdal együtt mindent felpakoltunk, és elhagytuk a községet. Így menekültünk meg a téli Hortobágyra való deportálástól. Csendben és szomorúan búcsúztunk a községtől. Csak a kétéves Zoltán fiunk volt boldog, hogy ő vontatón ülhetett. Örömeiben csak azt hajtogatta, hogy „Minden a vontatón, a pincsi kutya is”.

Késő délután volt, amikor elértünk Ongaujfaluba. A László tanya felé a műútról le kellett térni a földútra. A nappali olvadás után este felé a sár felszíne kezdett fagyni. A tanyától 200-300 méterre elakadtunk, és a gumikerekei vontató nem bírta a terhet egy kátyúból kihúzni. Végül is több eredménytelen próbálgatás után a vontatóvezető leakasztotta a vontatót, és a rakomány ott maradt az úton. Mi begyalogoltunk a tanyára. A gyermekeket az ölünkben vittük. Én kétszer fordultam, és a pótkocsiról a szalmazsákokot, párnákat és dunyhákat bevittem a lakásba. A szalmazsákokat leraktuk a padlóra. A gyermekeket lefektettük. Jól betakartuk őket az egyik dunyhával, hogy a hideg lakásban meg ne fázzanak. Másnap reggel egy traktort küldtek a központból, és az húzta be a kocsit. Az első dolgunk az volt, hogy a tüzhelyet a konyhába beszereljük, hogy a gyermekeknek

reggelit tudjunk készíteni, no meg a lakást bemelegíteni. Estére sikerült mindent a helyére rakni.

Amilyen szomorú szívvel indultunk neki az útnak, később már örültünk is, hogy a sok zaklatástól megszabadultunk. Az első napokban zsákoltam, és minden más fizikai munkát végeztem. Amikor egy volt kőművesből állattenyésztési brigádvezetővé avandzsált párttitkár (Ducsai nevű) káderezett, a gépcsoportvezető is jelen volt. Utánam jött és megkérdezte, hogy nem akarok-e a gépcsoporthoz átmenni. Én mondtam neki, hogy nekem mindegy, hogy hol dolgozom. Ha el tudja intézni, hogy átmenjek, szívesen átmegyek. Elintézte. Másnap már a gépcsoporthoz osztottak be. A mezőgazdasági gépekhez, traktorokhoz, hogy őszinte legyek, csaknem semmit sem értettem. Gondoltam, hogy műhelyt kell takarítani, alkatrészeket mosni gázolajban stb., de nem. A gépcsoportvezető egy Tóvári nevű egyén volt, a diósgyőri gyárból küldték ki, szakmája szerint villanyszerelő. Azt kérdezte, hogy értek-e valamit az irodai munkához. Nagy elhatározásomba került, hogy azt mondjam: valami keveset. Nagyon jó, örült, mert ő az irodai munkához nem ért, és a Minisztériumnak az elmúlt évről egy kimutatást kell készíteni, hogy a traktorok, vontatók és az egy tehergépkocsi mennyi hasznos munkát végeztek, és mennyi üzemanyagot fogyasztottak. A munkateljesítményről a bérelszámoláson találtam bizonylatokat, de az üzemanyag felhasználásról semmit.

Sok gondot okozott nekem, hogy ezt a kimutatást összeállítsam. De végül is megcsináltam. Írógépen szépen, gondosan elkészítettem. Nekem is alá kellett írnom, meg a gépcsoportvezetőnek. Mondtam is neki, hogy legalább nem egyedül fogok menni a börtönbe. Vagy egy hónapig minden nap vártam, hogy mikor fognak jönni a jelentést kivizsgálni, de szerencsére a Minisztériumban nálunk sokkal butább emberek ültek, így nem jöttek rá a hazugságra. A kimutatás és a jelentés elkészítése után Tóvári azt kérdezte tőlem - szavát, illetve becsületszavát adva, hogy nem fogja kilétemet felfedni -, mondjam meg őszintén, hogy mi voltam a Horthy-rendszerben. Ő meg van győződve, hogy amit a párttitkárnak mondtam, annak legalább a fele nem volt igaz.

- Nézze - mondtam neki - nekem családom van és a munkahelyre szükségem van, fogadja el azt, amit hallott.

- Elfogadom - mondta -, de azt megmondom magának, hogy maga nem mindig krampácsolt a vasútnál és cipelte a zsákokat, mert aki az irodai munkát így tudja, mint maga, az nem zsákot cipelt.

Nemsokára mégis csak elárultam neki, hogy csendőr voltam. Később kitudódott a kilétem, de akkor már megismerték a munkámat. Tavasszal Tóvári javaslatára kineveztek traktoros brigádvezetőnek. Igaz, akkorra már a szerelőktől eltanultam a legszükségesebbeket.

Ez a beosztás felelősségteljes volt, de meg is volt fizerve. A brigádomhoz tartozó traktorosok összteljesítményének a 110 %-át kaptam. A traktorosaim átlagban havonta 2.000 Ft-ot kerestek. Igaz, a munka elvégzéséért én voltam a felelős. Én megkaptam a főagronómustól, hogy pl. x. táblába lóhere lesz verve. Nekem tudnom kellett, hogy annak milyen talajt kell készíteni. Mert más kellett a kalászosoknak, más az aprómagoknak és más pl. a cukorrépának. Így hát a szakkönyveket tanulmányoztam.

A jó fizetés mellé még kaptam egy hold kukoricaföldet is. Nekem csak be kellett kapálni. Sertésólat készítettem, vettem vagy nyolc kismalacot. Baromfi, kacsa legalább száz db, ősszel a padláson vagy 30 mázsa csöves kukorica. A gyermekek részére minden nap két liter tejet kaptam ingyen, de ezt kapta a többi dolgozó is. Konyhakeretet is adtak, ahová a feleségem csíráztatott krumpliit ültetett. A szikszói piacon az újkrumpliból komoly pénzt árult. Ez az időszak volt a Rákosi éra alatt a nyugalom időszaka, ahol senki nem zaklatott, pedig már később mindenki tudta, hogy csendőr voltam. Egy termelési értekezleten a Minisztériumból egy revizor, aki egyben ÁVO-s százados volt, megdicsért a munkáért, és azt mondta az előadása végén, hogy ha mindenki olyan munkát végezne a gazdaságban, mint Szendi elvtárs, akkor nem volna a gazdaságnak év végén több mint egymillió Ft deficitje. Őszintén mondván, kissé büszke voltam rá, hogy pont engem dícsért meg: a fasiszta, reakciós, urakat kiszolgáló csendőr brigantit, ahogy az ÁVO-n tituláltak.

Ez alatt a rövid idő alatt sikerült venni Szikszón egy öregebb házat, és amikor az aranykorszaknak vége lett, volt a családomnak lakóhelye.

1953 őszén Veres igazgatót áthelyezték egy gépállomásra. Egy Mező Lajos nevű egyén jött a helyébe, aki az 1946-os csereakcióban, mint mezőgazdasági munkás volt Svédországhoz. Bár kommunista volt, de a nyugati életmódhoz már beleszagolt. Eleinte izgágáskodott, de később egészen rendes igazgató lett. Bogácson egy búcsú alkalmával a fivéreivel valami verekedésbe keveredett, ezért menesztették az igazgatói állásból. Mező Lajos távozásával az én gyöngyéletemnek is vége szakadt.

Mező után egy nő, Dobózi Erzsébet lett a Gazdaság igazgatója. Ez a nő egyben országgyűlési képviselő is volt. Egy végtelenül rosszindulatú kommunista, aki Klinga Géza elbeszélése szerint Szikszón az Ilkáné féle vendéglőben volt bárcás kurva. Klinga Géza ismerte jól, mert ő is Szikszóra való volt. Ő mesélte el nekem bizalmasan ennek a ribancnak a múltját.

Az első dolga az volt, amikor megérkezett a gazdaságba, hogy megkérdezte: kik vannak a gazdaságban reakciók? Reakciónak számított Kovács Pista, a főagronómus, az édesapja, Józsi bácsi, aki tart.szds. volt, és munkaszolgálatosokkal volt kint Ukrajnában. Ő igazgatta a trágyaszarvasokat, na meg én, a csendőr briganti. Aztán egy Aszalóra való úgynevezett kulákcsemete. Nekünk négyünknek azonnal felmondott. A személyzeti vezetőt, a kis Szendit (csak névrokonom) azért, mert kisgyermekük született és megkereszteltették, személyzeti vezetői beosztásából állattenyésztési brigádvezetővé degradálta. A szerencsém az volt, hogy már megvettük a házat, és rendbe is hozattuk, így volt hová költöznünk.

Újra állás nélkül maradtam. Volt ugyan egy kis tartalékunk, de azt nem lehetett felélni, ezért munka után kellett nézmem. Bementem Miskolcra, mert csak ott lehetett munkaalkalmat találni. A volt Tárkányi-féle épület előtt mentem el, ahol egy vaskereskedés működött, amiben néhány évvel ezelőtt segédmunkásként dolgoztam. Akkor jutott eszembe, hogy el kellene mennem kiszolgálónak. A Széchenyi utcán volt a Kiskereskedelmi Vállalatnak a központja. Bekopogtam a személyzeti vezető ajtaján és beléptem. Egy nő volt a személyzeti vezető.

- Kit keres? - kérdezte.

- Elvtársnő, én kereskedősegéd vagyok, és állást jöttem keresni.

- Várjon egy pillanatig - szólt -, bejelentem az igazgató elvtársnak.

Beléptem az igazgató irodájába, betéve óvatosan magam mögött a párnázott ajtót. Ahogy az igazgatót megláttam, egy pillanatra elállt a lélegzetem: Az igazgató, Árvai János, régi jóbarátom! Utoljára 1947-ben Szerencsen találkoztam vele, ahol fivérével egy vendéglőt kerthe-liséggel béreltek, vagy sajátjuk volt, nem tudom biztosan. Mindenesetre egy estét ott töltöttem el.

- Ül le - szólt halkán, és ujját a szájára téve az ajtó felé intett. - Mi járatban vagy itt?

Elmondtam röviden a helyzetet.

- El van intézve. Fel vagy véve. Kiküldelek Diósgyőrbe az 1. számú konzumhoz. Hölcz kartárshoz. Nagyon rendes ember. Ott jó helyen és biztonságban leszel. A személyzet is megbízható.

Így kerültem vissza a kereskedelembe. Szükszóról jártam be vonat-tal. Hölcz kartás valóban kiváló főnök volt, a helyettese is és a személyzet is. Hölcznek az édesapja és a nővére börtönt ültek, mert Fiala József re. fhdgy.-ot, aki a Szabadság Pártnak volt a főtitkára, Miskolcon sokáig rajtegették. (Fialát később kivégezték.)

Az egyik este, amikor mentem haza Szükszóra, a miskolci vasúti pályaudvaron véletlenül összefutottam Szentgyörgyi Zolival.

- Szervusz Jóska! Jó, hogy találkoztunk. Az elmúlt héten egy megbeszélésünk volt itt Miskolcon, és a Dicházai Állami Gazdaság igazgatójával beszéltem. Ő említette, hogy a traktoros brigádvezetője elhagyta a gazdaságot, és kért, hogy ha van valaki megbízható ismerősöm, küldjem el hozzá. Én téged ajánlottalak, de nem tudtam veled találkozni.

Elmentem jelentkezni a Dicházai Állami Gazdaság igazgatójához, aki azonnal alkalmazott. Külétemet tudta, mert Szentgyörgyi mindent elmondott velem kapcsolatban.

Télen a műhelyben dolgoztunk, ami a központtól még vagy 3 km távolságra volt. 6-8 km-t tettem meg kerékpáron minden reggel és este vissza. Télen, hóban nehéz volt kerékpárral közlekedni, de vállaltam, abban a tudatban, hogy tavasszal már passzió lesz kerékpározni. A gépműhely vezetője egy Klinszki nevű uradalmi-gépész volt, meggyőződéses kommunista, és még hozzá rosszindulanú is. Az apósa, az öreg Laci bácsi volt a főagronómus. Az öreg jószellemű és megértő ember volt. Jól ki tudtam vele jönni. Nem úgy a vejével, Klinszkivel.

1955. tavaszát írtuk. A tavasz elég korán beköszöntött, és megkezdődtek a mezőgazdasági munkák. Így a műhelybe csak néha jártam be, mert minden időmet a gépeknél töltöttem. Ment is a munka kifogástalanul. Laci bácsi meg volt elégedve. Kb. egy héttel május 1-e előtt a traktorosok egy megbeszélés alkalmával azt vetették fel, hogy eddig a május 1-ét a felsővadászai gépállomás dolgozóival közösen tartották. A gazdaság adta a húst és más dolgokat, ennek ellenére a gazdaság dolgozóit háttérbe szorították. Úgy döntöttek, hogy most külön óhajtják a május 1-ét megtartani. Megkértek, hogy ezt a döntésüket közöljem a gépállomás vezetőségével.

Bár nem szívesen, de kötelességem volt, mint brigádvezetőnek a kérésüket közvetíteni. Miután előadtam a dolgozóink határozatát, már az első pillanatban láttam, hogy azoknak nem tetszik, mert elestek az ingyen élelmiszerektől. Rosszallásukat fejezték ki, sőt egyenesen ellenséges magatartást tanúsítottak.

Két nap múlva, az esemény után megjelent az igazgatói irodában a járási kommunista párttitkár, valami Fegyverzei nevű. (A felesége tanítónő volt, Csaba fiam az ő osztályába járt, és rá akarta bérni a feleségemet, hogy a gyereket ne írassuk be vallásoktatásra.) Az igazgatónak kihangsúlyozta, hogy a traktorosokat én bízattam fel, valamint hogy egy volt reakciós csendőrőrmester a gazdaságban ilyen beosztásban nem lehet. Németh igazgató behívott az irodába. Négy-szemközt megmondta, hogy mi a helyzet, és hogy kétheti felmondás lejártja után el kell hagynom a gazdaságot.

Az egyik nap estefelé éppen hazafelé tartottam a gazdaságból, mikor kerékpáron a feleségem jött velem szemben. Elmondta, hogy aznap délután a rendőrség házkutatást tartott. Megtalálták a csendőrségi lapokat, elvittek valami levelet is, egy esőköpenyt és a kerítésoszlopnak vett vascsöveket.

- Jó - mondtam a feleségemnek. - Most fordulj vissza és eredj haza, én itt várok, úgy teszek, mintha a kerékpáromat javítanám. Ne lássák, hogy együtt megyünk, mert akkor tudni fogják, hogy hírt adtál nekem.

Amikor gondoltam, hogy most már hazaért, szép lassan én is elindultam.

Alighogy beértem a kapun, máris ott termett két rendőr. Megbincseltek és bekísértek az ÁVO kirendeltségére. Nem a rendőrszere. Két ÁVH-s fogadott.

- Ön Szendi József, volt csendőrőrmester? - kérdezte az egyik, akit Mészárosnak hívtak.

- Igen - feleltem.

- Üljön le - mondta.

Leültem vele szembe. A csendőrségi lapok, az esőköpeny és a levél az asztalon feküdtek.

- Hogy került magához az esőköpeny? - kérdezte.

- Vettem - válaszoltam -, sajátom. Amit viselek, az a gazdaság tulajdona. Benne van a gazdaság pecsétje is.

- Maga még mindig csendőrségi tárgyakat rejteget?

- Nem rejtegetem, csak megtartottam emlékebe.

- Maga írta ezt a levelet? - és felém nyújtotta.

Elvettem és megnéztem.

- Igen - válaszoltam -, ezt a levelet én írtam.

- Járt maga Ukrajnában?

- Mikor?

- 1941-ben.

- Határmegerősítésre voltam odavezényelve.

- A határ megerősítésén kívül még mit csináltak ott maguk?

Persze a levelet ő már olvasta, és pontosan tudta, hogy mit csináltunk még a határ megerősítésén kívül.

A levélben az volt, amit még a feleségemnek, mint menyasszonynak írtam, hogy B.pestről ide telepítették ki azokat a zsidó családokat, akik nem voltak magyar állampolgárok, illetve a zömük még Galiciában született. Most, hogy az a terület felszabadult az oroszok megszállása alól, ezeket a zsidó családokat visszarakták galíciai területre. A honvédek Delatynig tehergépkocsikon, Delatyntól pedig vonattal szállítják őket Horodenkáig, és a folyó túlsó oldalán a katonai gépkocsikról lerakják. Onnan mehetnek, amerre a szemük lát. Ezeknek a kíséretét is miránk, csendőrökre bízták, pedig itt vannak a honvédségi alakulatok. Nem szeretem az ilyen beosztást, de parancs, és végre kell hajtani. Egyébként nekünk semmi dolgunk velük, csupán csak a kíséretet látjuk el. Talán ennek a levélnek köszönhettem, hogy még aznap este hazaengedtek. A levél és a csendőrségi lapok kivételével másnap mindent visszaadtak, mert származásukat igazolni tudtam, de a munkaviszonyom a Dicházi Állami Gazdasággal megszűnt.

Újra munka után kellett néznem. Így kerültem az akkor még a nemzeti bölcs tanítójáról és Sztálin legjobb tanítványáról, Rákosi (Róth) Mátyásról elnevezett Nehézipari Műszaki Egyetemre, Miskolc-Tapolcára mint alkalmi napszámos. Az Egyetem dolgozóinak állományában nem szerepeltem. A gondnoki csoporthoz tartoztam. A gondnoki csoport vezetője egy jóbarátom, Lakatos Pista, míg a gépcsoport vezetője, Kalbert Lajos belső-bőcsi lakos volt. Kalbert Lajost nem ismertem, de ő ismert engem. Láttam, amikor a kavicsbányából a vasúti állomás mellett megbilincselve kísérték Tiszalucra. Nagyon jól emlékezett rám és a nevemre, amely gyakran forgott a környéken közszájon. Így jóbarátok lettünk. Egy fiatalemberrel, Borza Barnával dolgoztam együtt. Nagyon jól megértettük egymást. Tehergépkocsival kellett butorokat egyik épületből a másikba hordani, stb. (Így megismerkedtünk a professzorokkal, tanársegédekkel és a diákokkal is.)

1955. kora őszén kapott a feleségem először határátlépőt Szlovákiába, szülői látogatásra. Azt is csak úgy kapta meg, hogy Széphalom községben lakott anyósom öccse, kinek a fia a Tanácsházán dolgozott, és ő elintézte, hogy ideiglenesen bejelentkezzünk oda. Mint határmenti lakos kaptam meg a határátlépési engedélyt. Lakatos és Kalbert Tolcsva községben vásároltak egy tehergépkocsira való tűzifát. Az egyetemről megkapták a tehergépkocsit, munkaidő után. A gépkocsivezetőt ők fizették meg. Lakatos Pista megkért bennünket, hogy menjünk el velük a fát felpakolni és lepakolni a gépkocsiról. Nekem haza kellett volna menni a sertéseket és a baromfit megetetni, de nem tértem ki a kérés elől, gondolván, hogy egy éjszaka nem pusztulnak el éhen, és másnap reggel már úgyszólván odahaza leszek. Tolcsván Borzával felraktuk a fát, utána egy áldomásra meghívtak bennünket. Jó hangulatban tértünk vissza. Először leraktuk a fát Hernádnémetiben Lakatos Pistáéknál, majd átmentünk Böcsre, és a többi Kalbert Lajoséknál raktuk le, majd visszamentünk Miskolcra az Egyetemre. Másnap reggel az első vonattal mentem haza.

Hazaérve be se mentem a lakásba. A filagóriában volt a csöves-kukorica felakasztva, és ott volt egy nagy kés is, amivel a kiscsirkéknek szoktam kukoricát aprítani, hogy el tudják nyelni. A kukoricával és a késsel mentem hátra, hogy a csirkéket megetessem. Amint a hátsó lakásrész előtt mentem el, amit mi kamrának használtunk, a függöny mögül egy asszony nézett ki. Bekopogtam. Az asszony kinyitotta az ajtót, és egy gyerekkel ott állt az ajtóban.

- Mit keresnek maguk itt? - kérdeztem.

- A rendőrség tegnap ideköltöztetett bennünket - felelte az asszony.

- Azonnal szedjék a sátorfájukat, és takarodjanak innen ki! - és azzal mentem a csirkéknek enni adni.

Az asszony elment, egyenesen a rendőrségre. Amikor a lakásba benyitottam, láttam, hogy a hátsó szobából mindent egyre-másra átraktak a konyhába. Nem sok idő múlva megjelent két rendőr, megbilincseltek és elkísértek a rendőrségre. Fényes nappal volt, mindenki látta, hogy Szendi Józsefet már megint kísérik a rendőrök. A rendőrségen ki se hallgattak. Bezártak egy fogdába. A hír gyorsan terjedt a városban. A harmadik házban egy jó barátunk, aki egyébként szintén csendőr volt, és a felesége, Irénke látta el a sertéseket és baromfit, amíg én a fogdában voltam. Ennivalót is hordott nekem a fogdába, mert a rendőrségen nem adtak semmit. Kb. egy hétig

voltam a rendőrségi fogdában, amikor az őrsirodába bekísértek. Azt mondta az őrsparancsnok, hogy ha aláírok egy nyilatkozatot, miszerint a lakásomba a rendőrség által betelepített családot nem fogom fenyegetni, akkor szabadlábra helyeznek. Először makacskodtam, de aztán átgondoltam a helyzetet, és aláírtam a nyilatkozatot.

Amikor letartóztattak, és a bajtársam felesége meglátogatott, kérte, hogy adjam oda a címet, ahol a feleségem van, hogy megírja, mi történt velem. De én kértem, hogy ne írja meg, hogy azt az időt, amit kapott, nyugodtan töltsse el a szüleivel és testvéreivel.

Kiszabadulásom után úgy-ahogy rendbe tettem a lakást, és pár nap múlva a feleségem is hazaérkezett a két gyermekkel. Amint belépett a konyhába, rögtön észrevette, hogy ott minden megváltozott. Kérdezte, hogy mi történt itt? Elmondtam neki a részleteket. Sírva fakadt, hogy már még a sajátunkban se hagynak bennünket nyugton. Kértem, hogy az ott lakókat ne vegye figyelembe, és ha látja őket, menjen el mellettük szó nélkül. Sajnos, szél ellen...

De én ebbe a törvényellenes eljárásba nem nyugodtam bele. Elmentem a Miskolci Ügyészségre panaszt tenni, mert a fennálló törvény értelmében ha a hatóság a lakásom egy részét igénybe óhajtja venni, és egy másik családot akar oda betelepíteni, a rendőrségnek előzőleg engem írásban ki kellett volna értesíteni, hogy az igénybevétel napján tartózkodjam a lakásomon. Mivel ezt a rendelkezést a rendőrség nem tartotta be, így a rendőrség, mint hatósági közeg elkövette a magánlakásértés vétségét. A fiatal ügyész végighallgatta a panaszomat, és elismerte, hogy valóban, a rendőrség törvényellenesen cselekedett. Kérdezte, hogy elveszett-e valami. Mondtam, hogy nem. Az ügyet felvette. Megköszöntem és távozni készültem, amikor az ügyész váratlanul megkérdezte:

- Mi volt maga a múlt rendszerben?

- Csendőrmester - válaszoltam.

Az ügyész erre felugrott a székről, mint akit kígyó csípett meg, és magából kikelve ordította:

- Még maga mer feljelentést tenni a rendőrség ellen?! Örüljön, hogy mindjárt le nem tartóztatom!

- Bocsanat, ügyész úr - fordultam vissza. - A Magyar Népköztársaság Alkotmánya kimondja, hogy az ország területén mindenki, fajra, nemre, vagy vallásfelekezetre való tekintet nélkül egyenlő.

- Igen - válaszolta az ügyész -, de magukra ezt a törvényt másképpen alkalmazzuk.

- Köszönöm, ügyész úr, ezt eddig is éreztem, de most már pontosan tudom is.

Azzal felvettem az asztalról a jegyzőkönyvet és széjjeltéptem.

- Elnézését kérem, ügyész úr - szóltam -, de ezek után a feljelentésemet visszavonom. Jónapot kívánok.

Ilyen volt a kommunista bíraskodás és igazságszolgáltatás. A Magyar Népköztársaságban a „legfőbb érték volt az ember”. Ez alatt a jelige alatt kínoztak meg az Andrássy út 60-ban ezreket, internáltak tízezreket és akasztottak fel sok száz ártatlan magyart. A bűnük csupán az volt, hogy magyarok voltak. Ekkor vált szállóigévé az a mondás, hogy „Magyarországon három típusú ember él:

1. aki már be volt csukva,

2. aki most van becsukva,

3. aki be lesz csukva”.

Ezek után feleségemmel elhatároztuk, hogy a házat eladjuk és elköltözzünk, lehetőleg a magyar-csehszlovák határ közelébe, hogy az ő szüleikhez közelebb legyünk, és alkalom adtán esetleg tudjanak nekünk segíteni. Szerencsénk volt, mert karácsony előtt egy köműves megvette, így karácsony után elköltöztünk Hernádnémetibe az édesanyámhoz, ideiglenesen.

Elutaztam Sátoraljaújhelybe és környékére, Hosszúláz-Széphalomra, hogy keressek eladó házat. Széphalmon lett volna zsidó ház eladó, de én zsidó házat nem óhajtottam venni. Ez alkalommal találkoztam feleségem leánykori barátnőjével, aki egy cipészhez ment férjhez, és Sátoraljaújhelyen laktak. Ő mondta, hogy nekik van egy házuk eladó a Bem utcán (régén Dókus Gyula utca volt). Valamikor Janka Péter ref.esperes vette a lányának nászajándékba, de a lánya nem vette igénybe és eladta. Ők vették meg, és most, hogy vettek egy másikat, azt eladják, de lakó, Jankovicsné lakik benne. Egy szoba azonban beköltözhető. Megnéztem a lakást. Régebbi lakás volt, és a háború alatt a légnyomástól az egyik sarok sérülést szenvedett, de azt meg lehetett javítani. Az ár megjelelölése után hazautaztam, és a feleségemet elküldtem, hogy ő is nézze meg a házat. Ő meg is egyezett már a vételárban. Azonban a lakáshiányra való hivatkozással, lezárt, üres lakás nem lehetett, ezért én egyedül beköltöztem az egy igénybevehető szobába. A család Németiben maradt, és én hérvégeken mentem csak haza. Eközben munkát vállaltam a Sárospataki Állami Gazdaságnál. Nagy-győrtarlón - ami azelőtt a Sárospataki Kollégium tulajdona volt - megüresedett a gépcsoporthoz tartozó anyag- és

alkatrészraktárosi állás. Éppen kapóra jött, elfogadtam. 1956 áprilisában aztán az egész családom odaköltözött. Jankovicsnéval sikerült - bizonyos összeg lefizetése ellenében - megegyezni, hogy a lakásrészt megcseréljük. Így a szoba-konyha és spájz részt megkaptuk. Ő pedig átköltözött az egy szobába.

Egy darabig minden ment rendesen, amikor egy reggel egy fiatal nő jelent meg a raktárirodában, bemutatkozott, hogy ő Gonda Gabriella. A központ küldte ki, hogy a könyvelést ellenőrizze. Bizalmasan elmondta, hogy:

- Józsi bácsi (fiatalon elnyertem a bácsi címet), a központban tudják, hogy Józsi bácsi csendőr volt. Az én édesapám is az volt. Mielőtt az irodára kerültem, traktoroslány voltam. Józsi bácsinak elárulom, hogy ebből a beosztásból egy héten belül le fogják váltani. Az igazgató tiltakozott, hogy leváltás, de az üzemi párttitkár az igazgatót is megfenyegette, hogy ha nem váltja le, ő is repül. Így egy hét múlva itt lesz az új raktáros, szintén sátoraljaújhelyi lakos, Kenyeresi Árpád. A Horthy rendszerben Sátoraljaújhelyen rendőrségi detektív volt.

- Ejha -, mondtam Gabinak. - A csendőr nem felel meg raktárosnak, a volt detektív megfelel. Egyébként is a neve ismerős, ha jól tudom, a közelben lakik.

Így történt, hogy a következő hét hétfőjén Gabival megjelent Kenyeresi Árpád. Szívalattal a szájában bemutatkozott. Úgy tettem, mintha nem ismerném a helyzetet, és megkezdtük a leltározást. Gonda Gabi végig jelen volt a leltározásnál. Átadtam a raktárt, de a gazdagság nem akart elengedni. Felajánlotta az igazgató, hogy mint traktorost, továbbra is megtart. A helyzetre való tekintettel elvállaltam. Kisgyőr-tarlón egy kimustrált öreg traktort adtak, amivel teljesítményt nem lehetett elérni. Márpedig a traktorok teljesítményben dolgoztak. Különösen az őszi mélyszántást nem bírta. Sem a teljesítménnyel nem voltam megelégedve, sem pedig onnan nem tudtam minden nap hazajárni. Végül is meguntam ezt a lehetetlen állapotot és felmondtam. Az igazgató hozzájárult ugyan, de a fizetett szabadságomat nem fizették ki. Ez volt 1956. október 1-én. Pár nap múlva ott helyben, Sátoraljaújhelyen volt az 1.számú fűszerkereskedésben egy üresedés, és ott kaptam kiszolgálói alkalmazást. Itt dolgozott Madákné is, akiktől a házat megvettük. Közben letörttem az egy holdról a tengerit, amit valaki, vagy valakik jól megdézsmáltak. A legszebbeket egy darabon teljesen ellopták. Igaz, hogy az Állami Gazdaságéból részben kárpótol-

tam magam. A gazdaságnak becsületére legyen mondva, adott egy vontatót, és a tengerit, napraforgót hazaszállította a lakásomra, a kukorica szárát pedig silózásra megvette. A tengerire szükség volt, mert Újhelyben is tartottunk sertést és baromfit.

Ez a kiszolgálói állásom csak ideiglenes volt. Nem akartam sokáig itt dolgozni. Úgy gondoltam, hogy a telet itt kihúzó, és tavasszal, amikor a mezőgazdasági munkák megindulnak, elmegyek traktorosnak a Széphalmi Gépállomásra, mert akkor a traktorok két műszakban, éjjel-nappal dolgoztak, és két traktorvezetőre van szükség. Gyakorlott traktorvezetők közül is hiány volt. Másképp történt.

1956. október 23-án reggel, mint rendesen, bementem az üzletbe. Nekem nem volt rádióm, és én így nem tudtam semmit. Ha rádiót akartam hallgatni (Szabad Európát), akkor átmentem a közelben lakó Veres Erzsikéékhez, a volt ongaújfalusi igazgató leányáékhoz, aki oda ment férjhez, és akivel már a gazdaságban jó kapcsolatba kerültem. Amikor bementem az üzletbe, Madákné odajött hozzám, és halkán, hogy senki ne hallja, azt mondta:

- Jóska, tudja mi történt?

- Mi? - kérdeztem -, én nem tudok semmiről.

- Pesten kitört a forradalom - mondta. - Látja, a Molnár kar-társ (aki zsidó volt) nem jött be dolgozni.

A szívem nagyot dobbant örömömben.

- Honnan tudja? - kérdeztem.

- Ma reggel korán bemondta a rádió.

Nyolc órakor kinyitottuk az üzletet. Jöttek a vásárlók. 10 kiló cukrot, 20 kiló lisztet, 5 kiló sót, szappant és a legfontosabb élelmi-szert nagy mennyiségben vásárolták.

Kilenc óra tájban a főnök, Csontos elrendelte, hogy azonnal csuk-juk be az ajtót és húzzuk le a redőnyt, mert jön a felvonulás. Az utolsó vevőt is kiszolgáltuk, de már a hátsó ajtón engedtük ki. Nem-sokára megjelentek a felvonulók nemzetiszínű zászlók alatt, éltetve a szabadságot. A tsz és a gépállomás dolgozói vontatókon indultak a Kossuth szoborhoz, útközben letépve a vörös zászlókat és leverve a vörös csillagokat. Mi a rendőny mögül néztük végig az egész felvo-nulást. Aznap nem volt tovább munka. Csontos, a főnök összehívta az összes alkalmazottat, és mindenki annyit evett és ivott az üzlet számlájára, amennyit elbírt. Azon kívül a fontosabb cikkekből fizetés ellenében mindenki annyit vitt haza, amennyi pénze volt. Mindenki boldog volt. Megszűnt a félelem, a rettegés. Mindenütt, így nálunk is

megalakultak az üzemi munkástanácsok. A régi Megyei Tanács lemondott, és helyettük új Megyei Tanács alakult, amelynek az elnöke Dr. Rákos János sebészorvos lett. A határőrség katonái sapkájukra feltűzték a nemzetiszínű kokárdát, és úgy teljesítettek szolgálatot a határon.

Azon az éjszakán, amikor Pesten kitört a forradalom, az ÁVH-sok, a megyei párttitkár, Szűcs János és más fejes kommunisták átléptek Szlovákiába. Nem volt nehéz dolguk a szökéssel, mert a határ csak 2-300 méterre volt, és szlovák elvtársaik örömmel fogadták őket. (Csak akkor jöttek vissza, amikor a szovjet katonaság vérbe fojtotta a szabadságharcra fejlődött forradalmat.) A rendőrség hatáskörét a főleg diákokból alakult nemzetőrök vették át. Sátoraljaújhelyen nem történt egyetlen lincselés sem. Igaz, nem volt kit meglincselni, mert akik a lincselést megérdemelték volna, egytől-egyig megszöktek. Másnap már csend és békesség volt a városban. Az üzletek kinyitottak. A Nemzetőrség parancsnoka Kummer Károly építészmérnök lett. A Horthy-rendszer emberei közül mindössze egyről tudok, aki nemzetőr lett, egy Kádas nevű volt csendőrről. Persze én is felvettem egy esteli megbeszélésen, hogy a város közbiztonságának védelmét mi, csendőrök vegyük át, de ez az idő rövidsége miatt elmaradt.

Így teltek a napok, hol csendben, hol izgalomban, mert mindenféle egymásnak ellentmondó hírek keringtek. Egy hír azonban megállta a helyét, hogy a szovjet haderő nem kifelé, hanem befelé, hazánk belseje felé vonul. Kummer szabadságharcos csapata – amiről seholse esik szó –, már szombaton a volt rendőrségi laktanyát kiürítette, de a lakosság még mindig reménykedett. Nemsokára azonban a reménységet és az előző napok örömet sírás váltotta fel. A vasárnapi istentiszteleten a Himnusz hangja a hívők ajakáról úgy szállt, mintha nem onnan a templom padjai közül, hanem a távolból jött volna. Nem csodálom, mert valamennyiünk torkát a sírás fojtogatta. Aznap délután két szovjet tank a határig tört előre, és ott tüzelőállást foglalt el. Ezzel Sátoraljaújhely szovjet megszállás alá került.

A szabadságharc vérbefojtása után engem elbocsájtottak az állásomból. A hegyekbe visszahúzódtak a diákokhoz a volt és az új tanácselnökök, valamint az ottlévő szovjet csapatok parancsnoka elmentek tárgyalni, hogy tegyék le a fegyvert és menjenek haza. Azt ígérték nekik, hogy senkinek bántódása nem lesz. Így letették a fegyvert és hazaszállingóztak. Az ígéretet megszegve, néhány nap múlva kezdték őket összeszedni. Közöttük a parancsnokot, Kummer Károlyt is. (Kum-

mert a feleségének sikerült kommunista összeköttetése révén kiszabadítani, de utána, mielőtt újra elfogták volna, Nyugatra szökött, és állítólag Angliában telepedett le.)

Amikor a levegő a kommunisták részére már teljesen tiszta volt, egy napon a fejes komcsik visszatértek Szlovákiából, és azonnal átvették a hatalmat. Közöttük Szűcs János megyei párttitkár is, aki egy szlovák katonai teherkocsiról a már Szlovákiában nyomtatott röpcédulákat szórt az utcákon széjjel, amelynek szövege így kezdődött: „GYŐZTETEK, MUNKÁS TESTVÉREK”. Utána a gépkocsi visszament Szlovákiába. Az utcasarkokon emberek verődtek össze. Mivel nem dolgoztam, én is állandóan az utcán voltam, és így az egyik ilyen nagy csoporthoz csatlakoztam, akik felháborodva tárgyalták az ügyet. A csoportból egy Kovács Balázs nevű, akit én személyesen nem ismertem, kivált és azt mondta:

- Aki magyar, velem tart!

- Ki nem magyar itt? - kérdeztem én, és mindjárt Kovácshoz csatlakoztam, meg még két idősebb egyén.

- Gyerünk - mondta Kovács -, keressük meg, ki volt az, aki a röpcédulákat szórt.

Neki volt valami gyanúja. Egyenesen a megyei pártbizottság épületébe mentünk. Ott irodáról-irodára mentünk, és végül az egyik irodában megtaláltuk Szűcs párttitkárt. Kovács ismerte.

- Szűcs! - mondta neki - Te szórtad az utcán a röplapokat?

- Én - válaszolt Szűcs flegmán.

- Gyere ide, állj ide a rükkör elé és köpd magad szembe! - mondta neki Kovács parancsoló hangnemben.

- Nem állok! - mondta Szűcs.

- Na, akkor gyere le a sarokra, mert ott vár rád a tömeg!

- Nem megyek - válaszolta Szűcs.

- Mi az, hogy nem jössz? - kérdeztem, és azzal melléje léptem. Megragadtam az egyik oldalon a karját, másik oldalról Kovács és a másik két egyén hátulról. Szűcs kapálódzott, de hol a nadrágján, hol a lábán levonszoltuk a lépcsőn.

Az utca sarkán a tömeg már várta. Szűcs elkezdett magyarázkodni, hogy a fasiszták meg akarták dönteni a nép uralmát. A tömeg felzúgott. Egy fiatalasszony, akinek a férje a hegyekben volt, felkiáltott:

- Az én férjem fasiszta volt, azt meri mondani?

Valaki a tömegből odakiáltott:

- Húzzátok fel erre a fára.

- Hozzatok köteleit! - szólt egy másik.

Szücsöt körülvette a tömeg. A hangulat élerveszélyessé vált. Szücsöt már rángatták a fa felé, amikor egy Réz Ferenc nevű egyén - én nem ismertem -, valami járásbíróféle, keresztültörte magát a tömegben, és a kör közepén, ahol Szücs állt, szólt a tömeghez:

- Emberek, térjenek észhez! A szovjet csapatok itt vannak a vasútállomáson. Ha ezt az embert felhúzzák, a szovjet katonaság a városban bosszút fog állni!

Azzal megragadta Szücsnek a karját, és kivitte a tömegből, egyenesen a Megyeházára. Így menekült meg Szücs a lincseléstől.

Kovács Balázs 15 évi börtönt kapott, amiből 8 évet letöltött, akkor kapott amnesztiát. Én az utolsó pillanatban családommal együtt Jugoszláviába menekültem.

A szabadságharc vérbefojtása után a nemzet még remélt. Még remélte, hogy az október 23-i követelésekből legalább valamit át tud menteni. Ezért a munkástanácsok sztrájkra hívták fel a nemzetet, hogy az áruló Kádár-kormányt valamilyen engedményre kényszerítse. Sátorajújhelyen a diákok közreműködésével én szövegeztem és én gépeltem le a sztrájkra való felhívást, amit aztán sokszorosítás után kiragasztottak a házak falára. Ugyanazon időben egy ismeretlen költőtől megjelent a házak falán egy költemény, amely így kezdődött: „TANULD MEG NEMZETEM, KIK RÁNK KÜLDTEK GYILKOSOK HADÁT...” (Utólag sajnálom, hogy ebből egy példányt nem szereztem meg.)

A megindított sztrájknak kevés, vagy egyáltalán semmi eredménye nem volt. A menekültek áradása megindult Ausztria felé, volt szabadságharcosok, volt politikai foglyok, kommunista kollaboránsok, nepperesek, mackósok, zsebdünnögők, szerencsehajhászok, zsidók, ÁVH-sok, az ilkovicsok és az utcai nők (nepperes-Teleki téri cseccselő, mackós-kasszaúró, zsebdünnögők-zsebmetszők, ilkovicsok-kocsmatöltelékek).

A forradalom kitörése után néhány nappal Sátorajújhelyből vonattal leutaztam Hernádnémeti községbe, azzal az elhatározással, hogy ellenségeimmel, akik annyi fájdalmat és megaláztatást okoztak, leszámoljak. Főleg három személlyel akartam leszámolni. Szögecki József tanácselnökkel, Lövei József párttitkárral és Csengeri Sándorral, aki egy időben szintén párttitkár volt. Amikor a vonatról leszálltam, a falubelektől tájékozódtam. Elmondták, hogy ezek a harcias kommunisták.

akik azelőtt annyira hősködtek, egytől-egyig eltűntek. Így nem volt ki-ken bosszút állni. Amikor gyűlöletem kezdett lecsillapulni, rádöbben-tem, hogy nincsen jogom mások életét elvennem, és nem piszkolha-tom be a kezem, ha eddig a kezemhez – kivéve a harci cselekmé-nyeket, ahol más törvények uralkodtak – vér nem tapadt. Lemond-tam az elégtételről.

Akkor még meg voltam győződve, hogy forradalmunk győzelme után ezek az aljas nemzetárulók felelnek majd bűneikért a független magyar bíróság előtt. Sajnos, nem feleltek. A forradalom vérbefojtása után Kádár János rádióbeszédet intézett a nemzethez. Többek között kijelentette, hogy akiknek a kezéhez vér nem tapad, azoknak semmi bántódásuk nem lesz. Bár sok mindent megértem már az előző 12 évben, magam is úgy gondoltam, hogy talán ez egyszer igazat is mond Kádár János. Csalódtam, mint már előzőleg is. Amíg mások Nyugatra vették az irányt, én maradtam. Igaz, hogy az én helyze-tem különbözött a másokétól. Csaba fiamat, aki akkor a 10. évében volt, a forradalom napján hoztuk ki a kórházból, ahol perforált vak-bélgyulladásal operálták. Ilyen körülmények között nem is indulhat-tunk neki a menekülésnek. Bár tervcztük, de várni kellett.

Az egyik reggelen egy lány, vagy fiatalasszony, aki a tejet hordta a közeli faluból a két gyermeknek, elmondta, hogy a faluban pufajkások jelentek meg, körülférték a falut, és azokat, akik a sza-badságharcban résztvettek, összeszedték és elvitték.

A feleségemmel minden lehetőséget meghánytunk-vetettünk. Az én ügyességem és kemény munkám által csaknem mindenünk meg-volt. Karácsony előtt vágtunk le egy nagy hízott sertést, saját há-zunkban laktunk, amelyet csak fél éve vettünk. Most itthagyni tizen-két év keserves küzdelmének az eredményét? Itthagyni mindent, és elmenni a semmibe, a bizonytalanságba, két apró gyermekkel? Magam is le voltam törve a gondolattól, hogy menekülnöm kell, de hazámat nem akartam elhagyni. Idegeket őrítő időszak volt. Mivel nem dolgoz-tam sehol, állandóan az utcán voltam. Gyűjtöttem a híreket, amelyek legtöbbször valótlanok voltak.

Egy reggel, amint az utcánkról mentem a főutca felé, összetalál-koztam egy volt csendőrrel, Mackóval, aki mikor fiatal suhanc vol-tam, a hernádnémeti őrsön szolgált. A nevére még emlékeztem, mert az idősebb legények gyakran emlegették a nevét. Leszerelt a csendőrségtől, és Újhelyben egy ideig korcsmát nyitott. A fia már az első menekültáradattal Nyugatra ment.

Közölte velem, hogy az elmúlt éjjel Kovács Balázst a pufajkások letartóztatták. Már nem mentem tovább, hanem visszafordultam és hazamentem. Elmondtam a feleségemnek, hogy mi a helyzet.

- Nincs tovább maradás, mert bármelyik pillanatban letartóztathatnak. Pakolj, csomagolj! Még ma este el kell, hogy induljunk!

Sírva fakadt, de hozzákezdett a csomagoláshoz. Én kerékpárra ültem és elmentem Felsőregmecre a nagynénjéhez, hogy azonnal jöjjön Újhelybe, mert menekülünk. Ő le is jött azonnal. Egy másik ismerősünket bejelentettem a lakásba, mint albérlőt, hogy ha menekülés közben elfognak bennünket, a családnak legyen hová visszaköltözni.

Izgalmas nap volt. Zsuzsi néni - feleségem nagynénje, Horváth Pálné - nagy segítségre volt. Nagyon óvatosak voltunk, nehogy észrevegyék a szomszédok, hogy mi menekülni készülünk. Zsuzsi néni levágott vagy három tyúkot, azt kirántotta, mondván, vigyetek magatokkal elegendő élelmiszert. Estére minden készen volt. A levágott sertésnek a kolbászát és a kirántott tyúkhúst begyömöszöltük egy akatáskába. A feleségem stafírungját besötétetés után egy gyalogszánkán elvittem egy nagyon jó ismerősünkhöz. És miután így mindent elrendeztünk, a sötét késő éjszakában óvatosan elhagytuk a lakást. Csak Zsuzsi néni maradt ott.

Csendben mentünk ki a vasútállomás közelében lakó egyik barátunkhoz, Fülöp Dezsőékhez. Dezső a MÁV-nál kalauz volt. Meglepődtek, amikor bezörgettünk a lakásuk ajtaján. Gyorsan elmondtuk a helyzetet. Dezső kiment az állomásra, és megváltotta nekünk a jegyet Miskolcig. Akkor már nemcsak az állomásokon igazoltatták az utasokat, hanem a vonaton is. Mi csak a vonat indulása előtt néhány perccel mentünk ki az állomásra, hogy ne kerüljünk igazolás alá. Bár a vonaton igazoltattak bennünket, de mivel Hernádnémeti Miskolc előtt volt, és mondtam, hogy az édesanyámékhöz utazunk, így könnyűszerrel áteszünk az igazoltatáson. Miskolcra érve, ahol a vonat hosszabb ideig állt, leugrottam a vonatról, és Hatvanig váltottam jegyet. Nem mentünk be Budapestre, mert már értesülünk, hogy a Keleti pályaudvaron várják a menekülőket. Hatvantól Szegednek vesszük az irányt.

Szegedre délelőtt ért be a vonat, és mielőtt az állomás előtti tere a rendőrségi kordon körülzárta volna, feleségemet és a két gyermeket felpréseltem a villamosra, de én már nem fértem be, csak a lépcsőjén álltam. Így megmenekültünk az igazoltatástól.

Újszegedre mentünk a reformánus lelkészhez, ahol néhány évvel ezelőtt feleségem unokatestvére, Horváth Sándor segédlelkészkedett. Vit-

rük magunkkal a fényképét is. A parókiára érve bemutatkoztunk a lelkésznek. A lelkész behívott a lakásba. Ott előadtuk, hogy mi járatban vagyunk, és kértük a segítségét. A lelkész elmondta, hogy az utóbbi napokban nagyon megszigorították a jugoszláv határ felé eső városrész ellenőrzését, és így ő sajnos nem tud segíteni. Mivel éppen vendéget vár, az egyetlen üres szobáját se tudja rendelkezésünkre bocsájtani, hogy ott tölthessük az éjszakát. Azt tanácsolta, hogy ne menjünk szállodába aludni, mert állandóan razziázzák a rendőrök, és az elfogottakat viszik Budapestre. Annyi segítséget adott, hogy ha mégis sikerülne a határmenti Őrszentiványi községbe bejutnunk, ideadta az újszentiványi ref.gondnoknak a címét, pontosan megmagyarázta, hogy a község elejétől hányadik utca és a saroktól hányadik ház. Mondjuk meg neki, hogy ő küldött bennünket, hogy segítsen nekünk a határon való átkelésnél. A feleségemet erősen agitálta, hogy menjen vissza a két gyermekkel, és ne tegye ki a gyermekek életét a kockázatnak. Ha nekem mindenáron menekülni kell, egyedül talán könnyebben fogok átcsúszni, mert a jugó határt is pár nap óta lezárta a szovjet katonaság.

Mit csináljunk? Hová menjünk? Szegeden nem volt ismerősöm. Pedig valahol meg kell aludnunk, mert halálosan fáradtak és kimerültek voltunk. Nem is beszélve a gyerekekről! Különösen Csaba fiamról, akinek a sebe még tökéletesen nem is volt begyógyulva. Feleségem beleegyezett, hogy másnap a gyerekekkel visszamegy Sátoraljaujhelybe. Hol tudnánk megaludni? – törtem a fejem. Végző megoldásként eszembe jutott egy jó barátomnak, Hunyadi Lacinak a neve, aki velem volt az internáló táborban is, de még annak előtte 1942-ben, amikor Makón voltam iskolán, ismerkedtem meg a családdal. Elutazunk Makóra! – mondtam a feleségemnek, és kimentünk az újszegedi vasúti állomásra. Az utolsó vonatra, ami azon az estén Makóra ment, felültünk. A vonaton két rendőr igazoltatott bennünket, de mikor mondtam, hogy Sátoraljaujhelyből megyünk Makóra a rokonokhoz, szegény újdonsült rendőrnek megítélésem szerint fogalma se lehetett, hogy Sátoraljaujhely az ország melyik részén létezik, szó nélkül visszaadta a személyazonossági igazolványainkat.

Makóra érve az állomáson megkérdeztem egy vasutast, hogy másnap mikor megy Szeged felé vonat. A vasutas azt mondta, hogy délután 1 órakor. Közben kisebbik fiam, Zoltán elaludt, és a hátamra vettem. Végre a barátoméék házához értünk. Bekopogtattam az ablakon.

Egy álmos női hang szólt ki, hogy - Ki az? A barátom nővére volt, Aranka.

- Én vagyok, Aranka - szoltam - Szendi Jóska!

- Várjon egy pillanatig, Jóska! - szolt ki - mindjárt kinyitom a kaput.

Aranka bizonyára elcsodálkozott, amikor nem egyedül mentem be az udvarra. A lakásba érve bocsánatot kértem, hogy éjszakának idején zavarjuk. Bemutattam a feleségemet. A kisebbik gyermeket letettük a rökamiéra, mert még mindig aludt. Leültetett bennünket, közben a férje is felöltözött, és bemutatkoztunk egymásnak. Őt nem ismertem, mert 42-ben Aranka még nem volt férjnél. Röviden elmondtuk, hogy mi járatban vagyunk. Innen is sokan elmentek - mondta Aranka. - Készítetek valamit gyorsan. De mi leintettük, hogy nálunk van ennivaló, mert hoztunk magunkkal bőven, és Szegeden ettünk is. Csak szeretnénk megajudni, akár egy széken is, mert másnap megyünk vissza, én Szentiványiba, míg a feleségem a két gyerekkel vissza Újhelybe. Aranka gyorsan ágyat vetett és lefeküdtünk. A ki-merültségtől azonnal elaludtunk. Még lefekvés előtt megkértem Arankát, hogy reggel költsön fel bennünket, nehogy elaludjunk. Mire felköltött bennünket, a reggelit már el is készítette, és hozzákezdett az ebédfőzéshez. Rendbeszedtük magunkat. Megreggeliztünk. Reggeli után a feleségem kijelentette, hogy ő nem megy vissza a gyermekekkel, hanem együtt az egész család próbáljunk átmenni Jugoszláviába. Ha úgy van elrendelve, akkor haljunk meg együtt, de nem válunk el egymástól!

Korán megebédeltünk, és Aranka kikísért az állomásra. Az állomás és a váróterem üres volt. Egy arra menő vasutastól kérdeztem, hogy mikor érkezik be a Szegedre menő vonat. Az rámnézett és azt mondta, hogy már elment. Mint akit leforráztak, csak annyit tudtam kinyögni, hogy mikor megyen a következő. Mondta, hogy 5 órakor este. Visszamentünk a váróterembe. Feleségem engem vádolt, hogy én rosszul értettem a tegnapi vasutast. Négy órát ültünk a váróteremben. Az izgalomban és önmarcangolásban még arról is megfeledkezünk, hogy a közeli kocsmában egy üveg pálinkát vettünk volna.

Végre 5 órakor megérkezett a vonatunk. Nekünk Újszentiványi állomáson kellett leszállnunk. Én az ablaknál álltam és figyeltem kifelé. Még nem állt meg a vonat, amikor láttam, hogy a vágány mellett két rendőr várakozik a vonatra. Azok akkor szálltak fel, mi pedig le.

és hogy ne keltsünk feltűnést, a forgalmistához mentem és kérdeztem, hogy a másik, a következő vonat mikor megy Szegedre.

- Maguk azzal nem mennek el ma Szegedre, mert kijárási tilalom van.

Nem is akartunk. Ez csak falazás volt.

Többen szálltak le a vonatról a faluban lakók. Mi nem csatlakoztunk hozzájuk, hanem bizonyos távolságból követtük őket, hogy ha őket igazoltatják, nekünk legyen időnk eltűnni az útmenti földeken. Szerencsénk volt. Nem igazoltatott senki. Elértük a község szélét. Számoltam az utcákat és figyeltem a szivattyúskutat, amit a szegedi pap mondott, hogy ahol a kút van, azon az utcán lakik a kurátor. Meg is találtuk a megadott házat.

A zörgetésre egy idősebb férfi jött ki. Kinyitotta a kaput és kérdezte, hogy kit keresünk. Megmondtuk a nevet.

- Én vagyok az - mondta. - Milyen ügyben keresnek? - kérdezte. Halkan mondtam neki, hogy a szegedi reflektész küldött. Széjjelnézett a sötét utcán, hogy nincsen-e valaki a közelben, és lassan, alig hallhatóan mondta, hogy menjük be. A lakásba érve leültetett bennünket. A lakásban még a lánya és a veje lakott. Kérdezte, hogy hogyan tudtunk a községbe bejönni, mert a délután olyan razzia volt a községben és a környékén, hogy még a madár se tudott oda beröpülni.

Elmondtam, hogy mi Makóról a délutáni vonattal akartunk idejönni, de lekéstük. Ha nem késsük le a helytelen tájékoztatás miatt a vonatot, pontosan belefutunk a razziába. Az Isten is úgy akarta, hogy azt a vonatot késsük le!

Kérésemre elmondtá, hogy a határ le van zárva szovjet katonaság által. Ha ezelőtt egy héttel jöttünk volna, saját szekérével vitt volna ki a határra, de most már sajnos nem tud segíteni. Elmondtá még, hogy a harmadik házban lakó szomszédját két nappal ezelőtt ítélték el, mert egy menekülő családnak helyet adott. Elmagyarázta az utat, hogy merre menjünk, sőt le is rajzolta, hogy jobban emlékezetünkbe vessük, de a rajzot utána elvette és a tűzbe dobta. Megpróbáltunk valamit enni, mielőtt nekivágtunk volna a határnak, de már az első falat se ment le a torkomon, pedig éhes voltam. Ugyanígy járt a feleségem is. A gyermekek viszont ettek a magunkkal hozott füstölt kolbászból. Megköszöntük az útbaigazítást. Az öreg gazda utoljára még figyelmeztetett, hogy a temetőn keresztül vezet egy gyalogút, nem

messze van egy tégláégető, és ott van a szovjet katonaság beszállásolva. Nagyon óvatosan menjünk el mellette.

Elköszönünk. Az öreg gazda előre ment, kinyitotta a kaput, széjjelnézett a sötét utcán. Kilépnünk, és ő óvatosan bezárta a kaput, mi pedig nekivágtunk a sötét éjszakának. Este 9 óra volt.

A lerajzolt és megmagyarázott úton haladtunk. Feleségem az egyik, én a másik gyerek kezét fogtam. Én mentem elől, feleségem utánam. Szerencsésen elmellőznük a tégláégetőt. A hold sütött, de könnyű bárányszerű borította az eget. Hó imitt-amott volt foltokban. Nappal olvadt, de éjszakára gyengén fagyott. Hangtalanul haladtunk a határ felé. A világító rakéták percenként megvilágították az egész területet. Ilyenkor mindig lehasaltunk a félig kemény földre. Egyszer mintha azt hallottam volna, hogy állj! Mellettünk éppen egy, valószínűleg még a háborúban készített, mély tankcsapda volt. Beleugrottam és magam után beemeltem a gyermekeket, majd a feleségemet is. Egy darabig csendben hallgatóztunk, majd amikor minden csendes volt, én kimásztam az árokból, kivettem a gyermekeket is, és a feleségemet is kihúztam. De a rakéták csak működtek. Kisebbik fiam teljesen meg volt rémülve, és a feleségemhez bújva állandóan mondta, hogy „Anyukám, gyérünk vissza, mert leiőnek.” Szívünk a torunkban dobogott. Így értünk el a figyelőtoronyok közelébe.

Óvatosan, szinte lábujjhegyen mentünk át a határon a két figyelőtorony között. Minden csendes volt, csak a világító rakéták dolgoztak rendületlenül. A jugoszláv oldalon, amikor már a figyelőtoronyokat nem láttuk a hátunk mögött, egy tengeriszárakból kévébe kötött és összeáillogatott kupachoz értünk, megálltunk megpihenni. Ledönrőttem a földre a kévét, és ráültünk pihenőt tartani. Itt a kisebbik fiunk elaludt. A nagyobbik, aki akkor 10 éves volt, hangtalanul gyalogolt mellettünk. A pihenő után kisebbik fiunkat egy pokrócba tettük, és a hátamra vettem. Feleségem a kisbőröndöt, amelyben főleg a gyerekeknek a ruházata volt, és az aktatáskát az élelmiszerünkkel egy nadrágszíjjal összekötve vállára vette, és nekiindultunk az ismeretlennek. Szántóföldeken, mocsaras területen, réteken haladtunk keresztül. A terheket váltottuk, hol én vittem a hátamon a kisebbik gyermeket, hol a feleségem. Minden támpont nélkül mentünk. Egyszer újra visszakanyarodtunk a határhoz, irányt tévesztve. Megint elindultunk az ellenkező irányba, hol kutyaugatás, hol a távolból látható fész. után. Sehol egy ház, sehol egy jugoszláv katonai járőr. Sehol semmi, csak a nagy sötétség. A hátunk mögött messzire jól látszottak a kilótt ra-

kéták fényei. Ez volt az egyetlen iránymutató, hogy az ezektől ellenkező irányba kell haladnunk. Egész éjjel, az egy pihenőt kivéve, egyfolytában gyalogoltunk.

3. fejezet

Már kelet felől mintha kezdett volna derengeni, amikor távolról feltűnt valami. Szalmakazalnak véltem, de ahogy közeledtünk felé, kiderült, hogy nem szalmakazal, hanem egy ház. Egyenesen arra vetűk az irányt. A házhoz érve megkopogtattam az ablakot. Egy álmos női hang szólt ki tört magyarsággal, hogy ki az.

- Magyar menekülők vagyunk - válaszoltam. - Hol vagyunk - kérdeztem. - Magyarországon, vagy Jugoszláviában?

- Jugoszláviában - volt a válasz.

Kinyitotta az ajtót és beengedett bennünket. Egy harvan év körüli asszony lakott ott egyedül. Főleg szerbül beszélt. A szobában enyhe, kellemes meleg volt. A két gyermeket lefektettük a kemence és a fal között lévő padkára. (Mifelénk kemencesutnak nevezik.) Megvetette az ágyat, hogy fekdjünk le. Én lefeküdtem, de a feleségem magára borította a bundáját, és a két karját az asztalra fektette, arra a fejét, úgy próbált pihenni a széken ülve.

Ez volt 1957. február 5-én hajnalban. Február 1-én indultunk el Sátoraljaújhelyből, és február 5-én hajnalban érkezünk meg Jugoszláviába. Teljesen kimerülve és halálosan fáradtan, főleg a feleségem és idősebb fiam, Csaba.

Reggel a szerb asszonynál megmosakodtunk. A gyermekeket rendbehoztuk, és az asszony átkísért bennünket a szomszédos tanyára, ahol magyarok laktak. Azok örömmel fogadtak. Bőséges reggelit, a gyermekeknek kávé készítették, amit most már farkasétvágygal fogyasztottunk el, mert előző nap déltől semmit nem ettünk. A magyar férfi utána bekísért a legközelebbi csendőrsre.

A jugoszláv csendőrörsön felvették a személyi adatainkat, és csak úgy nagyjából kikérdeztek bennünket. Sok kérdezni valójuk nem volt, mert előttünk már százakat kérdeztek ki. Még annyit kérdeztek, hogy hová akarunk Jugoszláviától menni. Mondtuk, hogy Amerikába. Mire az egyik csendőr, aki jól beszélt magyarul is, megjegyezte: „Az hi-

szik maguk, hogy ott kolbászból fonják a kerítést?" (Amerikába érve tapasztaltuk, hogy ha nem is egészen, de közel járt a megjegyzése a valósághoz.)

Még aznap délután, egy csendőr kíséretében, autóbusszal elvinnie bennünket Törökkanizsára (Novi Knezevac), ahol egy iskolában ideiglenes menekülttábor volt berendezve. A tábor parancsnoka egy szerb férfi volt, aki valami keveset beszélt magyarul is. Becsületére legyen mondván, szerb ember létére nagyon jól viselkedett a menekültekkel szemben, kivéve a sok lerobbant fiatal magyar nőt. Logosan, mert amit az a sok fiatal szajha ott művelt, az minden becsületes, erkölcsös és jóízű emberből felháborodást váltott ki. Bucó, a táborparancsnok, aki erkölcsös ember lehetett, nyíltan megmondta nekik:

- „Minek jöttek ide? Kurválnodni? Nekünk nincsen szükségünk magyar kurvákra! Abból van nekünk is elég!”

Ez a sok romlott csaj, nemcsak itt, de bármelyik táborba kerülünk, akár Neresnicára, akár Mataruskabányára, vagy a franciaországi domfront-i táborba, ugyanazt az erkölcstelen (a bárcásokat is megszégyenítő) magaviseletet tanusított. De nem sokkal volt különbség a fiatal magyar férfiak egy része sem. Ittak, verekedtek és loptak (Sajnos, mint magyarnak, bizonyos honfitársaimról ilyen véleményt kell adni, de ezt a véleményt, bár ha hátrányos is, az igazság kedvéért le kellett írnom.)

Az ellátás Törökkanizsán jó volt. Vendéglőben étkeztünk, lehetett kétfajta ételből választani, és a szabad mozgásban nem korlátoztak bennünket egy bizonyos ideig. Törökkanizsáról kb. március hónapban Szerbiába, a Neresnica községben lévő táborba vittek bennünket. Állítólag valamikor Sándor király nyaralója volt. De én azt kétségbe vonom ma is, mert egy királyi nyaraló szerintem nem úgy nézett ki, hogy egy becsületes WC, sincs benne, hanem rá kellett guggolni egy lyukra, és abba lehetett a természeti szükségletet elvégezni. Ugyanez volt a nőknél is. Ez nem egy európai királyi fenség részére készült illemhely volt. A község a nevét az ott folyó kis patakról kapta. Nem volt saját postája. A postát Kucsevóról hordták ki, a miénket is.

Az épületek aránylag jó karban voltak tartva, de az étel csapnivalóan rossz volt, amit a gyermekek képtelenek voltak megenni. Rotadt hordóskáposzta, sárgarépa. Ha véletlenül rizs volt, az petróleumízű volt. Az amerikaiak küldték a rengeteg konzervet, tejport, amit mink hordtunk be a raktárba, de azt a szerbek fogyasztották el. Va-

donatúj krémszínű takarókat küldtek, de a börtönökből összeszedett rongyos pokrócokat adták nekünk. Az amerikai gyógyszereket egy szál-
lig elvitték, és ha valakinek szüksége volt gyógyszerre, nem kapott belőle. Az Amerikából küldött használt ruháknak a javát kiszedték, és csak a selejtet osztották ki a menekültek között.

A táborparancsnok, egy régi partizán, Milo Milojevics, helyette egy UDB-s, magyar származású és tökéletesen beszélő egyén, Dombóvári István volt. A gyerekek úgy hívták, hogy „Pista, nyema nyista!“. Nagyon vegyes társaság verődött itt egybe. Még ÁVH-s is volt közöttünk. (Szerencsére Dél-Amerikát boldogították)

Teltek-múltak a hetek, de a továbbmenésre semmi kilátás nem volt. Én írtam Németországba. A válasz az volt, hogy ha tud valaki lakást biztosítani a számomra, akkor megadják a beutazási vizumot. Senkim nem volt Németországban. Próbáltam Svédországot is. Onnan azt a választ kaptam, hogy a kvóta betelt. A helyzet mindinkább elviselhetetlenné vált. Végre a franciák közölték, hogy kétezer menekültet befogadnak. Szobatársunk, Dávid Magda, akinek két hasonló korú gyermeke volt, javasolta, hogy iratkozzunk fel Franciaországba. Nekem a franciákkal szemben bizonyos előítéletem volt. Én Amerikába akartam menni, de Magda addig beszélt, hogy sokkal jobb lesz ott ki-várni az amerikai utat, mint itt ezen a lepra helyen, míg végül is feliratkoztunk a franciákhoz. Nem bántuk meg.

Mataruskabányára szállt ki a francia válogató bizottság. Vonattal vittek oda bennünket. Mataruskabánya egy nagyon szép fürdőhely. A magyar menekültekkel szépen rendbehozatták. Az étkezés a neresznicaihoz képest fejedelmi volt. A franciák kétezer magyar menekültet válogattak ki. Sajnos a ribancok közül is sikerült néhánynak Franciaországba kijutni, sőt még Amerikába is. Annyi bizonyos, hogy a magyar nők hírének nagyon sokat ártottak. A kétezer magyar menekült egy teljes vonatszerelvényt tett ki. Belgrádon át és Szlovénián keresztül Olaszországban kötöttünk ki. Ott volt az első megállás Belgrád után. Égbenyúló, kopár karszthegek között haladtunk. Majd a Jugoszláv-Olasz határt átlépve remek gyümölcsfákkal és szőlővel telepített vidéken haladtunk át. Az első megállón az olasz vöröskereszt tagjai levelezőlapokat adtak felbélyegezve, és minden fülkébe egy kb. 5 literes üveg bort és valami szendvicsfélét. Velencébe éjjel érkezünk, és így csaknem semmit nem láttunk. Vonatunk nem állt meg Velencében, hanem továbbhaladt Svájcban keresztül Észak-Franciaországba. (Később 56-os menekültnek sikerült Svájcban letelepedni, mert a svájci

hatóságok nagyon megszürték a befogadottakat. Azóta mint turista jártam Svájcban, igaz, hogy csak a Bodeni-tónál, Szt.Gallenben és környékén. Megállapításom szerint mintaszerű kis ország, viszont a turisták részére nem olcsó hely.)

4. fejezet

Kora délelőtt értünk a svájci-francia határ közelébe, Lausanne-ba. Néhány percnyi állás után továbbmentünk, most már Franciaországba.

Dél táján vonatunk megállt egy nagyobb vasúti állomáson. Ott a francia katonaság várt bennünket. Bőséges ebédet kaptunk, hosszú szendvicseket, amiket most láttam életemben először, hozzá bort bőségesen, ami egy francia család asztaláról ebédnél elmaradhatatlan. Ott kettéosztották a menekülteket. Egyik részük Párizson át ment Domfrontba, Normandiába, a másik része pedig északra. Mi Normandiába mentünk. Mindenütt katonák intézkedtek. Elláttak bennünket azelőtt soha nem látott minden jóval. Narancs, a gyermekeknek csokoládé és minden, ami csak elképzelhető. A franciák kitétek magukért.

Domfronton már egy katonai laktanya be volt rendezve részünk-re. Kiadós vacsorával láttak el bennünket. Sajnos az ő ízlésük szerint volt elkészítve, ami a magyar gyomornak nem nagyon ízlett, de a vacsorához felszolgált bort és a sört az utolsó cseppig elfogyasztottuk.

A családosok külön szobákat kaptak, az egyedülállók pedig közös, laktanyaszerű elhelyezést. Másnap már a magyarokból alakult szakácsok főztek, magyar ízlés szerint.

- Mi egy nagyon jó, tágas szobát kaptunk. Ugyanakkor Dávid Magda a két gyermekével, mivel nem volt férje, a magányos nők közös szállásán kapott helyet. Másnap jött hozzánk panaszkodva.

- Erzsike - panaszkolta a feleségemnek -, hihetetlen, hogy ezek a kölönyomatosok (így ivta a ribancokat) mit művelnek éjszaka.

Másnap elmentünk a parancsnokhoz, hogy mi Magdát a két gyermekkel a mi szobánkba befogadjuk. Így újra egy szobába kerültünk.

Hiába rostálták meg a franciák a menekülteket, néhány szemét a rostájukon átesett, és ezek tovább folytatták, amit Jugoszláviában is műveltek. Csak egy példát emelek ki szemléltetésül. A táborban való

megismerkedés után egy lány és egy úgynevezett legény össze akartak esküdni. Mivel katolikusok voltak, a domfronti pap kölcsönadta a vőlegénynek a fekete öltönyét, de mielőtt az esküvőre került volna a sor, a fekete öltöny szórén-szálán eltűnt. Nem is került elő soha. Kedves olvasóim, gondolhatják, hogy milyen véleményrel volt nemcsak a pap, de a lakosság is rólunk, magyarokról. De ez csak egy eset a sok közül.

A becsületesek és jóérzésűek megunták ezt a lehetetlen állapotot, és aki csak tudott, igyekezett a táborból menekülni, és a franciáknál munkát vállalni. Mivel ez a vidék főleg mezőgazdasági vidék volt, kevés iparral, csak a mezőgazdaságban lehetett elhelyezkedni. A franciák szívesen alkalmazták a menekülteket.

Egy piknikre, amelyet a reformátusok csináltak, valahol a várostól távol, azokat, akik családosok és reformátusok voltak, meghívták. Autóbuszt küldtek értük. Nagyon szép helyen tartották meg, tábori istentisztelettel egybekörve. Minket magyarokat családonként osztottak el: egy magyar család egy francia családhoz. Mi egy louvigny-i Larusse családhoz kerültünk. Szerencsére a fiatal házaspár tudott németül, és így megértettük egymást. Jól éreztük magunkat közöttük. Jól elláttak étellel, itallal. Megszerettek bennünket, mert vendéglátónk két nap múlva megjelent Domfronton, hogy ő szeretne alkalmazni engem a gazdaságban. Én vonakodtam mezőgazdasági munkára menni. Ipari munkásként szerettem volna dolgozni, de városban, ahol kisebb-nagyobb ipartelepek voltak, lakást nem lehetett kapni. Egy délután kivitt bennünket a gazdaságba, hogy nézzünk széjjel, aludjunk meg ott, és másnap visszahoz bennünket a táborba, ha esetleg nem óhajtottunk ottmaradni.

Elmentünk a Caen város közelében lévő Louvigny községhez tartozó farmgazdaságba. Megmutattak mindent. Megmondta a fiatal gazda, hogy nekem teheneket kell géppel fejni. Fizet havonta 30.000 Frankot, ad lakást, a család részére naponta 2 liter tejet, hetente egy kiló vaját. De miután a sült húst vacsorára elénkbe adták, ami csaknem nyers volt, a feleségem azt mondta, hogy még azon az estén vigyenek vissza a táborba, mert nem akarunk ott megaludni, és majd gondolkozunk az ajánlaton. Feleségem egyáltalán nem akart odamenni. Én se nagyon rajongtam érte, mert nem voltam uradalmi sörös, de a magyarok, főleg Dávid Magda, addig agitáltak, hogy ilyen fizetést eddig egyetlen magyarnak se ajánlottak, végül is kötelnek álltunk, és elmentünk Louvignyba.

1958. februárban megunva a tehenészeti működésemet, felmondtam a gazdámnak. Elmentem egy kb. 40-50 km-re levő kisvárosba Condé-sur-Noireau-ba, ahol volt egy kisebb textilgyár, és ahol egyik jó ismerősöm, Tavasz Máttyás dolgozott. Kaptam is a gyárban munkát, csak pillanatnyilag lakást nem tudtak adni, így egy rövid ideig a Matyi padlásszobájába aludtam, és hetente jártam haza, mert a család még ott maradt Louvignyban. De rövidesen kaptunk egy szép, bebútorozott, új, szoba-konyhás lakást. Közben már elküldtem az amerikai konzulátusra kivándorlási kérelmemet.

Condé-sur-Noireau-t megszerettük. Megfelelő munkát kaptam, sőt a feleségem is kapott egy nagy üzlettől villanyvarrógépet és kiszabott anyagot, amit odahaza a lakáson megvarrt, és készen elvitték. Ő is jól keresett. A gyerekek iskolája vagy 200 méterre volt tőlünk. Végre belerázódtunk egy normális életbe.

Az Amerikába való kivándorlásunk is mozgott. Egy csonió kérdőívet kellett kitöltenem, majd személyesen is el kellett menni Párizsba a konzulátusra.

Egy ilyen párizsi utam alkalmával, mivel meg kellett aludnom egy éjszaka, elmentem a magyar Clubba, ahol sörkimérés is volt. Ott találkoztam Dr. Bányai László csendőr századossal, akivel együtt voltunk Neresnicán a táborban. Megörültünk egymásnak. Ő aznap kapta meg a bevándorlási vízumot az USA-ba. Mondtam, hogy én is abban az ügyben járok. Ideadta a kaliforniai címét. Eltel: a nyár, és a kivándorlásra már nem is gondoltunk, amikor október végén egy levelet kaptunk, hogy jelenjünk meg a meghatározott napon a konzulátuson orvosi vizsgára, és amennyiben az orvosi vizsgán átmegyünk, megkapjuk a vízumot.

Leszámoltam az üzemnél. Elkészöntünk az ismerős franciáktól és magyaroktól, és felutaztunk Párizsba.

Három nap múlva már útban voltunk hajón Amerika felé.

1958. október 31-én érkeztünk meg New York kikötőjébe, ahol az Egyházak Világtanácsának a protestáns ágazatától egy kiküldött várt bennünket.

Új Világ, új élet. Új remények, új csalódások. Ez várt ránk Amerikába érkezve.

Az Egyházak Világtanácsának kiküldöttje szerencsénkre beszélt franciául, így megértettük egymást. Ő intézte ügyünket a vámhivatalnál és a Bevándorlási Hivatal kiirendeltségénél. Megváltotta a vonatjegyünket Syracuse, N.Y. városba, ahol a sponzorunk lakott, és felhívta telefonon, hogy várjon a vasúti állomáson.

Az Episzkopális Egyház püspökének a felesége várt ránk egy magyar származású zsidó nővel, gondolván, hogy mi csak magyarul beszélünk. Amikor megtudta, hogy mi franciául is beszélünk, megköszönte a szívességet, mert nem volt tolmácsra szüksége. A James utca sarkán lévő hatalmas püspöki lakásba vitt bennünket, ahol férje, Mr. Peabody várt. Ott laktunk nála egy hónapot, amíg sikerült elhelyezkednünk. Utána béreltünk egy olcsó bérű házat az olasznyelvű övezetben.

Mint tapasztalatlan, új amerikásnak sok csalódáson kellett keresztülmennünk, ami főleg a nyelv nemtudásából származott. De kemény és kitartó munkával és szorgalommal aránylag rövid idő alatti sikerült egzisztenciát teremtenünk, amit bizonyít az is, hogy mindkét fiunk egyetemet végzett. Sőt a fiatalabb, Zoltán közgazdaságtanból ledoktorált, és ma magas fizetéssel egyetemi tanárként tanít.

Szorgalmunkkal, becsületességünkkel, magyarságtudatunkat is megtarva, sőt gyermekeinkbe is átplántálva, az amerikai társadalomban jó nevet vívtunk ki magunknak.

Beilleszkedtünk ugyan az idegen környezetbe, a nyelvet is megtanultuk annyira, hogy az amerikai bonyolult életben könnyen el tudjunk igazodni, de nem olvadtunk bele az angol nyelvtengerbe. Magyar nyelvünket és hagyományainkat megtartottuk. Gyermekeinknek is magyar nevelést adtunk, mindketten jól beszélnek anyanyelvüket.

Általában elmondható, hogy a II. világháború után, 1944-től kezdve az 1956-os szabadságharc vérbefojtása utáni időkig kivándorolt magyarság, egy kis töredéktől eltekintve, új hazájában megbecsülést vívott ki magának, a magyarság jó hírnevét pedig magas szintre emelte.

Figyelek

1948. január 12-től júniusig a „Buda-Dél Internáló Tábor” egy II. emeleti termébe bezúfolt sorstársaim egy részének névsora:

- 1/ Berend Ferenc, Sarkad
- 2/ Gyöngyösi Kálmán, Miskolc, Bocskai u. 1.
- 3/ Gyarmati János, Miskolc, Szendrei u. 7. (vagy 9.)
- 4/ Fekete Ferenc, Mátészalka, Beregszászi u. 15.
- 5/ Hunyady László, Makó, Bajza u. 17.
- 6/ Horváth József, Szentgotthárd, Széll Kálmán tér 10.
- 7/ Frantsik Géza, Mosonmagyaróvár, Szent István u. 53.
- 8/ Kiss Sándor, Budapest, Csap u. 30.
- 9/ Mikó István, Átány (Heves megye)
- 10/ Nyéki Bálint, Ács, 48. sz.
- 11/ Nagyszeder Ferenc, Kiskunhalas, Tábor u. 1.
- 12/ Pongó Béla cső.örm., Komoró (Szabolcs megye)
- 13/ Paczolai László, Balassagyarmat (?)
- 14/ Regöczi Ottó, Szentes, Petöfi u. 13.
- 15/ Sáfrányos Ignác, Végardó (Zemplén megye)
- 16/ Sáfrányos Lukács, Végardó (Zemplén megye)
- 17/ Sárdy Zoltán, Budapest, Szent Imre u. 78/b.
- 18/ Sárhidy Pál, Budapest, Bajcsy-Zsilinszky u. 25.
- 19/ Sreiner Sándor, Körmend, Rákóczi u. 28.
- 20/ Srejer Pál, Budapest, Magdolna u. 25.
- 21/ Steiner Iván, Budapest, Greguss Gy. u. 10.
- 22/ Török Károly, ?
- 23/ Vince Lajos, Budapest, Kőbányai u. 42.
- 24/ Viniczei Ferenc, Kőbánya (Budapest)
- 25/ Néma József (Jóska), Budapest
- 26/ Kohutics Tihamér, Miskolc
- 27/ Várady Ferenc, Aszaló
- 28/ Papp József, Aszaló
- 29/ Cseke József, ?
- 30/ Dely Benő cső.fhdgy., (Más szobában) ?
- 31/ Kovács József r.kath. lelkész, (Henádnémeti születésű)

1948. évben a debreceni fogházban zárkatársaim voltak

- 1/ Drótos István
- 2/ Cseri József cső.őrm. (kivégr-ték)
- 3/ Laczai Barna táncitanár, Szikszó
- 4/ Muzsai Ferenc ezredes, Nyíregyháza
- 5/ Dr. Batha Zoltán ref. lelkész, Mándok
- 6/ Huszár László huszds., Rakamaz
- 7/ Keller László szabósegéd, Rakamaz
- 8/ Jutasi (?) vagy Utasi (?), Rakamaz
- 9/ Kovács Sándor kántor-tanító, Pócspetri
- 10/ Uri Sándor kovács, Derecske
- 11/ Tóth András, Hajdúhadháza
- 12/ Porkoláb Sándor gazdálkodó, Sajókeszvényen
- 13/ Juhász Sándor, Gyulaj
- 14/ Tóth László munkás, Debrecen
- 15/ Faggyas István r.kath. lelkész
- 16/ Bán Lajos r.kath. hittanár, Mezőkövesd

Rajtuk kívül a miskolci fogházban, halálraítélve, később kivégezve:

- 1/ Latorczai Szin Lőrinc ezredes
- 2/ Gyarmati Miklós
- 3/ Réz Miklós